*Fuksz Sándor*

## MAGYAR MERÉNYLET PETŐFINK ELLEN
## PETŐFI SÁNDOR SZIBÉRIAI KÁLVÁRIÁJA
## CSERBEN HAGYOTT HŐSEINK

*Varga Domokos György*

## PETŐFI A MÉLYÁLLAM FOGSÁGÁBAN

*Fuksz Sándor*

# MAGYAR MERÉNYLET PETŐFINK ELLEN

# PETŐFI SÁNDOR SZIBÉRIAI KÁLVÁRIÁJA

# CSERBEN HAGYOTT HŐSEINK

*Varga Domokos György*

# PETŐFI A MÉLYÁLLAM FOGSÁGÁBAN

2024

© Fuksz Sándor
© Varga Domokos György

*Tördelő, borító*
Juhász Anna

*Korrektúra*:
Hajdú Éva

ISBN 978-615-02-0130-6

Felelős kiadó: Fuksz Sándor
Nyomás és kötés: Vareg Nyomda
Felelős vezető: Egyed Márton

# TARTALOM

*Fuksz Sándor*
Magyar merénylet Petőfink ellen 7
Petőfi Sándor szibériai kálváriája 69
Cserben hagyott hőseink 89

*Varga Domokos György*
Petőfi a mélyállam fogságában 201

*Fuksz Sándor*

# MAGYAR MERÉNYLET PETŐFINK ELLEN

Eredeti megjelenése:
**Magyar merénylet Petőfink ellen**
(Fuksz Sándor cikksorozata, Szilaj Csikó,
2023. szeptember 16.)
***https://www.szilajcsiko.hu/single-post/magyar-merenylet-petofi-ellen-fuksz-sandor-cikksorozata***

## Tartalomjegyzék

1. Bevezetés 9
2. Mi történt Segesvár után? 12
3. Hosszú az út Szibériáig 18
4. Lesz-e jóvátétel a „merénylet" áldozatai számára? 24
5. Üzenet haza – „Magyarfalváról" 28
6. Akik találkoztak Petőfivel – Szibériában 34
7. Találkozás a Petőfi-családdal 40
8. Egy tudományos (MTA) munkatárs véleménye 44
9. Parancsuralom a tudomány templomában? 55
10. „Csomagolt zöldség" — a nemzeti kegyelet helyett 59
11. A hallgatás ára, avagy Matolcsi János németországi vallomása 63

*Fuksz Sándor*

# MAGYAR MERÉNYLET PETŐFINK ELLEN

## 1. BEVEZETÉS

Lassan véget ér a kettős emlékév, amellyel Petőfi Sándor születésének 200. évfordulójára emlékeztünk. Látványos és szürke megemlékezések sorjáztak Kárpát-medence-szerte; gurultak a milliók filmre, előadásokra, vándorkiállításokra – egy témát szemérmesen kerülve. Sőt, olykor „szentséggyalázó" események történtek inkább, miként erről Patrubány Miklós, a Magyarok Világszövetsége elnöke is beszámolt ***2023. szeptemberi nemzetpolitikai előadásán**.** Nehéz másnak nevezni például azt, hogy a budapesti **Petőfi** laktanyát – a napokban, még javában a jubileumi év alatt – ***Mária Terézia*** laktanyára keresztelték át…

***A Golgotára emlékeztető „keresztút" megpróbáltatásairól, a szibériai élet és halál körülményeiről azonban nem szóltak az emlékezők.*** Mintha halottaiból támadt volna életre a pesti ifjúság által eltörölt cenzúra. A kokárdás ünneplők soraiban nem csillantak meg a szemek, amelyek „szemével farkasszemet nézni" mernének.

---

* https://www.youtube.com/watch?v=gRV27gia_ug

Mi lehet az oka ennek a gyáva hallgatásnak? Kik erőltetik ránk a „nagyszerű halál" legendáját? Miért nem élhette túl a zsarnoksággal vívott csatát a Segesvár melletti mezőn? Az igazság eszméjének kellett elbuknia – hogy többé ne emelhesse fel perlekedő szavát? A béke érdekében…? (Szűcs Ferencet intette ekképpen „rendre" egyik ismerőse, amikor édesapja történetével akarta jobb belátásra bírni a szibériai halál tagadóit, miszerint „nem az igazság fontos, hanem a béke!")

Petőfi Sándor életének megismerését mi akadályozhatja? A tudósok, a közvélemény alakítói a bizonyítottságot hiányolják: „nincs bizonyíték arra, hogy Szibériába kerülhetett" – mondják. Pedig *ők szajkózzák* a soha nem látott halált!

Itt lenne a probléma gyökere?

Mert a bizonytalanságok korát éljük. Kizökkent szilárd kereteiből a világ. Csak próbáljuk keresni a kapaszkodókat, amelyek eligazítanának a gazdaság, politika és magánélet kuszaságában. A történelem, amiben eddig tanítómesterként hittünk, mára ő lett a zavarodottság oka. Mert akik a mestert (a történelmet) oktatják és magyarázzák, maguk is alakítani akarják. Közben ferdítik, másképpen magyarázzák, ahogy a mindenkori megbízóiknak megfelel. A hétköznapi ember pedig tévelyeg ebben a falanszter-labirintusban.

Petőfi Sándor, aki világítótorony lehetne ebben az összevisszaságban, – talán nem véletlenül

– maga is áldozata lett a „ködnek”, amit személye köré eresztett az utókor tudományossága.

Szerencsénkre vannak még egy kevesen, akik nem hisznek olyan összeesküvésben, ahol Svigel Ferenctől Barátosi Lénárt Lajoson át, Eliaszov professzorig, a barguzini sírfeltárás antropológusai és a verstantanár Szuromi Lajos a magyar nép félrevezetésére esküdtek volna fel, hogy Petőfi szibériai életét bizonyítsák. Arról a több tucat hadifogolyról nem is beszélve, akik az első világháború után hallottak a rab költőről és találkoztak családjával. Ma már nem lehet elintézni a vitát egy „hazugság!” kiáltással vagy lekezelő, gúnyos mosollyal, mert szót kérnek az orosz kutatók és hivatalok, de a leszármazottak is, akik az emlékezet kútforrásaira támaszkodva mesélnek Petőfi utolsó éveiről. Reméljük, hogy ez az információözön enyhülést is hoz a „tudomány” egyelőre rideg termeibe.

Ehhez szeretne hozzájárulni ez a most kezdődő cikksorozat. Először is megvizsgáljuk, hogy miképpen sikerült 170 évig titokban tartani az egyik legnagyobb magyarnak a távoli Szibériához kötődő, végső életszakaszát és halálát. Másodsorban választ szeretnénk találni arra a kérdésre, hogy MIÉRT? Kinek az érdekében történt és történik ma is a tiltással párosult elhallgatás?

## 2. MI TÖRTÉNT SEGESVÁR UTÁN?

A csata, mely valójában Fehéregyháza határában történt, Bem tábornok seregeinek vereségével végződött. Petőfi Sándort a csata után többen is látták, de az „irányított" emlékezet másképpen akarja ezt velünk elhitetni. Kezdetben csak az eltűnéséről hallhatott a közvélemény, aztán már a haláláról kezdtek beszélni a „jól értesültek", többek között azért, mert az életben maradásának még az említése is főbenjáró bűnnek számított. Elég, ha *Huzik Fedor* esetére gondolunk, aki 10 év várfogságot szenvedett az 1850-es években, azért, mert említeni merészelte a költő orosz fogságát. Ezt unokájától, *Barátosi Lénárt Lajos*tól tudjuk, aki 17 éves diákként indult el Szibériába, hogy igazolja nagyapja elbeszélését, és meg is találta a költő sírját, majd találkozott a honvédek leszármazottaival is. Kézzel írott naplója és a hazahozott Petőfi-versek sorsa szomorúan hasonlatos. A napló máig a debreceni Déri-múzeum „fogságában" van – megtiltották a kutatását, a másolását is. A Magyarok Világszövetségének sikerült egy „kimenekített" példányt szerezni, ami megjelent a Magyarságtudományi Füzetek 25. számában.

Egy további tanú Petőfi túlélésére *Sistyik István* kállói plébános volt, akit büntetésül szintén magukkal vittek az orosz csapatok, és a foglyok között látta a költőt. Minderről a Nógrád c. lap 1988. március 12-i számában olvashattunk. *T. Pataki*

*László: Negyvennyolcas emléknyomok* című írása *Koncz István* elbeszélése alapján készült, akinek a dédapját, *Fekete Mihály*t lovas fogattal kényszerítették az oroszok magukkal egészen Szibériáig, ahonnan négy hónapig tartott a visszaút.

A mai ember számára szinte elképzelhetetlen (pedig van példa rá sajnos elég), hogy milyen szigorú tiltás övezett mindent a szabadságharc után, ami az önvédelmi harcunkkal kapcsolatos volt. Országos méretű „körözéssel", súlyos büntetéssel fenyegettek meg minden ilyen hírt, nem is beszélve a Petőfiről szólókat. Ezért is hivatkozhatnak a dokumentumok hiányára a túlélést tagadók…

A fehéregyházi csata visszaemlékezései közül, amelyek Petőfi Sándorra vonatkoznak, a legismertebb, ahogyan a kukoricás irányába menekül – aztán mintha megszakadna a képzeletbeli film. Meg is szakadt egy időre, de közben előjött rejtekéről Bem tábornok felderítőtisztje, aki tanúja volt a Petőfit utolérő kozákok támadásának, ami után elesett a költő. Ezek után *Franz Fiedler* megparancsolta az oláh parasztnak álcázott embereinek, hogy menekítsék ki Aleksz barátját a csatatérről, akinek sebeit bekötözték, majd Segesvárra szállították. Ott egy magyar ember udvarán hagyták, majd tovább menekültek. Fiedler csak húsz év múltán mutatkozott a nyilvánosság előtt, csak akkor hallott Petőfi rejtélyes eltűnéséről, amit próbált tisztázni a maga emlékeivel. Hogy miért nem kapott ez a visszaem-

lékezés nagyobb sajtóvisszhangot, azt csak sejteni tudjuk: a mindent uraló nyomtalan eltűnés (vagy halál) rögeszméjének a számlájára írjuk. Mintha megesküdtek volna a közvélemény alakítói, hogy a szabadság hérosza nem maradhat életben a nép emlékezetében – be kell teljesíteni a „jövendölést", amit csak ők magyaráztak félre. Hiszen az *„Egy gondolat bánt engemet…"*-ben csak könyörög a győzelmet megszentelő halárért. A párnák közt bekövetkező helyett, amit érzett.

Franz Fiedler nem vitte sírba a segesvári szabadítás titkát: naplót hagyott a családjára, amelyben részletesen leírta a történteket. Dédunokája, a Budapesten élő *Falus Ottó Pál* próbálkozott a közreadásával, de nem talált fórumot, ahol érdeklődést mutattak volna iránta. Csak egy magyar nyelvű szovjet lap adott hírt róla 1989-ben.

*Bartha János* honvédszázados, aki 1849-ben Bem seregében szolgált, egy 1860-ban kelt levelében teljesen hitelesen egészíti ki ezt a visszaemlékezést. Megjegyezzük, hogy ő még ekkor (1860) nem találkozhatott a Kárpátokban rejtőzködő Fiedlerrel. Ebben a Vasárnapi Újságnak küldött beszámolójában elmondja, hogy a segesvári csata után pár héttel egy helyi magyar (székely) elárulta neki és tiszttársainak, hogy ő ápolta a sérült Petőfit. Miután felépült, kikísértette magát az oláh határra. Talán ő is Törökország felé akart menekülni, mint

annyi szabadságharcos, hogy onnan szervezzék tovább a függetlenségi küzdelmet.

Érdekes adalékkal szolgál a segesvári csata utáni történésekhez *Józsa Antal* hadtörténész, aki 2001-ben egy magánlevélben kereste meg Glatz Ferencet, az MTA elnökét, akinek beszámol arról, hogy miért tartja fontosnak Petőfi Sándor szibériai életének kutatását. Többek között azt is megírja neki, hogy kolozsvári kutatásai során az Erdélyi Magyar Múzeum levéltárában látott egy levelet, amelyet 1849. augusztus 3-án Petőfi Sándor írt Bemnek. Ez azt sejteti, hogy volt köztük kapcsolat, és a Törökországi menekülési útvonal terve Bemtől származhatott.

Az orosz fogságba esés lehetőségét támasztják alá *Sdrávich József* sorai is, amelyeket a Nagyváradon megjelent Szabadság c. folyóirat közölt 1877-ben:

> *„…Ha már most ehhez hozzávesszük Grf. Kálnoky Sándor volt honvéd alezredes hadsegédének azon előadását, melyben azt állította volt az illető: miszerint ő Petőfit a csata után mintegy két héttel az úgynevezett koronkai* úton találta volt másodmagával – továbbá pedig azon ténykörülményt is, miszerint éppen azon idő tájban a román határ szélén számtalan orosz lovasok cirkáltak, kik az ott kibujdosni szándékozott emigránsok közül nem egyet ejtettek fogságukba;*

*– akkor ha nem is éppen positíve, – de mint valószínű – felőle az tehető fel, miszerint Petőfi ott eshetett orosz kezekbe, és mint több mások, úgy ő is gályarabságra Szibériába internálva lett.*

*Tegye meg ennélfogva a kormány kötelességét mielőbb e nagy hazafi iránt akár egy expedíció segítségével, akár pedig más úton, – mert erre Petőfi magát érdemessé tette nem csak hazája, de az egész művelt világ előtt is; – mert ő díszére vált az emberi nemnek."*

Az előbb elmondottakból, ha nem is a teljes bizonyosság, miszerint Petőfi a cári csapatok fogságába került, de az joggal feltételezhető, hogy nem halt meg 1849. július 31-én a csatában, és a további életének, akár szibériai fogságának a kutatása elkerülhetetlen lesz a jövőben.

Csak az az érthetetlen, hogy ez eddig miért nem történt meg? Ki irányítja ma a magyar történeti kutatás céljainak kitűzését, és kik a kutatásokért felelősséget viselők? Joggal kérdezhetnénk: *vannak fontosabb feladatok annál, hogy tisztázzuk Petőfi Sándor halálának körülményeit és életének utolsó szakaszát?* Lehet, hogy vannak, de attól nincs nagyobb bűn és szégyen, hogy ezt meg sem próbáljuk!

Joggal merülhet fel bennünk a gyanú, hogy még mindig nem tisztult meg a Magyar Tudományos Akadémia a „szigorúan titkos tisztektől", akik engedélyt adnak a nem kívánatos témák

kutatására. Mert erről a módszerről így vallott *Végvári József,* volt politikai rendőr 2001. június 5-én 20 óra 30-kor a televízió 1-es csatornáján egy interjúban, a *Hol nem volt?* című műsorban:

> *„Ha valaki kérni szerette volna a '48–49-es forradalom és szabadságharc zárolt anyagának kutatását, a Művelődési Minisztérium hozzánk küldte véleményezésre. Megnéztük az illetőt. Megnéztük, mit akar kutatni, és akkor azt mondtuk, hogy kifogást emelünk. Ha akkor ezt mondtuk, az azt jelentette, hogy a Minisztérium nem adja meg neki az engedélyt. Ha nem tettünk észrevételt, akkor kutathatott. Na de volt olyan zárolt anyag – most nem tudom, miért, ez jutott eszembe –, hogy a cári hadsereg mennyi magyart vitt ki Oroszországba. Mert tudja, abban is megegyezett Ferenc József Miklós cárral, hogy a rebellis magyarokat, akik hát mégiscsak részt vettek az osztrákok ellen, azokat vigye el… Úgy hiszem, Szibériába és Kamcsatkára kellett volna vinni. Ugye ezeket elvitték, és hát kényes lett volna, ha megtudják, hogy hány magyart vittek el a cári csapatok… Lényegében akkor azt mondtuk: »kifogást teszünk«. A Minisztérium meg nem indokolta, hanem elutasította: »a kutatás nem aktuális«. Vagy valami mást mondott."*

Itt tartanánk még ma is?

## 3. HOSSZÚ AZ ÚT SZIBÉRIÁIG

*„…csak ne volna oly kín az ittlét, távol édes hazánktól…"*
(Varga József – Iliszunszk – Szibéria)

Petőfi Sándor szibériai életének tagadói leggyakrabban arra hivatkoznak, hogy nincsenek dokumentumok, amelyek a szabadságharc honvédjeinek Oroszországba való elhurcolását bizonyítanák. Ez valóban így van, hiszen mind az oroszok, mind az osztrákok ezt a szégyenletes tervet gondosan titkolták. Ha maradtak is emlékei ennek a jogtalan deportációnak, azokat igyekezett mindkét fél eltüntetni. De – hála Istennek – nem teljes sikerrel!

A Magyarság 1940. szeptember 4-i számában jelent meg az a cikk, amelyben Petőfi és társai szibériai útjának egyes részleteit ismerhetjük meg. Igaz, hogy a „szibériai változat" mai ellenzői a lap „fasiszta" mivoltára szoktak hivatkozni, és ezzel próbálják a híreket hitelteleníteni, de ha arra gondolunk, hogy ma hogyan viselkedik a „szalonképes" sajtó, akkor nem csodálkozhatunk, mert csak arról adnak hírt, ami a gazdájuknak megfelel. Az említett írás leírja a hadifoglyok vonulásának, szökéseinek történetét, ahogyan arra egy Varga nevű honvéd emlékezett, illetve Iliszunszkban élő leszármazottai mesélték Svigel*

* Könyvünk forrásaiban többféleképpen szerepel a szóban forgó szerző neve. E könyvben mindenütt a *Svigel* változatot szerepeltetjük, mert egyik kiadványában így írta.

Ferencnek, aki a Petőfi-sírról is hozott fényképet az első világháború után.

Idézet a cikkből:

*„Svigel Ferenc most ismét bemutatta azokat a feljegyzéseket, amelyek Petőfire vonatkoznak s amelyekkel első cikkünkben helyszűke miatt nem foglalkozhattunk. Ezekkel kapcsolatban Svigel Ferenc a következőket mondotta:*

*– Mint első alkalommal említettem, Varga József nevű, ugyancsak negyvennyolcas hadifogoly volt, akit Petőfivel hurcoltak Szibériába.*

*Ez a Varga József Iliszunszkban telepedett le, ahol családot alapított. Ennek a fia, amikor Iliszunkban jártam, magyarul is beszélő 57 éves ember volt. Két fia az orosz hadseregben szolgált, három leánya pedig férjnél volt ugyancsak Iliszunszkban. Ez a Varga mutatta meg nekem édesatyja és Petőfi jegyzeteit, amelyeket lemásoltam. Mikor hazajöttem Oroszországból, felkerestem a Petőfi Társaság vezetőit, hogy bemutassam a Petőfi sírjáról készült fényképet és jegyzetemet.*

*Sajnos alig hallgattak meg. Később újból jelentkeztem a társaság akkori vezetőinél, de ismét olyan fogadtatásban részesítettek, hogy nem is mentem el többet oda, hanem elhatároz-*

*tam, hogy a rendelkezésemre álló adatokat feldolgozom és könyvalakban kiadom.*

*Sajnos két évtizede már ennek, de küzdelmes életem nem engedett arra időt, hogy a könyv megírásával elkészüljek…*

*…De hogy visszatérjek a feljegyzésekre, ezek nemcsak Petőfire és barátjára, Varga Józsefre, hanem sok más fogolytársukra vonatkozó dolgokat is magukban foglalnak.*

*– Mikor Petőfi és vele együtt még közel 1800 magyar honvéd orosz fogságba került, a foglyokat a gyimesi szorosan keresztül Kissenev érintésével Kievbe szállították. Itt listára írták, majd elosztották őket. Egyik részük Omszkba került, a többit Samarába küldték. Petőfi és Varga József Omszkba jutottak. Petőfi, minthogy pontosan jegyezte, hogy vándorlásuk útján milyen községeket és városokat érintettek, Vargával elhatározta, hogy Omszkból Magyarországba szöknek. Omszki tartózkodásuk tizennegyedik napján, 1849. december 4-én este elhatározásukról értesítették bizalmasabb fogolytársaikat. Ezek azonban az akkor este dühöngő hóvihar miatt igyekeztek Petőfit és Vargát meggyőzni arról, hogy kísérletük céltalan lesz, mert a hóviharban elpusztulnak. Petőfi azonban konokul ragaszkodott elhatározásához, arra hivatkozva »különb utat is tett már szélben és fagyban, nem hogy most, mikor gyermeke és felesége is várja, megijedne ettől az úttól«.*

*– Petőfi és Varga kiszöktek a táborból. Varga József feljegyzése szerint a portyázó orosz katonák 1849. december 20-án Travnik közelében fogták el őket.*

*– Alig volt már élet bennünk – írta Petőfi egyik emlékiratában – mikor ránk találtak. Nem hittem volna, hogy ilyen hideg is létezhessen a világon…"*

Még Petőfi utastársait is felsorolta Varga József:

*„…Az első szánon Petőfi, Varga és Nemes, a 2-ik szánon Kovács, Tóth és Farkas, a 3-ik szánon Mikes és Domorot, a 4-iken Eöttövényi, Tormás és Bobor, az 5-ik szánon Zombori, Kalmár, Pintér és Csizmadia nevű számkivetett magyarok ültek. Chotoszkijban (egy bányaváros – F. S megj.) a hatóságok egy bányavezetőségnek adták át őket. Petőfi bányafelügyelői megbízást kapott, a többiek a bányába kerültek…"*

A további történetről csak hírfoszlányokkal rendelkezünk. A „hivatalos" tudományok érdektelensége okán a Magyarok Világszövetsége próbálja immár 15 éve felderíteni a költő és sorstársai szenvedéseit, felkutatni máig ott élő leszármazottainak életét. Erről a későbbiekben beszámolunk majd, mint ahogyan az ottani kutatók munkásságát is

figyelemmel kísérjük és tolmácsoljuk a magyar közönség felé.

A szabadságharc után hamar híre jött Petőfi szibériai száműzetésének. *Wisznievski* és *Malinovski* (lengyel száműzöttek) után, akik először hoztak hírt Petőfiről, magyarok is szöktek vagy szabadultak Szibériából, de Franz Fiedler is előjött a Kárpátok rejtekéből, aki kimentette Petőfit a fehéregyházi csatatérről. *Helfy Ignác*, aki Kossuth irodájában teljesített szolgálatot a szabadságharc alatt, hazatért olaszországi emigrációjából, és országgyűlési képviselő lett.

Nem is hagyta szó nélkül a Szibériából érkező híreket – 1877-ben a belügyminiszterhez interpellációval fordult. Íme:

> *„…Szemben azon legújabban fölmerült hírekkel, melyek szerint az 1849-ben ránk tört orosz hadseregek hazájukba visszatérve magokkal hurcoltak nagyszámú magyar állampolgárokat, kiket részint fogságra, részint bányamunkára ítéltek, részint pedig az orosz hadseregbe soroztak, s hogy ezek közt, nevezetesen a Szibériában raboskodók között léteznék nagy költőnk, Petőfi Sándor, kinek nyomtalan eltűnését a nemzet 28 év óta gyászolja, kérdem a t. belügyminiszter úrtól:*
>
> *Tett-e valami s minő lépést e hír való vagy valótlanságának kiderítése iránt? S ha eddig*

*még nem tett: szándékozik-e rendelkezésére álló minden eszközt felhasználni a végett, hogy a tényálladék mentül elébb kideríttessék s a mennyiben ez a felmerült híreknek egészben vagy csak részben bár megfelelőnek bizonyulna: intézkedni, hogy honfitársaink haza kerüljenek, s hogy a népjog ily durva kegyetlen megsértése kellőleg megtoroltassék? Kérem, méltóztassék ezen interpellációt a belügyminiszter úrral közölni…"*

Valaminek történnie kellett az interpelláció nyomán, mert egy *Radvány* (*Radványi*?) nevű orosz tiszt arról tájékoztatta az 1. Világháború magyar hadifoglyait, hogy a nagyapja beszélt egy magyar kormányküldöttségről (a 19.század végén), amely magyarokat keresett Szibériában, haza akarta őket szállítani, de a nagyapa már nem akarta itt hagyni a családját. Mindezt *Fábián Béla: Ezer ember asszony nélkül* c. kötetében olvashatjuk.

Felvetődik bennünk a kérdés: miképpen maradhatott „nyomok" nélkül egy ilyen kormányzati lépés? Vagy voltak-e hazatérő honvédek? Nincsenek dokumentumok ilyen fontos intézkedésről?

Volna mit kutatni a ma történészeinek!…

## 4. LESZ-E JÓVÁTÉTEL A „MERÉNYLET” ÁLDOZATAI SZÁMÁRA?

*„…Sem én, sem az előttem hirdetők nem pályáztunk sem díszdoktori oklevélre, – sem bármilyen más elismerésre, csupán arra kértük a Petőfi Társaságot és a Honvédelmi Minisztériumot, tegyék lehetővé azt, hogy amit mi ott messze Szibériában láttunk, hallottunk és becsületes Magyar hazafiakhoz méltóan feljegyeztünk és az illetékes fórumokhoz felterjesztettünk, azt itt a helyszínen, hivatalosan vizsgálja ki és ott nyomban hozza meg róla ítéletét…”* (Részlet Barátosi Lénárt Lajos naplójából)

Vannak, akik munkás életük javát azzal töltötték, hogy valamit cáfoltak. Valamit, aminek nem lett volna szabad megtörténnie, mert zavarta egyesek (hatalmak?) érdekeit, esetleg ízlését. Ők voltak (és ma is) azok, akik kíméletlenül elfojtanak minden forrást, üldöznek és megszégyenítenek mindenkit, aki mást mer állítani, mint amit ők szorgalmaznak. Általában módosabbak és jobban felszereltek, mint az igazságot keresők, mert a hatalom bő kézzel fizet a tagadásáért annak, amitől meg kell „kímélni” az arra nem „érdemeseket”. Ha mindez a tudomány berkeiben történik, akkor annak az egyetemes szellemi felemelkedés látja kárát.

*Barátosi Lénárt Lajos* élete és meghurcoltatása hűen tükrözi a magyar történelem- és irodalomkutatás másfél évszázados mulasztását és félrevezető manővereit Petőfi szibériai életével kapcsolatban. Az a fondorlatos lejáratási módszer, amelyet a hírhozókkal szemben alkalmaztak, 100 év alatt mit sem változott. Még szerencséje volt és van azoknak, akiket csak hozzá nem értőknek titulálnak, mert a dilettáns jelzőtől kezdve egészen a csaló és szélhámos cím is kijár a gyanútlan kutatóknak, azoknak, akik vették a bátorságot, hogy közreadják saját, ismerőseik vagy rokonaik információit arról, hogy létezik egy sír a Bajkálon túl, amelyet Petőfiének tartanak a helyiek.

Mivel Barátosi volt az első, aki tudatosan és célirányosan indult el Petőfi nyomában, és több mint 50 év után – tudomásunk szerint – ő hozott először értékelhető dokumentumokat magával, az első áldozat is ő volt. Úgy kellett eltávoznia ennek a nagyszerű embernek az árnyékvilágból, hogy elismerés helyett még a feleségével is megpróbálták meghazudtolni a sajtó mindenre képes hiénái. Az egy *Makkai Sándor*, füzesgyarmati jegyzőn kívül, aki földijeként igyekszik feltárni életének mozaikjait, senki még egy jó szóval sem illette, nemhogy igyekezetét és úttörő érdemeit meghálálta volna az utókor.

Józan ésszel szinte felfoghatatlan, hogy az elmúlt 100 évben nem akadt egyetlen egy írástudó a magyar ugaron, aki felelősségétől indíttatva és tekintély, hatalom birtokában feltette volna a

kérdést vagy kérdéseket: ***Mi van, ha nem hazudik Barátosi Lénárt Lajos?*** Milyen érdeke fűződött volna *Svigel Ferenc*nek ahhoz, hogy fényképet hamisítson a barguzini keresztfáról? Vajon miért akarta volna *Eliaszov* professzor félrevezetni magyar tudóstársait, amikor eljuttatta hozzájuk felfedezését, hogy a szibériai öregek visszaemlékezéseiben Petőfi él? Miért lódít *Bönisch F. Hermann* a Neuer Wiener Tagblatt lapjain, hogy magyarul beszélő és Petőfire emlékező honvéd-leszármazottakkal találkozott Szibériában? Mivel magyarázható a Moszkvában élő, 70-éves *Vinokur bácsi* áldozatvállalása, amikor elutazik ötezer kilométer messzeségbe, csak azért, hogy megmutassa a nagy magyar költő sírhelyét, amelyet nagyapja mutatott neki még gyerekkorában? És hogyan azonosíthatott több ezer Vietnamban eltemetett amerikai katonát *Bruce Latimer* és *Clyde Simpson*, neves antropológusok, ha nem tudnak megkülönböztetni egy női csontvázat egy férfitől?

Barátosi Lénárt Lajos egy naplóban számolt be szibériai útjának Petőfi nyomait kereső részleteiről. Idézzük fel a napló bevezető sorait:

> *„1909. június 26-án egy VII-es gimnazista diák – minden korábbi meggondolás nélkül – elindult Ázsiába, hogy nagyapjának, a lengyel-rutén származású Huziuk Fedornak, – ki Károlyvárosban Petőfivel katonáskodott, – majd 1849-ben együtt harcolt Bem alatt Petőfivel, igazságot szolgáltasson.*

*Ez az ifjú, otthagyva a szülői házat, barátokat, testvéreket és iskolát, ment egy szenvedésekkel teleszórt útra, talán meggondolatlanul, ifjú hévtől hajtva, de egy rejtett hátsó gondolattal, igazságot szolgáltatni a nagyapának, akit a bécsi kamarilla, az aradi várban 10 évre ítélte – nehéz vasban – a fent idézett állításáért. S Petőfi katonabarátjának unokája nem hiába fáradozott. Kutatását a jószerencse és Petőfi nagy szelleme úgy irányította, hogy 1911 nyarán fáradozását siker koronázta, mert a sírt, Petőfi sírját a Bajkál-tó keleti oldalán meglehetősen elhanyagolt állapotban megtalálta. Ez az ifjú, ez a VII-es gimnazista diák én voltam…"*

A napló sorsa – hasonlóan Barátosiéhoz – szomorú véget ért. Valamilyen úton a debreceni Déri Múzeum gyűjteményébe került, aztán – állítólag családi rendelkezés alapján – zár alá került. ***Ma már nem kutatható, nem másolható, egyszerűen el van zárva.*** Szerencsére a Magyarok Világszövetségéhez még eljutott egy másolat, amelyet az általa kiadott Magyarságtudományi Füzetek 25. számában publikált. Ugyancsak az MVSZ részesítette Barátosi Lénárt Lajost posztumusz a legnagyobb kitüntetésben.

1913-ban érkezett haza oroszországi útjáról Barátosi, ahová néhány év múlva hadifogolyként ismét magyar honvédek érkeztek. Az ő tanúskodásuk új fejezetet nyitott Petőfi és társai szibériai szenvedéseinek megismerésében…

## 5. ÜZENET HAZA – „MAGYARFALVÁRÓL"

Oroszország belépésével a Nagy Háborúba újabb magyar hadifoglyok özöne zúdult a hatalmas országra; tízezrével érkeztek magyar honvédek Szibériába is, ahol – nagy meglepetésükre – magyarul beszélő lakosokat, mi több egész településeket találtak. A haza küldött levelekben beszámoltak ezekről a csodálatos találkozásokról, amelyeket később naplókban, regényekben is megörökítettek. Már előzőleg *Barátosi Lénárt Lajos* is említést tett egy *Csita* várostól nyugatra fekvő *Vengerszka Szelo*ról, amelyet feltehetően a szabadságharc után odatelepített honfitársainkról neveztek el a helyiek.

Egy *Malackán* (Malacky – Szlovákia) lakó, *Hallon* nevű család még emlékszik öregapjuk szibériai történetére, amely szerint *Vengerszkája* községben töltötték a hadifogságukat, és gyakran meglátogatták a közelben eltemetett Petőfi Sándor sírját.

1985. április 12-én a Szolnok Megyei Néplap riportot közölt a 92 éves *Balla Kálmán*nal, aki szibériai fogsága idején találkozott egy Vengerkában lakó öreggel.

> *„…A sok kósza hírtől meg lehetett őrülni, ezért inkább kijártam dolgozni. Negyvenfokos hidegben irtottuk az erdőt. Egyszer csak jött egy nagy fehérszakállú orosz. A magyar szóra felkapta a fejét, és azt kérdezte: honnan tudnak maguk magyarul? Mondtam, hogy*

*magyar hadifoglyok vagyunk. – Hát megvan még Magyarország? – ámuldozott. Elmondta, hogy 1849-ben esett a cári hadsereg fogságába. Azt mondták nekik, hogy Magyarország nem lesz többé. Ezért telepedtek meg a Bajkálon túl, falujukat Vengerkának*, tehát magyarnak nevezték. Még unokáik is beszélnek magyarul.*

*– Nem lepődtek meg ezen a történeten?*

*– Meg is lepődtünk, meg is hatódtunk. Közülünk ketten elmentek az öreggel és Vengerkában telepedtek le…"*

A miskolci *Reggeli Hírlap* 1928. december 7-i számában egy egész magyar körzetről számolt be egy volt szibériai hadifogoly. Olvassuk!

*„Néhány hét előtt jelent meg a Reggeli Hírlapban hegyaljai Kiss Géza dr. bőcsi református lelkész felhívása a volt miskolci ezredekhez, hogy ki tud valamit Petőfi orosz fogságáról? S e felhívással kapcsolatban érdekes adatoknak jutunk birtokába.*

*Kubassy Béla tiszalöki főszolgabíró írja a következő, új közlésekben gazdag levelet:*

*»Emlékezetem szerint 1918 nyarán Szibériában, a berezovkai fogolytábor legénységi*

* Könyvünk forrásai hol *Vengerka*-t írtak, hol *Vengerszkaja*-t, néha *Vengerszka Szelo*-t. E könyvben mindenütt a forrás szerinti írásmódnál maradtunk.

*osztályából felkeresett egy magyar fogoly és mint szabolcsvármegyei főszolgabírónak jelentette nekem, hogy a tegnapi napon megjelent a legénységi táborban egy nagyon öreg, 90 éven felüli orosz, aki jól beszélt magyarul, és előadta, hogy ő Vengerszkája Oblasztban lakik. Igen gazdag ember, 1500 lova, jószága van. Nevét is mondta, emlékezetem szerint Juhász, Pásztor, ilyesféle neve lehetett, keresztneve István volt. Szabolcsvármegyében született a dadai felső, vagy a kemecsei járás egyik községében, a község nevére nem emlékszem.*

*Elmondta, hogy mint honvéd huszár került fogságba 1849-ben két huszárszázaddal, négy tiszttel. Két évig utaztak, míg a róluk elnevezett kerületben (Vengerszkája oblaszt: magyar kerület!) telepítették le őket. A tisztek Oroszországban imitt-amott elmaradtak tőlük, volt aki katonai szolgálatba lépett. Ez az öreg beszélte el azt is, hogy Petőfi is orosz fogságba került.«*

*A főszolgabíró jegyzőkönyvet akart felvenni az öreg magyar vallomásáról, de 1918 november 1-én elutaztak Berezovkáról, s addig nem jelentkezett újból.*

*»Mint érdekességet közlöm – írja tovább a főszolgabíró –, hogy nem tudta (az öreg szibériai magyar), hogy Magyarország megvan, neki azt mondták, hogy Magyarországot az orosz cár és az osztrák császár felosztották maguk közt.*

*Mikor megtudta, hogy koronás magyar király van, sírva fakadt. Azt sok orosztól hallottam, hogy Szibériában a Vengerszkája Oblasztban sok magyar fogoly van letelepítve az 1849-ben odahurcolt foglyok közül.«*

*Eddig van Kubassy Béla tiszalöki főszolgabíró levelének közérdeklődésre számottartó része."*

Ezek után érthetetlen a mai hivatalos történészi álláspont, miszerint nem kerülhettek magyar hadifoglyok Szibériába, mondván: a cári csapatok azokat egy megállapodás alapján átadták az osztrák hatóságoknak.

Mindezek után azon sem csodálkozhatunk, ha a MTA irattárában fellelhető Vengerka Szeloban született, Petőfi Sándor aláírásával szignált verset hamisítványnak minősíti az Akadémia.

Az ***„Én vagyok az örök kérdőjel…"*** című nyolcsoros versszakhoz nem volt egyszerű hozzájutni, de két határon túli barátom „cselvetése" folytán sikerült megszereznem a másolatot, amelyet hiába próbáltam Magyarországon hivatalos írásszakértővel véleményeztetni. Csak egy prágai szakember adta hozzá a nevét, aki kópia minősége ellenére 75 százalékos bizonyossággal tulajdonította Petőfiének. Felvetődik a kérdés, hogy vajon a „hamisítványt" ki (kik), mikor állapították meg és hány százalék valószínűséggel?

Utólag már nem csodálkozom az írásszakértői társadalom ódzkodásán, mert az egyetlen jelentkező, aki vette a bátorságot, hogy a Magyarok Világszövetsége egyik konferenciáján elmondja véleményét a versről, két nappal a rendezvény előtt nagyon komoly fenyegetést kapott, miszerint felsőbb érdeket sértene az ő igazolása, ezért megtiltják neki, hogy részt vegyen a rendezvényen.

De az idő már „alakulni" látszik (egy MTA doktor, irodalomtudós véleménye volt tíz éve, hogy még nincs itt az idő Petőfi sorsának tisztázására): a Magyar Írástanulmány Társaság már szentelt egy konferenciát a Petőfi-rejtélynek és a verstöredéknek is.

A nyolcsoros vers szakasza így szól:

*Én vagyok az örök kérdőjel,*
*Messiást hordó nagy ígéret,*
*Balzsamkenőcse az időnek,*
*Mely folyton fogy, és mégsem fogy el.*
*…Kiáltó vagyok a pusztában,*
*Szenvedő lelkek üdítője,*
*Üldöző hordák méregkútja,*
*Magyar igéknek örök hirdetője.*

*(Vengerka – Szélo, 1851. május 20.)*
*Petőfi Sándor*
*őrnagy*

A két világháború között több tucat visszaemlékezés idézte fel a Szibériában „felejtett" szabadságharcos honvédeket. Kutathatjuk az okát, hogy miért nem ébresztettek ezek a történetek nagyobb társadalmi visszhangot a hazában, de némi magyarázattal az ország akkori helyzete is szolgál. A trianoni országvesztést követő általános bénultság lehetett az egyik ok, egy másik pedig a kommunista eszmék fenyegető veszélye, mert a hazatérő hadifoglyok jelentős része már „fertőzött" lévén, minden velük érkezett információt már eleve fenntartással fogadott a magyar politika és közvélekedés. Kihatott ez a „fénytörés" a Petőfiről érkező hírek megbízhatóságára is. De még Petőfi általános megítélésére is. Tanulságos esetet mesélt el ezzel kapcsolatban nekem az édesapám, akit a visszatérő Felvidék fiatal közkatonájaként úgy igazított el egyik nevelő tisztje, hogy nagy költőnk talán orosz kém is lehetett, netán már életében kommunista is volt! A hadifogoly-történetek a családi körben ereszthettek mély gyökereket, ahonnan már a fiúk (lányok) merészkedtek velük elő, hogy megosszák azokat az utókorral. Ekképpen kerültek nyilvánosságra az ezredfordulón olyan információk, amelyek – véleményem szerint – eloszlatták a Petőfi Sándor eltűnését és halálát övező „segesvári ködöt".

## 6. AKIK TALÁLKOZTAK PETŐFIVEL – SZIBÉRIÁBAN

*„…Én biztos vagyok benne, hogy édesapám nem hazudott!…"!* (Kiss Pál)

Néha már a becsületsértés határát súrolja az a pökhendiség, amellyel egyes tudósok a jóhiszemű, segíteni szándékozó „dilettánsok" közléseire reagálnak, mikor az általuk elmondottak nem egyeznek a tudomány általánosan elfogadott álláspontjával.

*„Azért mert egy hadifogoly hazudik valamit, mi azonnal szaladjunk Szibériába?…"* – kérdi ezt egy történész a Petőfi szibériai életét taglaló vitában, nem mellesleg a Hadtörténeti Intézet és Múzeum berkeiből. Talán az ilyen „szakmai" hozzászóláshoz nem is kell kommentár?! Vagy: *Ki mint él, úgy ítél?*

Nem csodálkozhatunk azon, ha sokan inkább hallgattak az általuk megtapasztalt tényekről, minthogy a tudományos világ nézeteivel szembekerüljenek. De – szerencsére – az igazság és annak hirdetése néha a félelmet, az elmarasztalást is legyőzi. Így volt ezzel Kiss Pál balatonkenesei lakos, aki figyelte a Magyar Nemzetben folyó vitát Kéri Edit és Hermann Róbert között, az orosz csapatok szabadságharcos honvédeket elhurcoló tényéről, ill. lehetőségéről. Tollat fogott és levelet írt

az újság szerkesztőségének, amelyben részletesen leírta édesapja, id. Kiss Pál első világháború alatti szibériai élményeit. Tekintettel arra, hogy a levélre a Magyar Nemzet – szégyenszemre – nem reagált, most azt teljes terjedelmében, változatlan formában közöljük:

***Magyar Nemzet,***

*Budapest, 2002. nov. 15.*

***Az 1849-es orosz deportálásokról***

*Mivel édesapám, id. Kiss Pál nagyon fontos, Petőfivel is kapcsolatos első világháborús élményét hagyta rám, nevekkel, térképpel, útvonalmegjelöléssel, ezért úgy érzem, hozzá kell szóljak Kéri Edit aug. 31-i Szolgaföldben c. cikkéhez, és Hermann Róbert okt. 12-i válaszához, a bécsi szibériai tervhez.*

*Édesapám Przmyslnél esett orosz fogságba 1915. márciusában és Szibériába került, a csitai fogolytáborba, mely a Bajkál tón túl van, Kína közelében. Majd nyáron fakitermelésre vitték őket dolgozni Daraszunba, mely Csitától kb. 80 km-re van ÉK-re, egy hegyen. Ők hárman kimelegedvén, vizet kértek egy 80-on felüli öregtől, a 32 faházból álló falu egyik lakójától, és amikor egymáshoz magyarul szóltak, az megfordult és elsírta magát: „Fiaim, ti is magyarok vagytok?" Bevitte őket a házába, ahol a priccs fölött egy '48-as csákó és*

*egy magyar zászló darabja volt felszögezve a falra. Elmondta, hogy ő Csapó Mihály, egy tanyán született Nagyszalonta környékén, kocsis legény volt Makai Gábor szalontai földesúrnál, amikor bevonult Aradon, 16 éves korában a háborúba.*

*Elmesélte nagy visszavonulásukat a Maros mentén 1849-ben. Ők Dicsőszentmárton és Medgyes között estek orosz fogságba, igen sokan, és az oroszok vonultatták őket fel, északra, majd a mai Ukrajna felé, Csernovicba és onnan tovább. Az idősebbek közül sokan meghaltak útközben a nehéz, hosszú szibériai út alatt. A Bajkál tavon túl Csitába vitték, és ott osztották szét táborokba őket. Két magyar itt él még Daraszunban közülük. Mindhárman találkoztak az Antipika-i táborban, ami nem messze van Csitától, – kb. 1850-ben – Petőfi Sándorral, aki nagyon beteg, sápadt, beesett szemű volt. A tábor kórházi, 4-es sz. részlegében feküdt. De onnan a Pestyanka-i tábor kórházába vitték át. Mindhárman kezet fogtak vele, de úgy hírlett, hogy kb. 6 év múlva meghalt.*

*Ők nem írhattak és nem mehettek haza, így később megnősültek, orosz feleségük és családjuk lett. Öt gyerekéből két fiú volt, akiket otthon tanított egy kicsit magyarul. Felesége meghalt, unokái voltak és dédunokái.*

*Apámékat nagyon felkavarta az eset, és elmesélték a táborban. Később 3 tiszt elment velük újból Daraszunba, jegyzetfüzetekkel és térképpel. Ez a 3*

*tiszt volt: Endresz György főhadnagy, repülőtiszt, – aki később elsőként repülte át az óceánt Magyar Sándorral együtt – valamint Prónay György százados (akinek a századában volt egy ideig Gyóni Géza is) és Foyta Tibor hadnagy. Csapó áthívta a két másik magyart is a beszélgetésre: Kirner Ferencet és Minarovics Vendelt, aki cirkuszos volt és 1920-ban hazajött a vöröskereszt által a világháborús foglyokkal együtt, apámat fel is kereste Balatonkenesén. A csitai táborban volt Endreszékkel együtt a Przmysli vár védője, Hermann Kuzmanek altábornagy is. Mindhárman elmondták fogságba esésük történetét; – ők mellesleg úgy gondolták, hogy Petőfi is Dicsőszentmártonnál esett fogságba, – ám előtte nem ismerték. Endreszék térképéről azonosították az útvonalat, saját jegyzeteik és emlékezetük szerint:*

*Fogság: Medgyes, Erzsébetváros és Dicsőszentmárton közt; utána: Marosludas, Torda, Kolozsvár, Szamosújvár, Dés, Nagybánya, Máramarossziget, Rahó, Körösmező, Tatár-hágón át: Deljatin (mai ukrán és orosz nevükön), Kolomija, Csernovic, Edinet, Mogiljev, Jampil, Krizopil, Bersad, Uman, Novoarchangelsk, Kirovograd, Olekszandria, Kremencsuk, Poltava, Harkov, Belgorod, Kurszk, Zima, Irkutszk*, Bajkál-tó, Ulan-*

* Könyvünk forrásaiban többféleképpen szerepel a szóban forgó település neve. E könyvben egységesen az *Irkutszk* változatot szerepeltetjük mindenütt.

*Ude, Hilok, Petrovszk, Csita, Antipika és onnan ők Daraszunba. (Kb. 7-8 ezer kilométeres út!)*

*Endreszék mindent feljegyeztek, rájuk is óriási hatással volt az eset. Később átment a 3 tiszt Antipikába és Pestyánkába is, kutatni Petőfi nyomait, mert a két tábor 1914-től ismét tele volt!! 1920-ban hazajőve hiába mondták el mindenütt, nem hitték el, sőt kinevették őket. Foyta Tibor a '30-as években, '36 körül elvette a parlament házelnökének, Almássy László (sz. 1869) lányát, nála is próbálkozott: kutatás, expedíció, levelezés, stb. által keresni Petőfi nyomait, de neki sem sikerült. Egyszer voltam Foytánál apámmal, az Istenhegyi-úti Almássy-házban.*

*Édesapám 1892-ben született, nem érte meg a barguzini kutatást és ásatást. Pedig biztosan jelentkezett volna! Én emigrációban éltem '56 után, német repülőgéptervező és hajótervező mérnökként dolgoztam, pár éve települtem haza. 80 éves vagyok, és úgy érzem, kötelességem ezt leírni a Magyar Nemzet számára, és ezzel nemzetem számára is! A további kutatások végett.*

*Hermann Róbertnek azért nincs igaza abban, hogy számára bizonyíték, hogy bár június 3-án Ferenc József kérte a minisztertanácsot, hogy jelöljék ki a pontos szibériai deportálás helyét, de egy hét múlva, 10-én nem vették bele a „hivatalos szerződésbe", mert a történelem tele van titkos paktumokkal,*

*a hivatalosak mellett. Óriási szégyen lett volna leírni, hogy mihez voltak kénytelenek folyamodni! '56-ban sem kötött szerződést Kádár Hruscsovval a Szibériába indított ifjakról, pedig lekopaszítva Ungváron szabadultak meg ettől, az ENSZ beavatkozására! Ez bizonyított tény, sok tanúval. És a '45-ös „malinki robot"? Volt szerződés? Hermann Róbert a tv Aranyfüst vitáján azt mondta Kéri Editnek: Az 50-60 bajkálontúli találkozásokról szóló hadifogoly-elbeszélés: mese – mese – meskete. Az apám sose hazudott, komoly ember volt! Endreszék családjában is lehetnek térképek, leírások! El kell hinni az élményeiket! Sokszor a történelem hiányzó kockái ezek! Én biztos vagyok benne, hogy édesapám nem hazudott!*

*Tisztelettel: [olvasható aláírás] Kiss Pál, 8174 Balatonkenese, Fő u. 26.*

Csak ebből a levélből többet tudhat meg az átlagolvasó a szabadságharcot követő történésekről, mint számos akadémiai eszmefuttatásból. Talán ezért nem szeretik egyes tudósok a „néptől" jött információkat…

Kiss Pál annyi igazodási pontot, konkrét személy által bizonyítható tényt sorol fel írásában, amelyek meg kellene győzzék a leginkább kételkedőket is, miszerint nem kitalált eseménysorral van dolgunk. Endresz György, Prónay György, Foyta Tibor, Almássy László közül valamelyikük bizonyosan hagyott hátra valamilyen emléket a szibériai

találkozásról Petőfi Sándorral, de a „cirkuszos" Minarovics Vendelt is kihallgatták a leszerelőtáborban, ahol nyoma kellett maradjon ennek a kézfogásnak. Csak figyelmes „fülekre" lett volna szükség a hivatalok részéről. De a Magyar Nemzet későbbi érdektelensége is bizonyítja a máig tartó zárlatot minden hír előtt, amely Petőfi segesvári halálát cáfolná.

Elkeserítőbb tapasztalatom is van, mint a sajtó bűnös hallgatása: egy kormányzásra készülő ellenzéki párt főideológusa azzal hárította el a Petőfi-téma tisztázásának felvetését, hogy a kérdés ma még megosztja a magyar társadalmat, és ezért nem lenne kívánatos vele foglalkozni a politika fórumain. Tehát a szavazatok utáni hajsza forgatagában az igazság egyelőre zavaró tényező.

Talán jön még jobb idő…

## 7. TALÁLKOZÁS A PETŐFI-CSALÁDDAL

*„…itt valami olyan hatalmas erőnek kell működni, ami a nemzetet sakkban tudja tartani…"* (ifj. Szűcs Ferenc)

Az előző részben idézett *Kiss Pál* levelében foglaltakkal hasonlóan fontos találkozást ismerhetünk meg a következő történetben. A „főszereplő" újra egy hadifogoly, aki éppen egy székely barátjával próbált szökni a szibériai pokolból, és a véletlen sors Petőfi családjával hozta össze őket.

*Szűcs Ferenc* olyan dolgokat mesélt (szintén Ferenc) fiának, amelyek több eddig nem ismert rejtélyt is megmagyaráznak, illetve megerősítenek.

Először azt az ellentmondásnak látszó tényt, hogy Petőfi Sándor halálának helye *Iliszunszk* volt. A ma már *Eliszun* néven ismert településen a költő éppen dolgozott, és ott érte a halál, ahonnan a *Kuznyecov* család tagjai szállították át Barguzinba.

Másodszor a koporsó nélküli temetés titka is ebben az elbeszélésben tárul fel. Amikor 1989 júliusában feltárták azt a bizonyos sírt Barguzinban, még nem értették, hogy miért nem találtak koporsót. Kiszely István *Karáth Imre* filmjében (***Egy legenda nyomában 1. rész***)* meg is jegyzi, hogy az egész temetőben ez az egyedüli ilyen különös sír. Szűcs Ferenc elmondása szerint *a helyi pópa nem engedte Petőfi holttestét a pravoszláv temetőbe*, ezért bontottak fel titokban egy friss sírt, és oda temették a költőt.

Mi tudjuk, hogy mindez a barguzini temetőben történt, hiszen onnan emelték ki 1989-ben azt a csontvázat, amelyet több mint 20 jegy alapján minősített négy antropológus Petőfi Sándorénak. *Hogy hamarább ért a hír Magyarországra, mint a becses lelet, annak is megvolt az oka: el kellett gyorsan terjeszteni (egy fotó alapján), hogy női csontokat találtak.*

A Heves városában élt ifjabb Szűcs Ferencet (1924–2019) elvarázsolta a romantikus történet,

* https://www.youtube.com/watch?v=mhaJuCUNzmM

és már gyerekkorától próbálta azt a környezete tudtára adni. Az első figyelmeztetést, hogy ez nem egy kívánatos hír Magyarországon, a leventeoktatójától kapta, majd felnőttként is tapasztalta a teljes közönyt, ami a költő szibériai életét övezte. Meghökkent egyik ismerősének eligazításán, amely az igazság jelentőségéről próbálta őt meggyőzni: *„Nem az igazság a fontos, hanem a béke!"* Ő ebbe a békébe nem akart belenyugodni, és a barguzini feltárás után fellángolt viták hevében fontosnak érezte, hogy elmondja édesapja történetét. De nem volt, aki meghallgassa. Csak a Szabad Földben írást publikáló Borzák Tibor válaszolt felajánlkozására, és az említett lapban közölt egy írást a 90 évét is meghaladó Feri bácsival. Amikor erről a történetről Borzák Tibortól tudomást szereztem, az éppen nálam tartózkodó Alekszej Tyivanyankoval is Hevesre utaztunk, hogy igazoljuk idősebb Szűcs Ferenc üzenetét, miszerint valóban Barguzinban temették el Petőfi Sándort. Nagy megtiszteltetés volt számomra, hogy még többször beszélhettem Feri bácsival és láthattam rajta azt a megnyugvást, amelyet az édesapja igazságának a megerősítése okozott. A világ dolgai iránt nyitott, józanul gondolkodó embert ismertem meg benne, akinek a lelkébe csak a kiharcolt és megélt igazság hozta el a békét. 2019-ben, 95 éves korában hunyt el, és a Magyarok Világszövetsége 2021-ben tüntette őt ki posztumusz a szervezet legmagasabb kitüntetésével.

Érdemes *ifjabb Szűcs Ferenc* emlékezés közben elejtett gondolataira figyelnünk, mert olyan következtetéseket is levon ez az egyszerű, nyugdíjas ember, amit a tudomány „papjai" is megszívlelhetnének. Például*:*

*„… én nem tudom elképzelni, a mai elit hogy gondolkozik… azt várják a csontoktól, hogy felállja-nak és azt mondják: én vagyok a Petőfi!".*

És:

*„…itt valami olyan hatalmas erőnek kell működni, ami a nemzetet sakkban tudja tartani, szellemileg el tudja nyomni…"*

A beszélgetésről készített videófelvétel rövidített változata megtekinthetőa világhálón*.

Ahogyan az előző beszélgetés vagy ***Karáth Imre említett filmje***** sem érintette meg a tudomány képviselőit, továbbra is folyt és a mai napig folyik a tagadás, miszerint nem kerülhetett egyetlen hadifogoly, így Petőfi Sándor sem Szibériába. Hiába a több tucat visszaemlékezés, az ellenzők csak tagadnak, ahelyett, hogy bizonyítani igyekeznének az állításukat. Ami nem lenne lehetetlen: ha hiteles forrást tudnának mutatni a halálra, temetésre vagy a más helyen való tartózkodásra 1850 után, akkor mondhatnák, hogy ki van zárva a szibériai élet.

---

* https://www.youtube.com/watch?v=ocHSOFt9S-M&t=4s

* * https://www.youtube.com/watch?v=mhaJuCUNzmM

De ilyen nincs! Akkor mi az oka a makacs tagadásnak? *Kik a Petőfi elleni merénylet tervezői, elkövetői és mai „bujtatói"?* És mindezt miért teszik?

## 8. EGY TUDOMÁNYOS (MTA) MUNKATÁRS VÉLEMÉNYE

*„Kívánatos és sürgős feladat, hogy mindezt* ***a baráti szovjet állam illetékes szerveivel*** *is megértessük."*(Dr. Kiss József)

Ha meg akarjuk ismerni a sorozatunk címében hivatkozott merényletnek a személy szerinti „úttörőit", akik a szabadságharc után Petőfi Sándort szinte élve eltemették, és a segesvári síkon bekövetkezett halálát ráerőltették a magyar közvéleményre, akkor a sötétben tapogatózunk…

Mert volt egy császári direktíva: mindent elfojtani, ami a magyar nép lelkében még a szabadság és függetlenség eszméjének a lángját éltetné, és Petőfi ilyen veszélyforrás volt – ezért meg kellett halnia. Ha a valóságban nem sikerült őt elpusztítani, akkor kitalálták a halálát, de legalább a ködöt, amiben majd örökre eltűnik. Kortársai emlékezetében fel-felröppent ugyan a remény, hogy még élhet valahol, de ezt a lehetőséget gyanús sietséggel elvetették. Jó példának tartom erre *Jókai Mór* írását, amelyben közli *Franz Fiedler* teljesen hihető (*Barta*

*János* honvédszázados által is igazolt – a 2. részben olvasható) elbeszélését arról, hogy ő (F. Fiedler) élve kimentette a sebesült költőt a csatatérről augusztus 31-én. A Vasárnapi Újságban megjelent írásnak ez az „árulkodó" részlete így szól:

„…*Ama lengyel* (csak Jókai hitte lengyelnek, de német volt – F. S. megj.)*, ki vele oly sokszor találkozott, mindig másforma álöltözetben, Bem hajdani hadikéme, most előjött. (Eddig nem is tudott róla, hogy Petőfit keresi valaki, s hogy az, akiről ő tud, olyan drága ember volt: a magyarok költője; ő csak mint Bem kedvencét ismerte.) Ez azt állítja, hogy ő megtalálta Petőfit a segesvári úton sebesülten; ő elvitte őt Segesvárra, és megnevezte a házat is, ahol ápolás végett elhagyta. Mi történt vele tovább? Hogy meghalt, az bizonyos…"*

Óhatatlanul felmerül bennünk a kérdés: nem kereste Jókai azt a megnevezett házat? Nem ébresztett benne új reményt ez a hír, hogy barátja él? Miért gondolta ezek után, hogy bizonyosan meghalt? Itt már a cenzúrára gyanakszik az ember!

Az egykori barátok számára a feledést és a halál elfogadását talán az is könnyítette, hogy a halottnak már nem kellett a „szemébe nézni", mert némelyikük szabadságharcban vállalt szerepe bizonyára kiváltotta volna a hazatérő Petőfi rosszallását.

A nemzet lassan megbékült a megváltoztathatatlannak hitt ténnyel: elvesztette fiát. A néha-néha érkező hírek egy ideig foglalkoztatták a közvélemény fantáziáját, de az idő múlásával egyre csökkent az

esélye, hogy élve előkerül a költő valahonnan. 1876-ban megalakult a Petőfi Társaság, amely a költő kultuszának ápolása mellett az esetleges segesvári túlélés lehetőségét is elbírálta – amint azt *Barátosi Lénárt Lajos* beszámolójából tudjuk, eléggé egyoldalúan.

A múlt század ’80-as évek elején Kárpátaljáról érkeztek újra olyan hírek, miszerint Petőfi mégis Szibériában fejezte be életét. Egy Munkácson élő ukrán helytörténész, *Vaszilij Pagirja* (1923–2016) akadt nyomára a *Magyarság* lapjain annak a hírnek, amelyet még *Svigel Ferenc* hozott Szibériából az első világháború után. V. Pagirja kapcsolatot talált a Burjátföldön élő *Alekszej Tyivanyenkoval*, aki néhány hónapos kutatás eredményeként megtalálta a barguzini öreg temetőben *Alekszander Petrovics* sírját. Ezzel újra felvetődött Petőfi Sándor szibériai életének és halálának kérdése Magyarországon is.

*Pécsi István* egri újságíró a *Heves Megyei Hírlap*ban szentelt több írást a témának, ami fokozatosan országos érdeklődést gerjesztett. De a hatalom hamar reagált! Az MSZMP KB „illetékes” osztályáról kapott eligazítást egy másik, aktív publicista:

*„…1986. január 23-i beszélgetésünkre hivatkozva, az esetleges félreértések elkerülése végett írásban is jelzem a Petőfi állítólagos szibériai sírhelye körüli kérdésekkel kapcsolatos álláspontunk lényegét. E problémakör egésze – jelenlegi stádiumában – kizárólag a szigorúan értelmezett szakfórumokra tartozik, az ügyben nekik kell állást foglalniuk, de ezen túlme-*

*nően is: az ide kapcsolódó valamennyi szervezési feladat szintén az ő illetékességi körüket képezi. Ezért semmiképp sem tartjuk kívánatosnak azt, ha a szaktudomány véleményét mellőzve, intézményeit és képviselőit megkerülve ebben a kérdésben bármilyen lépés történik. Természetesen, ez vonatkozik a közvélemény tájékoztatására is. Ügyszeretetét becsülve, megértését előre is köszönjük."* Balogh Ernő (1986. 1. 24.)

De egy idő után az „ügy" átkerült a Magyar Tudományos Akadémia hatáskörébe. Már készült a Morvai Ferenc által vezetett expedíció Barguzinba, amikor az alábbi írás született:

***Véleményem a „szibériai Petőfi-sír" kérdéséről.***
*Részlet az 1989 áprilisában készült tanulmányból*

***A tanulmány irodalomtudós szerzője, aki 1992-ben örökre befejezte földi pályafutását, Fekete Sándor író mellett a leghatározottabb ellenzője volt annak, hogy Petőfi Sándor halálát másutt is el lehetne képzelni, mint a segesvári csatatéren. Legelőször 1985 szeptemberében nyilatkozott a feltételezett szibériai Petőfi-sír ügyében a 168 órának, majd a Vasárnapi Híreknek, majd az itt közölt tanulmány után haláláig rendszeresen szállt szembe a magyar napi és szaksajtóban (Magyar Hírlap, Kritika, Irodalomtörténeti Közlemények) a költő körüli olcsó és tudománytalan hírveréssel.***

*A legenda egy – azt mondhatjuk sajnálatos – véletlen folytán néhány éve újra felbukkant s (a sajtó közreműködésével, mely sok hasznot húzott az országos érdeklődést keltő Petőfi-témából) mondhatni „másodvirágzás"-át éli.*

*Egy újabb vállalkozás hallatán azt kell gyanítanunk, hogy egyesek – üzletet is szeretnének csinálni ebből az érdeklődésből. Voltaképpen mi történt?*

*Egy kárpátukrajnai polgár, a munkácsi V. V. Pagirja a Magyarság c. lap 1940. évfolyamában véletlenül megpillantotta az iliszunszki „Petőfi-sír" képét, s bár nem tudott magyarul, a feljebb közölt leiratszöveg felkeltette érdeklődését. Abban a hitben, hogy a magyarok erről az érdekes közlésről nem tudnak, a szibériai Petőfi-sír felkutatásának új zászlóbontója lett. Először a Kárpáton túli Ifjúság c. magyar nyelvű szovjet lap írt erről, ezt átvette a Heves megyei Népújság 1985. aug. 31.-i száma, aztán óriási sajtóirodalom keletkezett, s a párbeszéd azóta is tart, időnként heves viták robbannak ki. A józan hangokra általában türelmetlen válaszok jelennek meg. A közvéleményben újra kezd kialakulni az a felfogás, hogy Petőfi hamvainak azonosítása és hazahozatala nemzeti ügy, a kételkedők vagy közömbösek vétkeznek a magyar nemzeti érzés ellen. „Hívők", kutatók, lelkes propagandisták tucatjai tevékenykedtek, végigtanulmányozták*

*a fent említett „Bibliát". Svigel (S. Ferenc – F. S. megj.) és Sándor (S. József – F. S. megj.) emlékezés-anyagát, s felelevenítették az egész zűrzavaros legenda-szövevényt. Sokan közülük „új adatokat" emlegettek, de semmit közzé nem tettek, ami bármit is változtatna a hiedelem képtelenségén. A Szovjetunióban is – úgy tűnik – az a vélemény terjedt el, hogy ezt a „nemzeti ügyet" a baráti Magyar Népköztársaságnak támogatni kell, s a közvetlenül érintett Burját-Mongol Köztársaság illetékes szervei erkölcsileg és anyagilag segítik is ezeket a területén folyó „kutatásokat". Ezekről időnként hírek is érkeznek, azzal, hogy érdekes eredményekkel járnak. Két szovjet kutatóval, az említett V. V. Pagirjával és a Csitában, a Burját Köztársaság fővárosában tevékenykedő Tyivanenko kandidátussal tavaly Budapesten – tolmács segítségével – beszélgettem is, s az a benyomásom támadt, hogy ezek az „eredmények" a legenda Bajkál-vidéki elterjedésén alapulnak…*

*90 évvel később (1849. aug. 1-jét követően – A szerző) tudomást szerzünk egy PETROVICS feliratú Bajkálon túli sírról, melyet ismeretlen (személyesen sosem jelentkezett) magyar hadifoglyok Petőfiének hittek. Ez a „felfedezés" hogyan egyeztethető össze a jól megalapozott, elfogulatlan tudományos kutatáson alapuló állásponttal? Persze kétségtelen, hogy valamely*

*történelmi esemény megtörténtét, valóságát könnyebb igazolni, mint azt, hogy Petőfi nem esett fogságba, nem hurcolták el, semmi módon nem tudott magáról hírt adni (jóllehet, a legenda szerint legalább még 7 évig élt) stb., de azért, ha ennyi feltételezett, de nem bizonyított esemény láncolata kell e bizonytalan lábakon álló vég-hipotézis elfogadtatásához, ill. hogy az a bizonyos Petrovics-Petőfi, akkor habozás nélkül el kell utasítanunk. A legenda-hívők óriási energiát fordítottak és fordítanak még ma is ennek az azonosításnak a történeti megalapozására anélkül, hogy akárcsak a legcsekélyebb konkrét eredményt felmutatták volna, mely a Petőfi-tudományt gondolkodóba ejthetné; tény, hogy a tudományos kutatás lehetőségei is végesek, de a tudományos meggyőződés, mely szintén a „hit" kategoriájába tartozik („tudás" akkor lehetne belőle, ha a költő hamvait valahol Segesvár környékén feltárhatnák és azonosíthatnák), tényeken és elfogulatlan kutatói módszereken, kombinációkon alapul, óriási fölényben van a szibériai sírkeresők tradicionális rajongására épülő vakhittel szemben.*

*Véleményem szerint minden felelős magyar kulturális vagy tudományos szervnek, intézménynek csak ezt az elutasító álláspontot szabad képviselnie: ne támogasson tehát (sem anyagilag, sem erkölcsileg) olyan mozgalmat vagy vállalkozást, mely bármilyen formában vagy*

*indokolással, bármilyen „nemzeti kötelesség"-re hivatkozással szibériai „kutatásokat" vagy éppen sírfeltárást, exhumálást és a „szent hamvak" hazahozatalát sürgeti. Azzal az indokolással sem értek egyet, hogy „Ássanak hát, legalább pontot teszünk az ügy végére!" Egy ilyen nagy hírveréssel, handabandával járó vállalkozás járhat üzleti haszonnal, de ne tűrjük azt, hogy ehhez Petőfi nevét használják fel ürügyül; esetleg örül neki a sajtó is, hiszen ügyes riportokkal fel lehet szítani az olvasók érdeklődését, és többszörösére lehet növelni a példányszámot, – ezáltal azonban új és még vadabb hiedelmek magvát hintik el. Petőfit ugyan a lentiek szerint hiába keresik azokon a távol-keleti tájakon, de aki tudja, hogy a „hívők" miféle ravasz módszerekre ragadtatták magukat már e vonatkozásban (a nagyotmondástól a „bizonyítékok" hamisításáig), nem szeretné Petőfi emlékét efféle manipulációk ártalmainak kitenni.*

***Már egy ilyen expedíció engedélyezése, jóhiszemű támogatása is kegyeletsértés** a költővel szemben: akarva-akaratlanul azzal az előfeltevéssel cselekedhetünk csak így (a közönség mindenesetre úgy gondolja majd), hogy „Hátha mégis van a dologban valami!", – ami persze azt a sanda gyanút is magába foglalja (gyakran anélkül, hogy ez tudatosodna bennünk), hogy a költő talán mégsem testesítette meg azt az erkölcsi*

*ideált, amelyet ismert pályaszakaszán hirdetett, magának vallott és tetteivel is képviselt,* ***talán csak színlelte*** *azokat a neki tulajdonított erényeket, amelyekért eltűnése óta mintaképünknek tekintjük. Petőfi mint sorsába olyan könnyen beletörődő, a családjától, hazájától való elszakadását tudomásul vevő, visszatérésre vagy feleségével, barátaival való kapcsolatfelvételre kísérletet sem tevő, sőt új helyzetéhez alkalmazkodó orosz állampolgár (tegyük hozzá: a magyar szabadságharc leveréséhez döntő segítséget nyújtó cár alattvalójaként): olyan feltevések, amelyek a költőnek a nemzet emlékezetében, képzeletében ma is élő alakjával, jól ismert erkölcsi elveivel, családi és baráti érzelmeivel, világnézetével semmi módon nem egyeztethetőek össze. Ez ellen határozottan fel kell lépnünk, de legalább is* ***szigorúan el kell határolnunk magunkat*** *(a tudomány és a népművelés, oktatás irányítóit, munkásait értem) a hívőktől, akikben talán a nagyapák vagy dédapák annak idején indokolt és érthető, de már időszerűtlen és értelmetlen reménysége él tovább, sokuk magatartását és hírverését azonban gyaníthatóan korántsem a fennen hangoztatott magasztos célok magyarázzák.*

*Kívánatos és sürgős feladat, hogy mindezt* ***a baráti szovjet állam illetékes szerveivel*** *is megértessük. A már kialakulófélben lévő kapcsolatokat, a Szovjetunióban folytatandó levéltári*

*kutatások fokozatos szabaddá tétele érdekében kellene kiépíteni, mert ez a – kölcsönösségre épülő – együttműködés valóban igen jelentős tudományos haszonnal járhat orosz fogságba esett magyarokkal, táboraikkal kapcsolatban is; hadizsákmányként is kerülhettek ki magyar vonatkozású politikai vagy hadtörténeti okmányok. A hangsúlyt azonban korántsem csak az 1849. évi orosz intervenció időszakára kellene helyezni (kivált ami a hadifogoly-kérdést illeti, a levéltári kutatásoktól aligha várható látványos eredmény; Petőfit e vonatkozásban említeni sem érdemes), az első világháborúval kapcsolatos levéltári anyag bizonyára sokkal gazdagabb lesz ennél.*

*A „szibériai Petőfi-sír" ügyét tehát, legalábbis mint állami szerveinktől felkarolandó kutatási témát, le kell venni a napirendről, azt pedig meg kell akadályozni, hogy dilettánsokból álló csoportok Petőfi nevével visszaélve „vállalkozzanak" bármire, s eközben a magyar tudomány tekintélyén is csorbát ejtsenek. Ismétlem: a sírfeltárási tervet abszolút értelmetlennek tartom. S nem tudom, milyen szempontok szerint kiszemelt szibériai levéltárakban való „kutatást" és „mikrofilmeztetést" pedig átfogó levéltári kutatási együttműködés keretében megfelelő gondos előkészítés után szakképzett levéltárosokra kell bízni.*

*A „szibériai Petőfi-sír" legendája legfeljebb mint a jóformán szemünk előtt végbemenő*

***különös legendaképződés példája*** *lehetne tudományos kutatatás tárgya, feltéve, hogy akad olyan folklorista, aki ennek a ma már beláthatatlan tömegű anyagnak a feldolgozásától nem riad vissza; mindenesetre azzal is számolni kell majd, hogy ettől ma már a Bajkálon túli, önállósulni kezdő Petőfi-meséket sem lehet elkülöníteni, azok már a hazai anyagba is beszüremkedtek. Gondolok például azokra az előttem teljesen érthetetlen kombinációkra, melyek szerint költőnk a dekabrista száműzöttek „utolsó mohikánjainak" egyikével: Kjuhelbekkerrel baráti kapcsolatot tartott fenn, s egymás mellé temették őket (!?), ami legendának új, feltehetőleg szibériai hajtása.*

*A Petőfi-legendának a szibériai ásatásokkal* ***nem lehet a „végére járni!"*** *– ismétlem a feljebb mondottakat, mert már a nagy dobra vert kísérlettel újabb tápot adunk neki! Az egyébként jószándékú (de a* ***hívőktől*** *befolyásolt), a szibériai kutatásokat udvariasan támogató, segítséget is ígérő magas rangú szovjet minisztériumi tisztviselő azzal a csattanóval zárja nyilatkozatát, „szomorúnak tartja, hogy a magyaroknak nem kell saját Puskinjuk". Ehhez, azt hiszem, nem kell kommentár.*

*Bp., 1989. április 15.*
***Dr. Kiss József***
*tudományos kutató*

Olvasva a tanulmányt és elgondolkodva a következtetésein – valljuk be – nem érezzük az akadémiai bölcsesség ihletett visszafogottságát, sokkal inkább egyfajta kényszeredettséget, amelynek nem a meggyőződés, hanem a hatalom magabiztossága a gyökere. A szerző kiemelései is ezt sugallják. A következő részben ezt megkíséreljük bizonyítani…

## 9. PARANCSURALOM A TUDOMÁNY TEMPLOMÁBAN?

*Dr. Kiss József* tanulmánya, amelyet az előző részben ismertettünk, vegyes érzelmeket kelthetett az olvasóban: így viszonyultak (viszonyulnak ma is?) az ott dolgozó munkatársak minden vitatott vagy vitatható kérdéshez? Bocsánatot kért valaki a hasonló megnyilatkozásokért? Ellenkezőleg! Még hivatkoznak is rájuk.

Amikor a Magyarok Világszövetsége 2014. július 31-én egy demonstrációval emlékezett a Segesvár melletti csatáról, amelyben Petőfi megsebesült, de túlélte az ütközetet; dramatizált formában bemutattuk a *Franz Fiedler* által ránk hagyott történetet, ahogy kimentették Petőfit a csatatérről. *Szörényi László*, az MTA volt főosztályvezetője gúnyos jegyzettel illette a rendezvényt, meg sem említve a költő megmenekülésének még csak a lehetőségét

sem. De elárulta, hogy Kiss József parancsot teljesítve harcolt a szibériai változat ellen. Olvassuk Szörényi írásának egy részletét:

*„…Ősmagyar sámánok invitálnak a Hősök terére, hogy temessük el Petőfit végre, ugyanis – mint szerintük köztudott – nem Segesváron nyugszik, hanem az oroszok gondosan összeszedték, és elvitték Szibériába. Olvasván ezt a felhívást, amelyből rögtön azt is megtudtam, hogy az Istent ősmagyarul Östennek hívják, először csak röhögőgörcsöt kaptam, majd szomorú dührohamot, mert eszembe jutott szegény barátom, Kiss József, a felejthetetlen Petőfi-kutató, aki – miközben az egyre elhatalmasodó rákkal küzdött – utolsó még munkára fordítható hónapjait életéből arra volt kénytelen fecsérelni, hogy akadémiai parancsra ezt a szibériai marháskodást cáfolja…"* (Magyar Nemzet Magazin, 2014. 8. 9.)

Felmerül bennünk a kérdés, hogy honnan, kitől jött az ***akadémiai parancs****?* A választ ne próbálja senki az összeesküvés-elméletek síkjára terelni, mert Szörényi László nem volt akárki az MTA berkeiben! Az ő elszólását nem tudjuk véletlennek tekinteni. Csak sajnálni tudjuk, hogy az életéért menekülő, majd a súlyosan sebesült költő megidézése benne ***röhögőgörcsöt váltott ki****.*

Petőfi Sándor nevében, az igazság primátusa és minden magyar helyett követelünk vizsgálatot arra, hogy ki utasította a megboldogult Kiss

Józsefet nagy költőnk feltételezett szibériai életével kapcsolatos feltevések „handabanda"-szintű minősítésére?! Lemosni a Szörényi László által beismert parancsot adó vád szégyenét a Magyar Tudományos Akadémiáról csak egy megtisztító beismeréssel és bocsánatkéréssel lehet!!! Mert a magunkkal cipelt bűnök új vétkek forrásává válhatnak.

De a megtévesztő és a tudományosság alapelveit félredobó megnyilatkozások nem álltak meg a munkatársak szintjén. A barguzini sírfeltárást követően néhány nappal nem más, mint egy volt akadémiai elnök mondott súlyos véleményt a feltárt csontvázról. Egy újság oldalain közölt fénykép alapján kijelentette, hogy ***az egy nő!*** Az a tény nem zavarta *Szentágothai János*t, hogy a sír szélén négy antropológus nyilvánította a földi maradványokat ***egyértelműen férfiének,*** és több mint 20 jegyben Petőfinek minősítette. Ilyen mérvű megfelelés a feltételezett személynek az antropológia bevett szokása szerint már szinte 100 %-os bizonyítottságot jelent. Miért nem kért véleményt Szentágothai a hazai szakemberektől? Pedig lehetősége lett volna rá, ha komolyan érdekelte volna az Akadémia által is „figyelt", de nem támogatott feltárás.

Kecskeméten akkor még élt *Dr. Henkey Gyula* nemzetközi hírű antropológus, aki több mint 35 000 személyről gyűjtött embertani adatokat, és ugyancsak egy fénykép alapján mondta el véleményét a Petőfi Népe lapnak – szinte ugyanabban az időben:

*„Folyamatosan figyelemmel kísérem a rádióban a feltételezett Petőfi ásatással kapcsolatos híreket. Petőfiről több kép maradt fent, és alkatára vonatkozó adatok is jól ismertek. (Közepes termet, sovány alkat.) Viszont a rá jellemző arcvonások, a termetére és alkatára vonatkozó adatok nem lennének elegendőek csontjainak azonosítására, mert az Ő embertani jellegei minden harmadik magyar férfira ráillenek. A rádióban elhangzott tudósítás szerint Petőfi Sándornak két felső szemfoga olyan rendellenes állású volt, ami csak az emberek 0,1 százalékánál fordul elő, és ha ez a jelleg a kiásott csontokon is megállapítható, akkor a bizonyosság 99 százalékos. További alátámasztást jelent az is, hogy a feltételezett Petőfi-sír körzetében az 1848–49-es szabadságharccal kapcsolatos iratok is előkerültek, s valószínűnek látszik, hogy Petőfin kívül más szabadságharcosokat is internálva tartottak a Bajkál-tó környékén, ahol a feltételezett Petőfi-nyughely van…"* (1989. július 25.)

A *„női csontváz"* áfiuma ma mérgezőbben hat, mint a sírfeltárás után. A hétköznapi ember legfeljebb tanácstalanul szemléli ezt a bénultságot, és kérdezi: ***miért nem lehet felülbírálni egy elhamarkodott, szakemberek által cáfolt, egy kínai igazságügyi intézet által hamisnak minősített véleményt?***

Ezt a kínai vizsgálatot is *Morvai Ferenc* volt kénytelen kezdeményezni, mert a magyar állam (az Akadémia ellenzése folytán) továbbra is

elzárkózik Petőfi halálának és földi maradványainak újbóli vizsgálatától. Az az érzésünk, mintha a sorozatunk 2. részében, a *Végvári József* által elárult ***tartótisztek*** működnének még ma is az MTA falai között.

Talán még máshol, „magasabb" helyeken is…?

## 10. „CSOMAGOLT ZÖLDSÉG" – A NEMZETI KEGYELET HELYETT

*„…Mert nincsen átok és nincs semmi fájdalom,*
*Nincs becstelenség és nincsen megcsúfolás,*
*Amit ne látnánk rajtunk teljesedni be…"*
(Szophoklész: Antigoné)

A rendszerváltás nem hozott új szeleket, de még fuvallatokat, frissítő huzatot sem a Magyar Tudományos Akadémia háza táján vagy folyosóin. A társadalmat elbűvölték és meg is zavarták egy kicsit a politika színterén végbement változások, az emberek joggal hitték, hogy a közélet minden területe megújul a 40 éves tespedtség után. Megtörténtek a mindenki által áhított változások, a személyiek is, de Petőfi élettörténetének szibériai vonatkozásai csak nem akartak teret nyerni a tudomány fórumain.

Az Akadémia új elnöke 1990-ben a neves történész, *Kosáry Domokos* lett, akinek ismerői az MTA élén végzett tevékenysége közül kiemelik, hogy

nem engedte a Házat politikai boszorkányüldözések terévé változtatni. (Vélhetőleg tovább dolgozhattak, dolgozhatnak? a kutatható témákról döntő SzT-tisztek.) Tekintélyes politikai támogatást is élvezett: Antall József miniszterelnök személyes jó barátja volt. Ennek jogán érkezett meg hozzá a baráti felkérés egy „játszadozásra". Erről így nyilatkozik egy interjúban:

*„…Miután a barguzini Petőfi hívői az Országgyűléshez és a miniszterelnök úrhoz fordultak, hogy a »sztálinista« Akadémiát félre kell tenni, mert nem hisznek a barguzini Petőfiben, Antall József átadta nekem ezt a »csomagot«, hogy játszadozzam vele én… Ha hinnék saját naiv racionalizmusomban, az ügyet lezártnak tekinteném. De nem merem mondani, mert, mint említettem, az emberi ostobaság határtalan. Remélem, ha eddig meg tudtunk küzdeni ezzel a zöldséggel – mert nem tudom másnak minősíteni –, akkor ezentúl is meg fogunk."* (Hajdú-Bihari Napló, 1992. április. 23.)

A végeredményt a stílus (ami maga az ember) már sejteti: Az MTA munkatársai minden fórumon igyekeztek keresztbe tenni a Petőfi-hamvak korrekt vizsgálatának, nevetségessé tenni a „barguzinisták" (ezt a jelzőt kötötték a Segesvár melletti halálban kételkedőkre) igyekezetét és kitartását. A sorozatunk 8. részében óhajtott szovjet elvtársak segítségét is igénybe vette az Akadémia, mert az 1990-ben egy Moszkvában tartandó vizsgálatra tartó magyar akadémiai küldöttség levelet vitt a szovjet kollégáknak,

hogy milyen (női) neműnek ítéljék a Barguzinban feltárt csontvázat. Ha kételkednénk ebben az „összeesküvésben", akkor hallgassuk meg Petrunyin miniszterhelyettes vallomását, amelyet Karáth Imre filmjében az ***Egy legenda nyomában 2. rész**** 2. perc 39. másodpercétől nyilatkozik.

Ilyen harmonikusan tudott együttműködni a magyar diplomácia a tudomány fellegvárával!

Térjünk még vissza Kosáryhoz!

*„Mint a korszak kutatója és ismerője, mondhatom: kizárt dolog, hogy Petőfi Sándort elvitték az oroszok Magyarországról…"* – nyilatkozta 1991-ben a Hajdú-Bihari Naplónak. (1991. 2. 28.)

Ezen megszólalása nemcsak öntelt, de tudománytalan is, mert az elhurcolást csak úgy lehetne kizárni, ha a költő bizonyíthatóan máshol tartózkodott volna a vizsgált időben (1850–1856) vagy halva lett volna valahol. Mivel egyik eset sem állt fenn, a következtetés is hibás volt.

Kérdezhetnénk, hogy figyelmeztette-e valaki a tudóstársak közül, miszerint téves és logikátlan az okoskodása? Félő, hogy nem, mert nem jól viselte a kritikát. Egyik tanítványa és utódja a Magyar Történelmi Társulat elnöki székében, Hermann Róbert nyilatkozta róla:

*„Kosáry indulatos ember volt, s igen hevesen vett részt a tudományos vitákban, lett légyen szó*

* https://www.youtube.com/watch?v=XHET9REunBc

*akár az 1860–1861. esztendő esélyeiről, Mohácsról, a XIX. század eleji magyar elit nézeteiről, a Görgey-kérdésről, vagy akár (ahogy ő nevezte) az »intellektuális alvilág« által a Széchenyi meggyilkolásáról terjesztett rémmesékről és a barguzini Petőfi-svindliről."* (Hadtörténelmi Közlemények, 2007)

Indulatát az akadémiai elnök még a határon túlra is kiterjesztette; erről maga vall egy nyilatkozatában:

*„…A Petőfi-bizottságunk* (MTA bizottság – F. S. megj.) *jegyzőkönyvet készített, amelyet angol nyelvre lefordítva elküldtünk Svájcba és Amerikába. Többek között azoknak a csontszakértőknek is, akikre hivatkoztak Morvaiék, s akiknek Petőfiről fogalmuk sincs. Felhívtuk a figyelmüket arra, hogy az ő nemzetközi reputációjukat veszélyezteti, ha beleavatkoznak egy olyan ügybe, amelyhez nem értenek. Azóta csend van. De ez olyan ügy, amiről nem lehet tudni, hol és mikor robban. Ugyanis az emberi ostobaság határtalan…"* (1992. 4. 23.)

Az *emberi ostobaságra* való hivatkozás visszza-visszatér Kosáry idézett nyilatkozataiban. Egy rögeszme vagy vádló lelkiismeret kísérti? Talán Petőfi szelleme?

Az elmaradt temetés és a nemzeti kegyelet?

## 11. A HALLGATÁS ÁRA, AVAGY MATOLCSI JÁNOS NÉMETORSZÁGI VALLOMÁSA

Vannak események, amelyeknek magyarázatát csak nehezen szüli meg az idő. Emberi életek, tragédiák övezik, szinte hihetetlen fordulatok süllyesztik a feledés homályába, és csak hosszú évek múltán jelenik meg valaki, vagy valami, hogy a titokra fényt derítsen. De a megvilágosodás sem megy egyszerűen…

Az ember eleve „racionális" lény. Legalábbis annak hiszi magát. A saját meggyőződését, logikai konstrukcióit, akár hiedelmeit nehezen adja fel. Ha egyszer elfogad egy (akár téves) álláspontot, abból nehezen „zökken" ki. Ezért nehéz őt új megközelítések elfogadására bírni. Pedig a valóság képes egészen elképzelhetetlen, meseszerű, már-már horrorisztikus „jeleneteket" is produkálni.

Van egy történet, amely különös fordulataival Petőfi sorsával hasonlatos. Egy olyan ember küzdelmeit osztom meg a tisztelt Olvasóval, aki – a gyanúm szerint – nagy árat fizetett kíváncsiságáért, meg nem alkuvó igazságkereséséért.

*Matolcsi János* magyar kommunista közszereplő volt, akit vidéki aktivistából nagyon magas polcra röpített a XX. század vihara. Nagy Imre második kormányában földművelésügyi miniszter volt, majd a Mezőgazdasági Múzeum főigazgatója, később főmunkatársa lett. Kutató

természete átirányította az archeozoológia területére, így vetődött Szibériába, ahol az őshonos magyar állatok vizsgálatával foglalkozott. Közben Petőfi nyomait kutatta; időnként a moszkvai magyar nagykövetségen is megjelent, hogy jegyzeteit letisztázva, gépelve – diplomáciai futárpostával – a Magyar Tudományos Akadémiára juttassa. Ebben a munkájában segítségére volt *Borsche Antónia*, aki akkor (az 1960-as évek végén) itt adminisztratív munkát végzett. A közös munka barátsággá fejlődött, mígnem 2-3 küldemény után Matolcsi János bizalmasan bejelentette Antóniának, hogy „a Petőfi-kutatásnak" véget kell vetnie, mert Budapesten valakik így döntöttek. Ezzel az együttműködésük be is fejeződött. Antónia is visszaköltözött Budapestre, ahol az Országos Tervhivatalban kezdett dolgozni. Az idő múlott és a rendszerváltást követően, az első Orbán-kormány idején (1998), a miniszterek között felfedezte Matolcsi György nevét. Eszébe jutott a régi barát: Matolcsi János. Felhívta a miniszter irodáját, és megkérdezte tőle, hogy nem ismerőse vagy rokona-e Matolcsi Jánosnak. *„Dehogynem!"* – jött a válasz. *„Ő a nagybátyám, aki most Németországban édesapámmal él"*. Antónia telefonszámot kért és kapott, majd csengett a készülék. *„Jó napot! Borsche Károlyné vagyok, Matolcsi János professzor úrral szeretnék beszélni." „János! Borsche Károlyné keres!"* – szólt a telefont felvevő férfi.

Majd: *„Á! Antónia, hogy van?"* – hangzott a kagylóból a jól ismert hang. Ezt követték még udvarias kérdések és feleletek általános dolgokról, majd Antónia megkérdezte: *„Professzor úr, most idehaza sokat hallani Petőfiről, az ő szibériai életéről. Önnek erről mi a véleménye?" „Antónia, ha nem akarja, hogy golyó röpüljön a fejembe, akkor inkább ne kérdezzen!"* – válaszolta Matolcsi János. Ezek után elbúcsúztak.

A Magyarok Világszövetsége 2013. február 13-án egy konferenciát tartott Petőfi feltételezett szibériai életéről, amiről a Helyi Téma című lap rövid írásban számolt be, egy fényképet is mellékelve. Ez a lap véletlenül Borsche Antóniához is eljutott, ahol ő felismerte az általa egykor Moszkvából Budapestre küldött csomagba, Matolcsi János által elhelyezett burjátföldi fotót, amelyen egy jurta előtt egy nő és gyerek áll. Ekkor jelentkezett az MVSZ-nél, hogy ezt a képet, amit az újságíró illusztrációként használt, ismeri. Tehát a moszkvai Matolcsi-küldemények eljutottak Budapestre, de utólagos keresésünkre ezeket az MTA letagadta.

Matolcsi János – életrajzi adatai szerint – Budapesten, az idézett németországi telefonbeszélgetés előtt 16 évvel, 1982-ben elhunyt!

Ez azt jelenti, hogy Borsche Antónia 1998-ban egy már „halottként létező" emberrel beszélt telefonon.

Még idén eltemethetik Petőfi Sándort

# Mégsem női csontvázat találtak?

**A Magyarok Világszövetsége Petőfi Sándor Bizottsága 12 pontban foglalta össze azokat a bizonyítékokat, amelyek szerint az 1989-ben Barguzinban megtalált csontok Petőfi Sándor földi maradványai. A bizottság koordinátora, Fuksz Sándor lapunknak elmondta, egy férfi több szibériai Petőfi-leszármazottal is tartotta a kapcsolatot.**

1989-ben magyar expedíció indult a burjátföldi Barguzinba, ahonnan Petőfi Sándornak tulajdonított földi maradványokkal tértek haza. Ezek valódiságában azóta is sokan kételkednek, többek szerint egy ismeretlen nő földi maradványait hozták haza. – Van egy mítosz: a hős, a szabadságért vérét ontó Petőfi alakja, és nem szeretnék, ha ez megváltozna. Meg vagyok róla győződve, hogy Petőfi nem halt meg Segesvárnál, és komoly okai vannak, hogy a Petőfi-igazság nem kerülhet napvilágra –, magyarázta Fuksz Sándor, a Magyarok Világszövetsége Petőfi Sándor Bizottságának koordinátora.

A bizottság februári kongresszusán 12 pontban szedte össze azokat a jeleket, amelyek arra utalhatnak: Petőfi a segesvári csata után hadifogolyként Szibériába került. Alexander Sztyepanovics Petrovicsként ismerték őt, őrnagy volt, de a költészettel sem hagyott fel. – Rögtön a segesvári csata után keresték Petőfi holttestét, de nem találták. Akkor pedig máshol kell keresni, és az információk 96 százaléka ugyanarra a helyre mutat: Barguzinra. Az ottaniak mai napig ápolják az emlékét, a múzeumban egy neki szentelt részleg is van. A Burját Köztársaság fővárosában, ami pedig több száz kilométerre van, minden második ember tudja, hogy Petőfi a Bajkál-tó környékén élt – tájékoztatott a koordinátor. – Élettársi viszonyból ott is született egy fia, akit Alexander névre kereszteltek, minden valószínűség szerint vannak leszármazottai a mai napig. Én találkoztam azzal az emberrel, aki első világháborús hadifogoly volt, amikor megjelent közöttük egy hölgy Vengerszkaja faluban, és arra kérte a magyar hadifoglyokat, hogy ha hazatérnek, mondják el, hogy ő Petőfi unokája, és ott él. Múlt heti konferenciájukon pedig bejelentette egy hölgy, hogy a kutató férje több Petőfi-leszármazottal tartotta a kapcsolatot.

A Magyarok Világszövetsége Petőfi Sándor Bizottsága arra vár, hogy a Magyar Tudományos Akadémia reagáljon az összegyűjtött bizonyítékokra, de ettől függetlenül is szervezik a költő újratemetését. – Szeretnénk, ha még idén Petőfi Sándort megillető temetésen helyezhetnénk örök nyugalomra őt, magyar földben. szd

*Burjátföldön élnek Petőfi utódai?*

---

A Helyi Témá-ban közölt és Borsche Antónia által „felismert" fénykép
*(A Petőfi-képet az újság montírozta az eredetire.)*

Vannak helyzetek, ha valakinek a jelenléte, élete már „nem kívánatos” valakik számára, akkor el kell tűnnie; és ha erejük, hatalmuk van hozzá, akkor ezt el is tudják érni. Ebben a tekintetben hasonló sors jutott Matolcsi Jánosnak és Petőfi Sándornak!

Borsche Antónia 2016-ban a Magyarok IX. Világkonresszusán Budapesten, a Magyarok Világszövetsége székházában tartott beszámolót erről a különös történetről.*

* https://www.youtube.com/watch?v=l5uUh8tMHDM

*Fuksz Sándor*

# PETŐFI SÁNDOR SZIBÉRIAI KÁLVÁRIÁJA

Eredeti megjelenése:
**Fuksz Sándor: Petőfi Sándor kálváriája és a szabadságharc hőseinek szibériai áldozata**
(Szilaj Csikó, 2023. március 15.)
***https://www.szilajcsiko.hu/single-post/fuksz-sandor-petofi-sandor-kalvariaja-es-a-szabadsagharc-hoseinek-sziberiai-aldozata***

*Fuksz Sándor*

# PETŐFI SÁNDOR SZIBÉRIAI KÁLVÁRIÁJA

*Március 15. van. Ez a nap Petőfi Sándor napja. Az ifjú, világot megváltó, a magyarságnak önbecsülését visszaadó Petőfi Sándoré. Őróla és a Márciusi Ifjakról, a Nemzeti Dalról és a Tizenkét pontról kellene szóljon ez a nap. De Petőfi Sándor születésének 200. évében vagyunk, és hamvai – micsoda gyalázat – temetetlenül hevernek valahol Európában, egy bőröndben. Ez a gyalázat minket arra kötelez, hogy Március 15-én is az életében és holtában is meggyalázott Petőfi Sándorral foglalkozzunk. Ezért közzétesszük az MVSZ Petőfi Sándor Bizottsága elnöke, Fuksz Sándor írását.* ***Petőfi Sándor kálváriája és a szabadságharc hőseinek szibériai áldozata.***

Egy csodálatos pályafutás érkezett el fordulópontjához 1849 nyarán. A forradalom viharmadara, a magyar költészet uralkodó fejedelme, Petőfi Sándor nem nézhette tovább a nemzet „élet vagy halál" küzdelemét a két katonai nagyhatalommal. Pedig életének ez a szakasza már a harcról való lemondás és a családi idill reménye felé látszott kanyarodni. Ezért választotta Mezőberényt nyugalma helyéül, és éppen Damjanich

tábornokhoz készült utazni, hogy nejét és kisfiát is az ő oltalma alá helyezze. Ekkor érkezett meg Egressy Gábor kocsija az Orlai-Petrich portához… Ő Bem hívását hozta az erdélyi hadszíntérről. Már eddig is érték a költőt vádak, hogy csak hirdeti a szabadságért vívott harcot, de Ő félreáll és másra hagyja az áldozatot… Így nem tudott nemet mondani az imádott tábornoka üzenetére, és elindult Júliával (és Zoltánkával) a végzetes útra. Őket – a háborútól kímélendő – Miklós Miklós tordai református lelkész családjánál hagyta. Mintha érezte volna, hogy az aradi várban a biztos halál, Bem közelében a bizonytalan és máig sok kérdőjellel övezett Golgota várja. Az utolsó, Magyarországon írt és ismert versében még a „szörnyű idők" szinte elképzelhetetlen és nehezen hihető vízióját festi, de az *„Én vagyok az örök kérdőjel…"* kezdetű sorai már a későbbi (kérdő) jeleket sejtetik a szibériai Vengerszka Szelo-ban három évvel később.

Már csak néhány nap volt hátra a fehéregyházi csatáig, de ezt az időt kihagyjuk az ismertetésből, mert erről már rengetegen írtak; mi ott folytatjuk, ahol a képzeletbeli film legtöbbször megszakadt – a mindenki számára emlékezetes kukoricás szélén.

Ferenczi Zoltán és Dienes András jutottak legmesszebbre a kutatásban, amikor a *„Hogyan halt meg Petőfi?"* kérdésre keresték a választ. Nem

csodálkozunk, hiszen – mondhatni – a lehetetlenre vállalkoztak: a bizonyos végét keresték a valakik által remélt halálnak…

Heydte őrnagy „több sebből vérző" vallomása volt az elindítója a költő eltűnését felváltó dicsőséges(?) halál hírének. Íme:

> *„Én az országúton lovagolva, a kozákok után siettem, amikor közvetlenül a szökőkútnál, Fehéregyháza és Héjjasfalva között, egy leszúrt felkelőtiszt mellett, aki már a nadrágjáig le volt vetkőztetve, több, vérrel bemocskolt iratot láttam heverni, amiket valószínűleg a kozákok találtak a tiszt kirablása közben s megint eldobálták, minthogy rájuk nézve nem volt értékük. Én mégis azt hittem, hogy meg kell néznem az iratot. A mellém beosztott egyik kozákkal fölszedettem az iratot s nagyon megörültem, hogy egy akkor nagyon fontos okmány került a kezembe, mert az egyik irat Kemény Farkas jelentése volt Bemhez, Kolozsvárról keltezve, amelyben Kemény defenzív intézkedésekről és saját csapatainak állapotáról nyilatkozik s egyben megígéri, hogy augusztus 1-én vagy 2-án a mellékelt hadiparancsban megjelölt csapattal Marosvásárhelyre fog érkezni. A holttesttől néhány lépésnyire körülbelül 100 drb magyar dekoráció is feküdt zsineggel összefűzve. Valószínűleg ezt is a halottaknál találták a kozákok, s a nagy sietségben megint elhullajtották.*

*A lelet, amelyből azt kellett következtetnem, hogy a halott tisztnek Bem mellett volt állása, arra bírt, hogy közelebbről szemügyre vegyem a halottat, vajon nem ismerek-e rá benne egy régebbi ismerősömre. De a halott előttem teljesen ismeretlen volt, sovány, kicsi, száraz arcú, nagyon határozott kifejezéssel és nagy fekete körszakállal. Nadrágja fekete pantalló volt."*

Teljességgel érthetetlen, hogy miként tudta elfogadni a magyar közvélemény két évszázadon keresztül ezt a tanúságtételt: a tévedések sorozatát tartalmazza, amelyeknek legalább kétségessé kellett tenni az osztrák tiszt vallomását. Legegyértelműbben kizárónak tekinthetjük az említett körszakállt, amit sohasem viselt Petőfi, de a fekete pantallót is más viselhette, mert aznap minden tanú szerint Petőfi világos vitorlavászon öltönyt viselt. A magyar tiszttársaknak, akikre Heydte hivatkozik, tudniuk kellett, hogy Petőfinél a Bem közelségére utaló iratok és érdemrendek sem lehettek, mert a tábornok ezen a napon távol tartotta magától a költőt; itt valószínűleg a fogságba került tisztek már Petőfinek a további keresését akarták megakadályozni – ami sikerült is nekik.

Sarkalatos kérdés lehet az is, hogy miért nem kerültek nyilvánosságra azok a hírek, amelyek Petőfi megmeneküléséről szóltak. Okunk van feltételezni, hogy ennek egyik fő oka a tiltás,

illetve a büntetéstől való jogos félelem volt az oka. Gondoljunk csak Barátosi Lénárt Lajos nagyapjának, Huzik Fedornak az esetére, aki várfogságot szenvedett egy cédula miatt, amely Petőfi túléléséről és orosz fogságba eséséről szólt.

1860-ban jelent meg a Vasárnapi Újságban Bartha János honvédszázados levele, amelyben teljesen felborítja a csatatéren bekövetkezett halál „meséjét". A Bem seregében szolgáló és Segesvárnál sebesült tiszt új megvilágításba helyezi a vesztes csatában a magyar honvédek és tisztek sorsának lehetséges alakulását. Tapasztalatait megosztva az olvasóval, azon meggyőződésének ad hangot, hogy akár a súlyosan sebesült harcosok is megmenekülhettek a reménytelennek tűnő orosz túlerő szorításából. A levélben elmondja azt a történetet, amit egy székely ember mesélt el több fogságba esett honvédtisztnek Petőfi sebesüléséről és gyógyulásáról a nevezetes csata után, amikor is ő kísérte ki a költőt az akkori oláh határra. Hajlamosak lennénk ezt a mesébe illő történetet a sokadik legendaként kezelni, ha nem igazolná az elmondottakat egy másik független forrás, amely Franz Fiedler, Bem felderítő tisztjének (kémjének) naplójából származik. Itt ő leírja a történet előzményét, tehát Petőfi sebesülését és kimenekítését a csatatérről, valamint azt, hogy a székely család gondjaira bízta a költőt.

A Vasárnapi Újságnak Jókai Mór ebben az időben főmunkatársa volt, és írásaiban foglalkozik is eme különös szabadulással. Hogy miért nem terjedt el jobban ez a történet, annak – véleményünk szerint – az a politikai nyomás volt az oka, amely az eltűnt Petőfit minél hamarabb halottként és véletlenül sem még élő, lázító lelkiismeretként akarta népének bemutatni.

A ma tapasztalható türelmetlen, minden kétséget kirekeszteni akaró akadémiai szándék is innen származhat.

Mi történhetett az oláh határ elérése után? Azt Józsa Antaltól, a neves történésztől tudjuk, hogy a lábadozó Petőfi még augusztus 2-án – valamilyen formában – jelentett Bemnek. Vélhetően válasz is érkezett a tábornoktól. Nem járunk messze az igazságtól, ha azt feltételezzük, hogy Törökországot javasolta menekülési célként a költőnek. Erről a szándékáról Szendrey Júlia is tudhatott, hiszen ott akarta keresni az eltűnése után. Mert Júlia meggyőződött arról, hogy a férje nem esett el a csatatéren; már másnap (augusztus 1-én) a halottak eltemetése előtt kiment keresni férjét, de ott nem találta. A székely család szénapadlására nem gondolhatott… Petőfinek pedig menekülnie kellett. Sdrávich Józsefnek a Szabadság c. újság tárcájában olyan hír van, hogy ezidőtájt már a cár katonái vadásztak errefelé a menekülő magyarokra.

Szeretnénk többet tudni a következő napok történéseiről, de eddig ez nem foglalkoztatta a történészeinket. Eldöntötték, hogy a költő csak egy jeltelen sírban lehet, az oroszok által foglyul ejtett honvédeket pedig maradéktalanul átadták az osztrákoknak.

De néha váratlan, nem remélt helyről érkezik segítség: A *Nógrád* c. lap 1988. március 12-i számában jelent meg T. Pataki László tollából a *„Negyvennyolcas emléknyomok"* című írás, ahol megtaláljuk a folytatást. Egy plébános történetén keresztül ismerhetjük meg Petőfi Sándor kálváriájának (talán első) útját Szibéria felé, ahonnan Neki és több ezer honvédnek már nem volt visszaút. Kálló községből vitték magukkal az orosz csapatok a plébánost 1849 októberében, mert nem hirdette ki a faluban, hogy süssenek kenyeret az arra vonuló cári seregnek. Egy helyi szekeres gazdát is magukkal vittek, akit Fekete Mihálynak hívtak, és az ő dédunokája mondta el az esetet T. Pataki Lászlónak. Fekete Mihály Szibériáig kísérte a hazavonuló sereget és a magyar foglyokat, ahonnan három hónap után érkezett haza. Elmondása szerint Sistyik plébános a menetből még a Kárpátokban megszökött, de útközben Petőfivel is összehozta a sors, amiről itthon már nem szívesen beszélt.

Hogy miért nem? – azt az ugyancsak Nógrád Megyei Levéltárban fennmaradt *„Hírlelő"* nevű lap egyik 1850-es években született írásából

érthetjük meg, ahol szigorú büntetéssel fenyegetik azokat, akik az orosz hadifogságba hurcolt honvédekről merészelnek hírt adni.

Nem szeretnék abba a hibába esni, mint a mai, Petőfi Sándor életét kutató „hivatásos" történészek nagy része, akik azokat a híreket, amelyek nem illeszthetők be a „klasszikus", Segesvár melletti halál koncepciójába, egyszerűen figyelmen kívül hagyják. Véleményem szerint minden emlék, feljegyzés, írott vagy elbeszélt közlés közelebb vihet a valóság megismeréséhez, még ha az az adott pillanatban nem is tűnik elképzelhetőnek. *„Az életnél nem kell nagyobb rendező!"* – mondhatjuk bátran a történelem hihetetlen fordulatait tapasztalva.

Erre gondolhatott az ukrán Vaszilij Pagirja is a múlt század 80-as éveinek elején, amikor a Kárpátalján az 1940-ben megjelent orosz nyelvű újságban azt olvasta, hogy Petőfi Sándor Szibériában fejezte be földi életét. A forrás a Budapesten kiadott, *„Magyarság"* c. újságból származott; Abonyi Ernő írása Svigel Ferenc első világháborús hadifogoly elbeszélésére támaszkodva számolt be arról, hogy a szabadságharc leverésében segédkező cári csapatok számos honvéddel együtt Petőfit is magukkal hurcolták. Pagirjának rövid, de hatékony kutatást követően sikerült is rátalálnia Alekszej Tyivanyenkora, aki a burjátföldi Ulan-Udeban vállalkozott a titok felderítésére. A barguzini temető már csak „néhány lépésre" volt, ahol 1989-ben kiemelték egy sírból a költő

csontvázát, amely minden kétséget kizáróan igazolta a feltételezést: ide temették Petőfi Sándort. A *„Magyarság"* cikkének lényegét igazolta az idő. Jogunk van tehát az írásnak hitelt adni más tekintetben is, de legalábbis el kell utasítanunk azt a feltételezést, hogy az újság politikai kötődése miatt az abban megjelenő híreket is megbízhatatlannak könyveljük el. Nem tisztünk ítéletet mondani az immár több mint 80 éve megjelent visszaemlékezésről; megtették ezt többen olyanok, akik az igazság egyedüli letéteményesének érzik magukat, és Svigel Ferencet hamisítónak, szándékos félrevezetőnek tartják.

Maradjunk Abonyi Ernő írásánál, ahol nem értékel, nem cáfol, csak idézi Svigelt:

> *„Mikor Petőfi és vele együtt még közel 1800 magyar honvéd, orosz fogságba került, a foglyokat a gyimesi szorosan keresztül Kissenev érintésével Kievbe szállították. Itt listára írták, majd elosztották őket. Egyik részünk Omszkba került, a többit Samarába küldték. Petőfi és Varga József Omszkba jutottak. Petőfi, minthogy pontosan jegyezte, hogy vándorlásuk útján milyen községeket és városokat érintettek, Vargával elhatározta, hogy Omszkból Magyarországba szöknek. Omszki tartózkodásuk tizennegyedik napján, 1849. december 4-én este elhatározásukról értesítették bizalmasabb fogolytársaikat. Ezek azonban az akkor este*

*dühöngő hóvihar miatt igyekeztek Petőfit és Vargát meggyőzni arról, hogy kísérletük céltalan lesz, mert a hóviharban elpusztulnak. Petőfi azonban konokul ragaszkodott elhatározásához, arra hivatkozva »különb utat is tett már szélben és fagyban«, nem hogy most, mikor gyermeke és felesége is várja, megijedne ettől az úttól. – Petőfi és Varga kiszöktek a táborból. Varga József feljegyzése szerint a portyázó orosz katonák 1849. december 20-án Travnik közelében fogták el őket. – Alig volt már élet bennünk – írta Petőfi egyik emlékiratában –, mikor ránk találtak. Nem hittem volna, hogy ilyen hideg is létezhessen a világon…"*

A szökevényeket 21 napra az omszki várbörtönbe zárták, ahol őket szibériai számkivetésre ítélték. Az út hátralevő részét szánon tették meg, míg Krasznojarszk és Csita érintésével, 1850. március 1-én elérték Chotorszkij települést. A mintegy 15 fős, magyar elítéltekből álló csapatot bányamunkára osztották be az oroszok. Ma már tudjuk, hogy ez a hely a 19. században egy nagy ipartelep volt, ahová a munkásokat főleg elítéltekből vezényelték. Itt még ma is az életre veszélyes radioaktív sugárzás mérhető, ezzel magyarázható, hogy néhány év itt töltött munkavégzés után a rabok viszonylagos szabadságot nyertek és családot is alapíthattak.

Az elmondottakat Svigel Varga József leszármazottaitól nyerte, aki Iliszunszkban élt és ahová Petőfi is költözött. *(Jelenlegi tudásunk szerint oda csak munkára járt, 1856-ban ott is érte a halál, majd holttestét Barguzinba szállították.)*

Abonyi Ernő írása a következő megjegyzéssel zárul:

*„A Petőfire vonatkozó feljegyzések bizonyára ma is elérhetők Varga unokáinál, mert a legidősebb Varga azzal hagyta hátra ezeket, ha ő nem is, talán fia, vagy unokái egyszer eljuttatják még Magyarországba…"*

A hét évig tartó Golgotának első pár szakaszát ismerhettük meg az előbbiekben. Petőfi és harcostársainak megérkezése Szibériába súlyos szenvedések árán, jelentős emberveszteséggel, de megtörtént. A honvédek ezrei lettek szétszórva az orosz pusztákon, településeken, gazdaságokban; jól jött az olcsó munkaerő, a szakértelem, de a képzett katona is a cári vagy magán seregekben. Egész falvak alakultak, amelyek sokáig őrizték az alapítók nevét: Vengerszkája, Vengerszkoje Szelo vagy Vengerszkája Oblaszty. Csodálkozhattak az első világháború hadifoglyai, amikor az orosz kietlen puszták mélyén magyarul beszélő közösségekre leltek. Itthon pedig gyászolhatták – várhatták(?) – fiaikat, rokonukat a családok. A császári terv bevált: csak a szerencse vetette haza az örök rabságra ítélt rebellis magyarokat.

Hogyan történhetett és mivel magyarázható, hogy teljesen az idő homályába merült az a hét év, amit Petőfi Szibériában töltött? Tudomásunk van róla, hogy küldött leveleket Júliának és a rokon Baky családnak is. Hogy Júlia postáját vigyázta a császári rendőrség, az gondolható, de a Baky családdal váltott híreket maguk a családtagok ismerték be… De hozhattak róla híreket szabadult vagy szökött hadifoglyok is, mint például Minarovics Vendel, aki találkozott vele egy Csita melletti táborban, és az első világháborús hadifoglyokkal sikerült hazatérnie. *(Ahogy Petőfi unokaöccsének is – Feri Sándor tanúsága szerint.)*

A kérdésre csak a szigorú tiltással adhatjuk meg a választ. Hiszen (a később megismert) Szűcs Ferenc is az első világháború után jutott el a költő családjához, akik elmondták neki a temetéséhez kötődő bonyodalmakat, miszerint a helyi pópa nem engedte eltemetni a pravoszláv temetőbe. De elbeszélésének nem adtak hitelt, a leszerelő tábor kihallgató tisztjeit inkább a vöröskatona múltja érdekelte… Fiát pedig meg is fenyítette a leventeoktatója, amikor a Petőfi-kalandról mert beszélni. Ahogy a felvidéki Malackán élő Jozef Hallont is – enyhén szólva – lebeszélték „nyakkendős urak", hogy tovább terjessze a szibériai Vengerszkájában tapasztaltakat, ahonnan többször is elment Petőfi Sándor sírjához, és találkozott egyik leszármazottjával az 1920-as években.

Tiltás és büntetés… Minden retorzió ellenére nehezen érthető, hogy nem volt az országban egy ember, aki Barátosi Lénárt Lajoshoz hasonlóan elindult volna Szibériába, hogy Petőfi vagy családja nyomára leljen, hírt hozzon róluk. Ilyen gondolatok kavarognak a gyanútlan olvasóban, amikor a világot keresztül-kasul bebarangoló, kalandot kereső megszállottakról értesül – sokszor jelentéktelennek tűnő dolgok titkát kutatva.

De ha megismerünk egy-két, Petőfi szibériai életének tisztázására tett kísérletet, beláthatjuk, hogy ez a kérdés a legmagasabb politikai szinteken volt tiltó listára tűzve. Először lássuk Matolcsi János történetét: A nevezett személy a kommunista mozgalom aktivistájából a miniszterségig vitte; Nagy Imre második kormányának volt tagja 1956-ban. A forradalom után „enyhe" büntetésként a Mezőgazdasági Múzeum főigazgatója, majd egyik vezető munkatársa lett. Munka mellett elvégezte az Agrártudományi Egyetemet, és széleskörű érdeklődése mellett az ősi magyar állatfajokkal foglalkozott. Így került el az 1960-as évek végén Szibériába, ahol – micsoda véletlen! – Petőfi Sándor ottani életszakaszának nyomait is kutatta. Mivel közeli kapcsolata volt a Magyar Tudományos Akadémiával (Kőrösi Csoma Sándor életével foglalkozó bizottságnak volt tagja), ez irányú kutatásainak eredményeiről tájékoztatta az Akadémiát is. Szerencsénkre a Petőfi-anyag gépelésében és postázásában egy Moszkvában

élő, a magyar nagykövetségen dolgozó hölgy segítette, akitől a hír a Magyarok Világszövetségéhez is eljutott. Mivel Matolcsi János 1983-ban elhunyt, a Mezőgazdasági Múzeum érdeklődésünkre a Petőfi-kutatásról pedig nem tudván, az Akadémián érdeklődtünk a diplomáciai futárpostán hozzájuk küldött anyagok hollétéről, de állítólag ott nem tudnak róluk. Eltűntek, mint a Barátosi Lénárt Lajos által hazahozott Petőfi-versek!? …

De említhetnénk Pozsgay Imrét is, aki a rendszerváltás korszakának egyik legbefolyásosabb politikusa volt, és államminiszterként jó kapcsolatot ápolt Morvai Ferenccel. Biztatta és segítette is a barguzini sírfeltárás előkészítésében, de amikor a neves vállalkozó beszámolt neki a megtalált és azonosított csontvázról, az azonnali „visszatemetés" elmulasztását kérte számon Morvain.

Ez a két eset is azt bizonyítja, hogy a Petőfi-ügy tisztázását valamilyen láthatatlan, de nagyon befolyásos érdek akadályozza. Átnyúlva a tudomány határain, még a legmagasabb szintű politikát is befolyásolva. Csak remélni lehet, hogy egynéhány „kintről" érkező segítség eloszlatja ezt a mindent elborító, homályos ködöt. Egyik úttörője ennek a reményteli folyamatnak: Lazar Efimovics Eliaszov professzor.

A Barguzinban született néprajzkutató professzor a múlt század 30-as éveiben gyűjtötte egy kötetbe a szülőföldjének mondáit, *„Bajkál-menti legendák és elbeszélések"* címmel. Megszólaltatta a 100. évüket

betöltött Morokov testvéreket is, akik egy különös idegenről beszéltek neki, akit még gyerekként és az édesapjuk barátjaként ismertek. Messzi idegenből jött a szomszéd falujukba ez a Petrovics, és szörnyű bűne lehetett, mert szigorú őrizet alatt tartotta a cári rendőrség. Összeveszett a Franz nevű királyával, aki katonaságot vezényelt Petrovics és barátai ellen, majd Nikolka cár serege sietett segítségére. E néhány adat is elég volt Eliaszovnak, hogy felmerüljön benne a gyanú, hogy a magyarországi intervencióról beszélnek az öregek, és a titokzatos Petrovics név mögött Petőfi rejtőzik. Annál is inkább, mert a népi emlékezet több verset is megőrzött, amelyeket az idegenhez kötöttek. Értesítette is a budapesti kollégáit, de az MTA igyekezett megcáfolni feltételezését, mondván, Petőfi Sándor a Segesvár melletti csatában vesztette életét.

Őt követte Alekszej Vasziljevics Tyivanyenko, aki 1984-ben a munkácsi Vaszilij Pagirja felvetése nyomán kezdett foglalkozni Petőfi esetleges szibériai életével, és megtalálta annak feltételezett sírját a barguzini temetőben. Kellett még a teljes sikerhez a Moszkvában élő Jurij Davidovics Vinokur is, aki nem sajnálta a fáradságot és 5 év múlva leutazott Barguzinba, hogy megmutassa a költő sírjának helyét, amelyre még gyermekkora idejéből emlékezett, amikor azt neki nagyapja többször is megmutatta.

A Morvai Ferenc által 1989-ben szervezett expedíció mintegy beteljesítette a több mint másfél

százados szándékot: kiszabadítani Petőfi Sándort az orosz föld fogságából. Joggal remélte ő maga, miként segítői is, hogy a magyar nemzet ezt a munkát megköszöni, de nem így történt. Amit eddig tagadtak és akadályoztak a tudomány „papjai", azt nem engedhették a világosságra. Légből kapott érvekkel, később hamisításoktól sem visszariadva próbálták lejáratni az egész kezdeményezést, meghazudtolták a munkában részt vevő külföldi szakembereket, míg végül a közvélemény – zavarában – elvesztette hitét még az igazság megismerhetőségében is.

De – hála Istennek – az igazság felülkerekedését a hazugságon csak késleltetni lehet. Az emberi kíváncsiság olyan rejtélyekre is fényt derít, amelyek már végleg elmerülni látszottak az idő tengerében. Jó példa erre Leonyid Petrovics Budunov, aki Barguzinban élő emberként ismerte meg a Petőfi történetet az 1989-es sírfeltárás idején. Mint lelkes fotográfus követte a nagy érdeklődéssel kísért vizsgálatokat, majd egyik ismerősétől egy állítólagos Petőfi-leszármazottról szerzett tudomást. Nyomába eredt a féltve őrzött titoknak… Mivel Szibéria mai lakosai között sok az egykori fegyenc-leszármazott, és gyakran az utódoknak is bűnhődniük kellett őseik vétkéért, egyesek nem szívesen vállalják fel a származásukat, de sikerült eloszlatni a „rokon" aggodalmát. Így bontakozott ki egy szerteágazó családfa Budunov előtt, amelynek mára már több mint száz ága ismert. Szerencsénkre egy könyv is szüle-

tett a felfedezésről, amit a Magyarok Világszövetsége Petőfi Sándor születésének 200. évében magyar fordításban megjelentet.

Ha már meg kellett érnünk azt a gyalázatot, hogy születésének 200. évfordulójáig sem adatott meg Petőfi Sándornak a nemzeti kegyelet, hátha ezzel a könyvvel elérjük, hogy ebben a 200. évben legalább a végtisztesség megadatik Neki, és a valahol Európában porladó hamvait végre eltemetik a haza földjébe.

Budapest-Eger, 2023. március 15.

**Fuksz Sándor,**
a Magyarok Világszövetsége
Petőfi Sándor Bizottságának elnöke

*Fuksz Sándor*

# CSERBEN HAGYOTT HŐSEINK

Eredeti megjelenése:
**CSERBEN HAGYOTT HŐSEINK –**
**Felejtésre ítélt magyar életek Szibériában**
(Fuksz Sándor cikksorozata, Szilaj Csikó,
2023. október 10.
***https://www.szilajcsiko.hu/single-post/cserben-hagyott-hoseink-felejtesre-itelt-magyar-eletek-sziberiaban-fuksz-sandor-cikksorozata-1***

## Tartalomjegyzék


Előszó 91

1. Sírtak a székely aggastyánok 92
2. Magyar foglyok 48-as honvédekre találtak Oroszországban 96
3. Bumba György hazajött 100
4. Még két csodálatos hazatérés: Minarovics Vendel és Petőfi unokaöccse 105
5. Trojkán jött az öreg huszár 111
6. Fábián Béla tanúságtétele 115
7. Új Petőfi-legendák nyomában 120
8. A császár önkényuralma terpeszkedett hazánkon 125
9. Huszonegy év platinabányában… 132

10. Tusnádfürdői találkozás Bem káplárjának ükunokájával 137
11. Emlékeznek az unokák… 143
12. Egy magyar honvéd, aki versben beszélt 147
13. Magyarok a Bajkál-tónál 152
14. Horváth István hazatalált… 156
15. Az unokák feltámadnak? 162
16. A tomszki leány 162
17. A miniszterelnök is próbálkozott – sikertelenül 167
18. A magyarul imádkozó orosz 180
19. Miszter-Gázi 173
20. Bilincsben a költő 184

A Szilaj Csikó szerkesztőjének utószava 197

*Fuksz Sándor*

# CSERBEN HAGYOTT HŐSEINK

## *Felejtésre ítélt magyar életek Szibériában*

### ELŐSZÓ

A Szilaj Csikón megjelent ***korábbi sorozatomban**** a Segesvár melletti ütközetet túlélő s Szibériába hurcolt Petőfi Sándorunk elhallgatásra ítélt sorsáról szóltam. Amint azonban az idők során előbukkant személyes elbeszélésekből és hivatalos dokumentumokból egyaránt kiderült, 1848–49-es szabadságharcunk hősei közül nemcsak költőóriásunkat ejtette foglyul és hajtotta messzi idegenbe a ránk támadt cári Oroszország hadserege, hanem rajta kívül oly sokakat, hogy az ottaniak még települést is neveztek el róluk. Voltaképpen nincs ebben semmi különös. Annál inkább érthetetlen, szinte felfoghatatlan, hogy magukat magyarnak tekintő tudósok, történészek, hivatalos intézmények vezető hivatalnokai tagadják a ma már cáfolhatatlan történelmi tényeket, s mind a mai napig foggal-körömmel ragaszkodnak

* https://www.szilajcsiko.hu/single-post/magyar-merenylet-petofi-ellen-fuksz-sandor-cikksorozata

ahhoz az egykori győztesek és megtorlók által terjesztett színtiszta hazugsághoz, mely szerint Világos után az oroszok nem szedtek foglyokat s nem indították útnak őket messze az Urálon túli területeikre. Ezért kellett ennek az új sorozatnak megszületnie.

## 1. SÍRTAK A SZÉKELY AGGASTYÁNOK

Van-e mentség arra, ha egy ország lemond katonáiról, akik az ellenséggel vívott csatában fogságba estek és életük végéig rabságban maradni kényszerülnek? Akikre már csak emlékezni van lehetősége a hálás utókornak…

De ha a haza megtagadja rabul ejtett katonáit, akiket harcolni kényszerített – erre nincs bocsánat!

Ez történik a ma Magyarországán. A hadtörténelem veszteségeit, titkait kutatni kijelölt intézmény, a tudósok, katonák még az emlékezést is megtagadják azoktól a honvédektől, akiket az oroszok hurcoltak magukkal 1849-ben, a szabadságharc után.

Érthetetlen ez a közömbösség és a tisztelet hiánya a távoli Szibériában elhunyt honfitársaink és leszármazottaik iránt. Annál is inkább, mert az első világháború magyar hadifoglyai hírt hoztak a Szibériában „hagyott" honfitársakról, még élő családtagjaikról. Egész magyar közösségeket találtak a távoli vidéken, amelyek őrizték elődjeik nyelvét és

szokásait. Ezekről az élményekről több esetben is beszámolt a korabeli sajtó, ahogyan az országgyűlés is foglalkozott a kérdéssel a két háború között.

Mivel magyarázható ez a „figyelmetlenség"? Többről is van itt szó! A Hadtörténeti Intézet és Múzeum parancsnokhelyettese így magyarázkodott egy Facebook-hozzászólásban: *„Azért, mert egy hadifogoly hazudott valamit, rohanjunk Szibériába?"*

Csak remélni szeretnénk, hogy a következőkben idézett vallomások jobb belátásra bírják az illetékeseket…

A Budapest Független Politikai Napilap 1918. április 2-i számában olvasható az alábbi írás:

> ***Sírtak a székely aggastyánok***
>
> *Nemrég megírtuk, hogy egy temesvári tanár levelet kapott Szibériából, hadifogoly tanártársától, amelyben azt írta, hogy számos '48-as honvédre bukkant Szibériában. Ez különben nem újság, Farkas Emőd, lapunk munkatársa már jóval a világháború előtt megírta a „Budapest"-ben, hogy az oroszok igen sok honvédet hurcoltak el Szibériába. Kis könyvet is írt „Honvédhuszárok Szibériában" címen, melyben hét honvédhuszárnak kalandos szökését írta le, akik aztán ezer viszontagság után megérkezvén Budapestre, itt felkeresték Tisza Kálmán akkori miniszterelnököt, aki egy-egy ezüst forintot nyomva a markukba, szélnek eresztette őket.*

*Széky Elemér tanár, dési honvédszázados, aki hazaszökött Szibériából (hadifogságból), s most budai rokonainál tartózkodik, a következőket mondta el a «M–g« (Budapest) tudósítójának:*

*– Szibériában a transzbajkáli állomáson, amely az irkutszki nagy vasúti vonalon fekszik, a fogságba való utazás közben leszállottunk étkezni. A köztünk forgolódó oroszok között nagy csodálkozásomra két egészen öreg ember magyarul szólított meg bennünket.*

*– A tiszturak magyarok? – kérdezték.*

*– Azok vagyunk, hát maguk hol tanultak meg magyarul?*

*– Hiszen mi is azok volnánk. A világosi fegyverlerakás után hoztak ki bennünket, ha hallottak róla.*

*– Hányan vannak még itt öreg magyarok? – kérdeztük megindulva.*

*– Bizony csak mi ketten maradtunk. Sokan voltunk, de elvitte őket az idő. Tavaly még tizennyolcan éltünk, de elfogytunk, mint a hold.*

*– Hát miért nem mentek vissza Magyarországba?*

*– Három évig tartott, uram – mondotta az egyik –, amíg elhoztak idáig. Jöttünk tengelyen is, de többet jöttünk gyalog. Három év után, mire ideértünk, jól bántak velünk, földet adtak mívelésre. Féltünk a nagy úttól*

*visszafelé, de nem is tudtuk, hogy mi van otthon. Én csíki vagyok, a komám háromszéki, irtunk is többször, de nem kaptunk sohase választ.*

*Majd elmondták, hogy Fehéregyházánál estek hadifogságba (július 31-én, a segesvári csata helyszínénél, ahol Petőfi is eltűnt – F. S. megjegyzése), akkor még 18–20 évesek voltak, s a világosi fegyverletétel után magukkal hurcolták őket az oroszok. Majd mindnyájan megházasodtak. Fiaik még tudtak keveset magyarul, de az unokáik már nem. A legnagyobb tragikum sorsukban, hogy fiaik és unokáik is katonák, és a magyarok ellen harcolnak. A pályaudvarra azért jöttek, mert hallották, hogy hadifoglyok jönnek, s dohányt és ennivalót adjanak nekik. – Mindenünket odaadnánk, ami maradt nekünk.*

*– A két szegény öreg elkezdett sírni – mondta a százados. Sokáig lehetetlen volt e jelenet hatása alól szabadulni. (Budapest, 1918. április 2.)*

## 2. MAGYAR FOGLYOK '48-AS HONVÉDEKRE TALÁLTAK OROSZORSZÁGBAN

*„…az elhajtott magyar rabok sorsáról*
*nem hallott többé senki."*

Az előző részben említett „temesvári tanárról", aki levelet kapott a Szibériában raboskodó tanártársától, és a levélről többet is megtudhatunk:

A Szeged és Vidéke c. újság hozta a hírt 1918. február 15-i számában, ***„'48-as honvéd hadifoglyok Szibériában"*** címmel:

> *„Temesvárról írják, hogy Wolfman Béla, a temesvári állami főgimnázium tanára, aki már két év óta a Bajkál-tó mellett levő Beresovkiban (Berezovka – Ulan-Ude városától 5 km) van mint orosz fogoly, Kovács Károly dr. temesvári tanárbarátjához intézett levelében a többek közt ezt írja:*
>
> *– Embereink a szomszéd falvakban 1849-ben elhurcolt honvéd hadifoglyokat födöztek föl.*
>
> *Bővebb részleteket a levél nem tartalmaz és csak akkor szerezhetünk majd bővebb tudomást a föltűnő hírről, ha Wolfman Béla tanár az orosz fogságból hazakerül."*

Nem kellett megvárni Wolfman Béla hazatértét, mert jelentkezett Szuchányi Lajos hadbiztos, aki már közben megérkezett Magyarországra, és meg tudta erősíteni a különös hírt.

A Szeged és Vidéke már másnap, február 16-án számolt be az újabb történésről, de átvette a szenzációs hírt a Miskolcon megjelenő Reggeli Hírlap is.

***„Magyar foglyok '48-as honvédekre találtak Oroszországban"*** címmel március 17-én a következő hírt hozta:

> *„Hatvankilenc éve, hogy Világosnál elbukott a magyar nemzet szabadságának ügye, s a fiatal harcosok megtört lélekkel, szomorú fáradtsággal, mögöttük kísérő kozákokkal megindultak Oroszországba, az örökös rabságba. Hová mentek, merre mentek? … Az évek évtizedekké tömörültek, a harcos nemzedék után egy békésebb kor jött, melynek napsugara új életre fakasztotta a szabadság fáját, de az elhajtott magyar rabok sorsáról nem hallott többé senki.*
>
> *Nem tudtunk róluk mindmáig semmit, míg a napokban egy Oroszországban sínylődő magyar tiszt nem írt róluk. De ő is csak annyit jelzett, hogy magyar hadifoglyok '48-as szabadsághősökkel találkoztak Szibériában. A '48-as honvédekről most bővebb tudósítást hozott Szuchányi Lajos hadbiztos, aki most szabadult meg az oroszok fogságából. Szuchányi a Szibériában talált '48-as szabadságharcosokról a következőket mondta el: »Ghiczy István és Tarczaly Árpád honvédszázadosoktól és Jakabffy Tódor honvéd huszárkapitánytól hallottam még Oroszország-*

*ban, ahol egyszer egy helyre kerültünk. Mikor őket egy szibériai fogolytáborba szállították, utazásuk közben a Transbajkálban, az Irkutszk-Vladivosztoki fővonalon lévő Vengerszkaja állomásra érkeztek, ahol a legnagyobb meglepetésükre magyarul köszöntötték őket. A három magyar fogoly tiszt csodálkozva fordult két igen öreg ember felé, akik magyarul szóltak hozzájuk. – Hát maguk hol tanultak meg magyarul? – kérdezték. A két öreg ember reszketeg hangon válaszolt: – Hiszen mi is magyarok vagyunk. 1849-ben voltunk katonák, honvédek. Az oroszok akkor fogtak el bennünket és idehurcoltak. Azután ők is elmondták az életük szomorú útját. Mikor elfogták őket, 3 évig tartott, amig a Volgához értek. Onnan még tovább hajszolták a magyar szabadsághősöket, míg végre Vengerszkája községbe telepítették őket.*

*Elmondták, hogy valamikor sokan voltak ott magyar foglyok, akik földet kaptak, s maguk gazdálkodtak. Megnősültek, orosz asszonyt vettek el, s a gyermekeik már tiszta oroszok. De ők, a honvédek megmaradtak magyarnak, s nem felejtettek el magyarul. Azután lassan kivesztek az öreg foglyok, s most már csak ketten vannak – két 90 éves ember. – Arra nem gondoltak, hogy hazajöjjenek? – kérdezték a két öreg katonát. – Hát hogyan gondolhattuk volna, mikor a hazánk olyan messze van. Három évig tartott, amíg csak a Volgáig értünk.«"*

Szuchányi hadbiztosról keveset tudunk. Magyarországi élete előttünk – eddig még – ismeretlen. Vajon kutakodott-e Vengerszkája után? Igaz, hogy Szibériában nem egyszerű a nyomokon eligazodni, de a szerencse is segíthet, akár a már kihalt honvédek leszármazottai szolgálhattak volna értékes információkkal.

A Szeged és Vidéke még egy adalékkal szolgált róla a március 16-i számában:

> *„Szuchányi hadbiztos, aki Przemysl elestekor került orosz fogságba és csak most, január 23-án indult útnak hazafelé, néhány érdekes dolgot beszélt el hadifogságából s különösen a forradalmi Oroszországról. Több fogolytáborban volt, s Transzbajkál egyik községében egy magyar kereskedővel találkozott, aki már régóta Szibériában lakik. Ez nagy segítségére volt a magyar katonáknak. A múlt év decemberében egy pétervári kórházba került, s itt látta azokat az állapotokat, amelyek most az orosz fővárosban pusztítanak. Állandóan gyilkosságok és rablások történnek, de a vörös gárda kérlelhetetlen szigorúsággal igyekszik a rendet fönntartani. Annak idején csak igen rövid jelentés érkezett arról, hogy a forradalom kitörésekor hogyan fosztották ki a cári palotát. A hatalmas épületet előbb a Péter Pál-erődből ágyúval lőtték, s egyik oldal kerítése le is rombolódott. A nép azután betört a palotába, amelynek műkincseit az utcára*

*hurcolták s ott árulták azokat, sőt azt is megtették, hogy a díszes termekbe, amikor azokból már minden értéktárgyat elvittek, kézigránátot dobtak, hogy a rombolás még tökéletesebb legyen. A fogoly tiszteket a kórházakban nem tudták rendesen ellátni, mert az élelmiszerek beszerzése nagyon nehéz volt. A liszt teljesen elfogyott, s egyéb áruk szédületesen drágák. Egy font szalonnát 6-7 rubelért, egy font kolbászt 9 rubelért, egy font cukorért 12 rubelt kellett fizetniük. A magyar foglyokra már senki sem vigyáz. A legénység csapatostól hagyja el a fogolytáborokat s jönnek nyugat felé, útjukban senki sem tartóztatja föl őket. A tisztekre már jobban vigyáznak, s azoknak nincs olyan jó dolguk, mint a legénységnek. Szuchányi hadbiztos január 23-án indult haza Szentpétervárról s Torneán, Svédországon, Németországon keresztül tért vissza Magyarországra."*

## 3. BUMBA GYÖRGY HAZAJÖTT

*„…akinek a szívéből az orosz sivatagok fagya sem tudta kiölni, tüze sem tudta kiégetni a magyar szív legszentebb virágát: a hazaszeretetet."*

Így végződik az írás, amely hírt adott egy csodálatos hazaérkezésről; a Pápa és Vidéke 1920. szeptember 30-i számában jelent meg egy riport az

Oroszországból éppen szabadult, aggastyánkorú Bumba Györggyel. Neki a háború hozta meg a szabadulást, mert csatlakozhatott a haza induló hadifogoly-transzporthoz. Több kérdést is felvet ez az újságcikk:

- Hogyan lelt férje nyomára a feleség?
- Honnan tudta, hogy merre keresse?
- Ha megtudta, hogy hol tartózkodik, ki segített az egyszerű, semmiképpen sem világjárt asszonynak a tájékozódásban?

Bizony, megindítják a fantáziát már maguk a kérdésfelvetések is. Kellett, hogy legyenek hírcsatornák az orosz vidék és Magyarország között. Posta? Üzenet?

Az kifejthető az újsághírből, hogy Bumba Györgyöt nem zárták el a külvilágtól, (katona) szolgálataival kiérdemelte a viszonylagos szabadságot, mesterségét is folytathatta, ez sem ellenkezett a Szibériát benépesítő cári elvekkel. Kellett a katona, aztán a munkáskéz…

Ha tételesen nem is derül ki az írásból, azt csak feltételezzük, hogy Szibériába került, mint a többi elhurcolt honvéd nagy része. Ezt a csóti leszerelőtábor irataiból lehetne kiolvasni.

Itt van tehát egy szabadult honvéd esete! Ha szabadult, akkor valakik foglyul ejtették! Ezek után már anakronizmusként könyvelhetjük el azokat a kijelentéseket, amelyek tagadják a puszta tényt is, hogy magyar hadifoglyokat vittek volna

magukkal a cári csapatok. Erről az Akadémia elnöke próbálja meggyőzni a nagyérdeműt. Kosáry Domokos nyilatkozott így a Hajdu-Bihari Napló 1991. 2. 28-i számában:

> *„…A cári katonai vezetés olyan mértékben mozgott a szigorú hierarchia szabályai szerint és regisztrált minden lényeges lépést, hogy elképzelhetetlen az ilyen esetek előfordulása… Egyetlen írásbeli bizonyítékot nem tettek le az asztalra. Az első világháború után hadifogoly magyarok felfedezni vélték korábban odahurcolt honfitársaik nyomait. Ha voltak ilyenek, akkor azok az 1863-as lengyel felkelésben – mert annak voltak magyar résztvevői – részt vett és Szibériába száműzött magyarok nyomai lehettek…"*

Vajon mit szólna ehhez a magabizos tagadáshoz Bumba György? A szabadságharc katonája!

Vagy ne higgyünk neki és csodálatos szabadulásának?

Olvassuk a Pápa és Vidéke cikkét!

> ***„Hetvenegy évig hadifogságban***
>
> *A cím talán valószerűtlennek hangzik, pedig megtörtént valóság. Még e hónap tizenhetedikén egy 132 emberből álló hadifogolytranszport érkezett Oroszországból a csóti táborba. Ezekkel a foglyokkal érkezett meg Csótra egy öreg,*

*kilencven éves, volt negyvennyolcas honvéd: Bumba György is. Az öreg Bumba apó még a múlt század harmincas éveiben született a kies Selmecen. Tizennyolc éves volt, amikor kitört a szabadságharc. Bumba György is abbahagyta mesterségét, mit még a nagyapjától örökölt: az üst készítését, és beállt a világ egyik legszebb harci tettekkel dicsekvő hadseregébe: a honvédekhez. Görgey tábornok seregében szolgált, végigharcolta az egész szabadságharcot s akkor, amikor a magyarok szerencsecsillaga lebukott Világosnál az égről, a szabadságharc leverésekor az oroszok fogságába került, akik magukkal hurcolták a messzi Oroszországba. Sok kálvárián ment keresztül, amíg végre az oroszok megengedték neki, hogy szabadon járhat-kelhet és folytathatja mesterségét. Bumba György tovább készítette az üstöket, míg egy napon olyan meglepetés érte, amire alig mert számítani s ami szinte csodákkal határos: megérkezett hozzá a felesége. Az asszony utánament a sok veszedelmen keresztül. Ott éltek kint együtt egészen a kilencvenes évekig, amikor az asszony a másvilágra költözve át, egyedül hagyta Bumba Györgyöt. Azaz, hogy nem egyedül, hanem hat gyerekkel: négy fiúval és két leánnyal ajándékozta meg az asszony. Fiai a mostani világháborúban részt vettek az oroszok oldalán, magyarul nem tudtak, azt a keveset is elfeledték a hosszú évek*

*alatt, amire Bumba György kiskorukban megtanította őket – mint ahogy apjuk is az oroszok oldalán harcolt a törökök ellen, míg Plevnánál a bal lábán meg nem sebesült.*

*Az öreget, aki nagy kora és az utazás fáradalmai ellenére is friss és egészséges, vallatóra fogták, miért jött haza? Az öreg így válaszolt: – Meguntam az ötvenöt évi viszontagságos vándorlást. Fiaim szerteszéledtek, kétévi hosszas keresés után sem tudtam rájuk akadni. A hosszú távollét után nagyon erőt vett rajtam a honvágy. Itthon akarok pihenni az édes, magyar földben. Öreg vagyok már, Karácsonyra leszek kilencvenéves. Rokonaim Szegeden, Nagykőrösön és Erdélyben vannak. Most Nagykőrösre megyek látogatóba… Remélem, megélem még, hogy édes hazám ismét szabad lesz. Akkor hosszú viszontagságos vándorlás után megtérek az én Teremtőmhöz, a magyarok Istenéhez.*

*Az öreg Bumba György ma reggel már útra is kelt Csótról Nagykőrös felé. Viszi a vonat Nagykőrös felé a vén negyvennyolcast, akinek a szívéből az orosz sivatagok fagya sem tudta kiölni, tüze sem tudta kiégetni a magyar szív legszentebb virágát: a hazaszeretetet…"* (Pápa és vidéke, 1920. szeptember 30.)

## 4. MÉG KÉT CSODÁLATOS HAZATÉRÉS: MINAROVICS VENDEL ÉS PETŐFI UNOKAÖCCSE

*„…Ha magyar vagy, akkor biztosan hallottál az én unokabátyámról, Petőfi Sándorról…"*

Előző írásunkban (3. rész) Bumba György mesébe illő hazatérését ismerhettük meg, amelyhez még feleségének a „kalandja" is hozzájárult: legyőzve több ezer kilométert, ismeretlen utakon eljutott a férjéhez!

A kevesek közül, akik megszabadultak a szibériai fogságból, mindenképpen meg kell említenünk Minarovics Vendelt, aki – mint Bumba György – hajlott kora ellenére csatlakozott az első világháború magyar hadifoglyaihoz és velük érkezett haza. Az ő történetét Kiss Pál leveléből ismerhetjük, aki a Magyar Nemzethez fordult 2002-ben, amikor tudomást szerzett Kéri Edit felfedezéséről, miszerint a magyar honvédek Szibériába való elhurcolását már előre eltervezték. Ezt az osztrák-orosz alkut próbálta cáfolni Hermann Róbert, mire Kiss Pál beszámolt édesapjának szibériai találkozásáról azokkal az aggastyán magyarokkal, akik kezet fogtak a fogoly Petőfi Sándorral is.

A részletes levelet már megismerhették az olvasók, ezért kiragadjuk belőle a Minarovics Vendelt érintő sorokat:

*„…Apámékat nagyon felkavarta az eset, és elmesélték a táborban. Később 3 tiszt elment velük újból Daraszunba, jegyzetfüzetekkel és térképpel. Ez a 3 tiszt volt: Endresz György főhadnagy, repülőtiszt – aki később elsőként repülte át az óceánt Magyar Sándorral együtt –, valamint Prónay György százados (akinek a századában volt egy ideig Gyóni Géza is) és Foyta Tibor hadnagy. Csapó (az egyik idős Szibériába hurcolt honvéd – F. S. megj.) áthívta a két másik magyart is a beszélgetésre: Kirner Ferencet és Minarovics Vendelt, aki cirkuszos volt, és 1920-ban hazajött a vöröskereszt által a világháborús foglyokkal együtt, apámat fel is kereste Balatonkenesén…"*

Tudjuk, hogy az ún. leszerelőtáborokban, ahol a hazatérő hadifoglyokat fogadták és bocsájtották el a honvédség kötelékéből, milyen alapos szűrésen mentek át a szabaduló honvédek. Nehezen elképzelhető, hogy az idős Minarovics Vendel nem tett említést a Petőfivel való találkozásról, aminek nyoma is kellett hogy maradjon.

Mint ahogyan Petőfi Sándor unokaöccse hazatérésének is!

Feri Sándor (1895–1986), a magyar közélet egyik meghatározó, de kevésbé ismert alakja volt. A múlt század baloldali történéseiben játszott fontos szerepet; először az illegalitásba vonult

kommunistákkal való kapcsolatai révén, majd a háború után a Legfelső Bíróság Elvi Tanácsának az elnöki tisztét is betöltötte.

Az első világháborúban ő is orosz hadifogságba került, ahol később a bolsevik párt vonzáskörébe jutott. Már halála után, az Új Tükör 1988. január 31-i számában jelent meg ez az írás Kubinyi Ferenc tollából:

*„Két évvel ezelőtt egy 27 órás életrajzi interjút készítettem a magyar közelmúlt egyik legérdekesebb és legkalandosabb életű emberével, dr. Feri Sándorral. A Legfelsőbb Bíróság Elvi Tanácsának elnökeként vonult nyugdíjba. Kilencvenegy éves, szeretetre méltó „öregúr" volt, a szó nemes értelmében… Magas kora ellenére esze úgy vágott, mint a beretva. Adatai ellenőrizhetően egytől-egyig pontosak voltak…*

*A gyöngyösi diák 1914 júliusában került Budapestre jogásznak. Egy évig volt egyetemi polgár. 1915 tavaszán behívták a K.U.K. 38. gyalogezredébe… tizedesként került az orosz frontra. Tízhónapos tűzvonalbeli szolgálat után éppen szabadságra készülődött, amikor beütött a Bruszilov-offenzíva. Ezerszám kerültek orosz hadifogságba. Azután a szokásos hadifogolysors következett. Szibéria, bányamunka, fakitermelés, vasútépítés. Az 1917-es forradalmi változások után – már szabadon – Jekaterinburgba került.*

*A fiatal Feri Sándor teljesen apolitikus alkat volt. A véletlen játszott közre, hogy kapcsolatba került a bolsevikokkal… Feri Sándor a barátjuk lett, és rövidesen már a Vörös Hadsereg soraiban harcolt egészen a tífuszig… 1920 januárjában, szerencséjére, élve lépett ki a kórház kapuján. Bolsevik barátai segítségével, mint lábadozót, Petrográdba helyezték, könnyű beosztásba.*

*Hetekbe telt az út. Megérkezése után a volt osztrák-magyar nagykövetség hajdani épületében jelentkezett… Hol őrszolgálatban volt, hol Husztinak segédkezett a legénységi állományú magyar honvédek visszatelepítésében. Életének egyik érdekes találkozásáról így beszélt:*

*»A Szmolnij kapujában állandóan nagy volt a mozgás és a forgalom. Különféle hivatalokba igazítottuk el a messze földről érkezett embereket. Vitás ügyekben, ha én voltam az őrségparancsnok, döntenem kellett a bebocsátásukról. Egyik augusztusi délelőtt értem jött az egyik katona, hogy menjek, mert egy fura figura áll a kapu előtt.*

*Rongyokba csavart lábú, koldus kinézetű, hosszú, fehér szakállas, vénségesen vén muzsik állt odakint. Kérdeztem, hogy mit akar. Azt válaszolta, hogy szeretne hazamenni. Mondtam neki: – Eredj csak, bátyuska, ki tart vissza? Úgy nézett rám, mint aki már réges-régen megszokta, hogy*

*sehol sem értik meg. Lassan felelte: – De én hadifogoly vagyok! Nem érted?! – Csodálkoztam: – Mi vagy te, bátyuska, hadifogoly? – Az… – bólintott –, én magyar honvéd voltam, és 1849-ben estem orosz fogságba. – No, erre még jobban kikerekedett a szemem. Gondoltam, próbára teszem. Magyarul folytattam a kérdezősködést: – Azóta itt élsz, mint hadifogoly? – Nem itt – mondta, már kerékbe törve a magyar nyelvet –, Szibériában. Azután visszaváltott oroszra. – Hát te magyar vagy? – érdeklődött. Bólintottam. – Ha magyar vagy, akkor biztosan hallottál az én unokabátyámról, Petőfi Sándorról. – Hallottam hát, de hát ő elesett… – El bizony, szegény feje – helyeselt az aggastyán –, én is hallottam idekint… az anyáink voltak testvérek. Mariska néne volt a nagynéném.*

*Amennyire kivettem az előadásából, hat vagy hét évvel volt fiatalabb a költőnél. Kételkedtem, tovább faggattam. Mindent tudott a Petrovics családról, legalábbis annyit feltétlenül, amennyit én tudtam. Az öreg az erdélyi harcok idején került hadifogságba. Abban az időben persze nem járt még vonat. Gyalogosan terelték át a foglyokat a Kárpátokon. Később az egyik trénkocsira került hajtónak. Szerencsés volt, mert így, bár egy esztendő is eltelt, de élve érkezett meg Szibériába. Talán tíz esztendőn keresztül próbálkozott a hazatéréssel. Azután beletörődött a változtathatatlanba és ott maradt. Megházasodott, két lánya irdatlan*

*távolságra ment férjhez, felesége is meghalt. Húsz éven keresztül teljesen egyedül morzsolgatta napjait. Azután 1915-ben a kis település közelébe magyar hadifogolytábort építettek. A honvédek megérkezése után hívták az öreget tolmácsnak. A magyar bakáktól értesült később arról is, hogy vége van a háborúnak, mehetnek haza. Ekkor határozta el, hogy a kedvező alkalmat nem szalasztja el, és végre valahára ő is hazatér, elvégre, hadifogoly. Megkapta a hivatalos papírt, mely igazolta hadifogoly mivoltát és azt is, hogy 71 évvel ezelőtt esett orosz fogságba. A többi magyarral együtt ült fel a vonatra, és így jutott el a Szmolnij kapujáig. Nekem azt mondta, hogy haza akar jutni, hogy hazai földbe temessék el. Futólag még azt is említette, hogy Félegyházán még házrésze is van. Számon tartotta jussát.*

*Azután a mocskos condra helyett kerítettünk neki egy félig orosz, félig magyar katonaruhát, és rendbeszedtük. Huszti Ferenc ellátta a hazatéréshez szükséges papírokkal. Pár nap múlva az öreg magyar muzsik a többiekkel együtt felszállt a hajóra és elindult utolsó útjára… hazafelé. Rövidesen én is útra keltem, és a csóti, majd a hajmáskéri szűrőtáborokon keresztül megérkeztem szülővárosomba, Gyöngyösre, a m. kir. rendőri felügyeletbe.*

*Talán egy esztendő múlva – újra az egyetemen – egy félegyházi kollégától érdeklődtem a*

*Petőfi-unokatestvérről. Az évfolyamtársam pár nap múlva meghozta a választ. Az aggastyán szerencsésen hazaérkezett. A hosszú utat még kibírta, de azt követően rövidesen meghalt.«„*

Az elbeszélés nem említi az aggastyán nevét. Hrúz Máriának két húga volt: Anna, aki 1804-ben született és 1870-ban halt meg, férje Baranyai Péter volt. Éva 1795-ben született és 1853-ban halt meg. Férjei Benczúr Mátyás és Faska Sámuel voltak.

## 5. TROJKÁN JÖTT AZ ÖREG HUSZÁR

*„…Ha Petőfi is a mi sorsunk osztályosa lett és itt sínylődött valahol Szibériában még hosszú esztendőkön át…(?)"*

*Hermann Ernő: Hadifogolynapló 1914 és 1918* c. kötete a szibériai hadifogság történéseivel ismerteti meg az olvasót; az izgalmas és életveszélyes helyzeteken túl erkölcsi kérdéseket is feszeget.

Amikor a háború végéhez közeledve a Bajkál-tó közeli Berezovka tábor lakói egy aggastyán korú szabadságharcos honvéd viszontagságaival szembesülnek, szinte törvényszerűen arra gondolnak: mi lesz, ha őket is ottfelejtik – Szibériában?

Idézet a műből:

*„…A külső bataillon egyik barakkja előtt ma megállott egy trojka. A szekéren egy igen, igen öreg muszka és egy 30-35 év körüli menyecske kuporgott. A barakk előtt üldögélő bajtársakhoz az öreg magyarul szólt oda: »Magyarok vagytok?" Azok elbámulva válaszolnak. »Azok vagyunk.« »No, én is az vagyok.« folytatja az öreg. A szemüknek, fülüknek hinni nem akaró plennik (oroszul így nevezték a hadifoglyokat – F. S.) persze azonnal körülfogják a szekeret, és az öreg néhány rövid, tragikus erejű mondatban, még jól ejtve a magyar szót, bár sok orosszal keverve így mondja el hosszú életének történetét:*

*»1849-ben kerültem fogságba. Szabolcs megyei vagyok, a nevem Pintér János. Huszár voltam és egy nagyobb patrullal (őrjárattal? – F. S.) kerültem muszka kézre. Két álló esztendeig gyalogoltunk, míg idáig eljutottunk. A rettentő utat persze sokan nem bírták ki, útközben elpusztultak. Az orosz innen kb. 90 versztnyire telepített le bennünket, földet kaptunk, házat építettünk, orosz lányokat vettünk feleségül és beletörődtünk a sorsunkba. A hazatérésről akkorára régen lemondottunk, mert úgy hírlett, hogy Magyarország már nem is létezik, a muszka elpusztította és a magyarokat kiirtotta. De meg az utat sem találtuk volna meg visszafelé. Jól gazdálkodtunk, gyarapodtunk, szapo-*

*rodtunk, a gyerekeinket megtanítottuk magyar szóra, de az unokák bizony már nem beszélnek, csak oroszul.« Az eddig csak hallgató menyecske meg is szólal pironkodva: »Bizony én is tudok ám magyarul!« »A bajtársakat lassan elvitte az idő, már csak magam élek közülük a 93 esztendőmmel.« Az akkori Magyarországról csupán annyit tud mondani, hogy »akkor Kossuth volt a király.« Görgey nevét emlegetik a fiúk, de ez a név ismeretlen neki. Hogy most háború folyik, azt tudta az öreg, hiszen az ő fiai, unokái is ott harcolnak a fronton miellenünk, de hogy hozzá közel magyar hadifoglyok vannak (1914 óta), az csak mostanában jutott tudomására. »Azért jöttem, mert négy emberre lenne szükségem halászathoz.« Még ki sem mondja, már nem négyen, de tizennégyen is tolakodnak, ajánlkoznak, mind ugranának is már fel a trojkára. Ki ne menne el innen az éhség földjéről egy magyar faluba halásznak! Az öreg, látva a nagy igyekezetet, megígéri, hogy a jövő vasárnap (4-én) még egyszer visszajön, s akkor többeket elvisz magával és többet is beszél velünk. Most sietnie kell, mert még az éj beállta előtt el akarja érni az első falut. Azzal a vén huszár megmarkolja a gyeplőszárakat, és a három lovacska elrobog vele, mint Illéssel a tüzes szekér…"*

A folytatásban így ír Hermann Ernő:

*„…A bajtársak csak bámulnak utána, megrendülve, és alig tudnak felocsúdni ebből az álomból. Huszár volt, de nem is adja trojkán alul – jegyzi meg valaki.*

*Ma alig esik köztünk szó másról, mint erről a történetről, melyet olyan csodálatosan írt meg az élet. Éppen most kellett ezzel az öreg magyarral találkoznunk, amikor a megpróbáltatások végtelen sorát éljük, mintha a sors azzal a keserű vigasztalással akarná enyhíteni szenvedéseinket, hogy voltak már társaink egy jó emberöltővel ezelőtt, akik előtt nemcsak pár évre, de örökre becsukódott Szibéria kapuja. Ez a váratlan találkozás mit idézhetett fel a vén huszár szívében? Talán azért is robogott el olyan gyorsan, hogy a rázúduló emlékek árja elől meneküljön. Ő most azon töpreng, hogy mégis van Magyarország. Él a magyarság, sőt felvirágzott, mialatt őket a cári önkény élve eltemette Szibéria rengetegeibe, anélkül, hogy valaha is közölte volna kormányunkkal, hogy magyar hadifoglyok vannak nála.*

*Éjjel nem tudok aludni, az eszem folyton az ő sorsukon jár. És egyszerre egy rettenetes gondolat villan meg fejemben. Hiszen Petőfiről is azt tudjuk, hogy rohamozó kozákok előtt látták utoljára. Ha Petőfi is muszka kézre került! Ha Petőfi is a mi sorsunk osztályosa lett és itt sínylődött valahol Szibériában még hosszú esztendőkön át. Rettenetes gondolat! Szeretném elvetni magamtól,*

*de nem lehet. Végig kell gondolnom, hiszen a hallottak után egyáltalán nem lehetetlen. Ha felfedezhetnénk azt a kis falut, ahol élt, és ráakadnánk valakinél egy megsárgult papírra, tele örökszép versekkel, egy szenvedések kohójában megtisztult férfilélek gyémántjaival, nem lenne nagyobb költő a világon, mint Ő volt. Ha Petőfi nyomait felfedezhetnénk, a hadifoglyok szenvedése nem lett volna hiábavaló. De csak játszik velünk a képzelet…"*

Előkerült az a „kis falu", de a versekre még várnunk kell.

Talán ha majd az MTA egyelőre titkos fiókjai megnyílnak és a „gyémántok" kigurulnak!

## 6. FÁBIÁN BÉLA TANÚSÁGTÉTELE

*„…a magyar kormány egy küldöttsége járt itt a '49-ben fogságba jutott magyarok nyomait keresni…"*

Fábián Béla (1889–1976) azon hadifoglyok közé tartozott, akik az első világháború után következetesen hirdették, hogy Oroszországban még élnek magyar származású emberek, akiknek a felmenőik 1849-es honvédek voltak. Országgyűlési képviselőként 1932. június 14-én így figyelmeztette a külügyminisztert:

*„T. Képviselőház! Bocsánatot kérek a t. Háztól, hogy a napirendnél vagyok kénytelen a t. Ház figyelmét néhány percre igénybevenni, de teszem ezt azért, mert az az interpelláció, amelyet a holnapi napra bejegyeztem az Oroszországban sínylődő magyar hadifoglyok ügyében, el nem mondható, tekintettel arra, hogy a holnapi napon a Képviselőházban ülés nem lesz, és a magyar külügyminiszter jelenleg, úgy tudom, Genfben tárgyal, ennélfogva a magyar külügyminiszter urat innen, a Képviselőház üléstermében kell figyelmeztetnem arra, hogy nincsen a világon egyetlen náció sem, csak a magyar, amelynek még hadifoglyai vannak.*

*Valamelyik este egy nagy vacsorán voltam, amelyen csupa volt oroszországi hadifogoly volt együtt, ott voltak azok az orosz asszonyok is, akiket ezek a volt hadifoglyok Oroszországból magukkal hoztak. Nemcsak ezeknek a volt hadifoglyoknak előadásából, nemcsak a hozzám intézett levelekből, hanem az Oroszországból újonnan hazaérkező hadifoglyok elbeszéléséből is látom, hogy mindaz, előtte több alkalommal elmondottam, sajnos, nem csak hogy igaz, hanem túlságosan kevés is.*

*Ma egy német könyvben, amely egy Szibériát végigjárt német tudósnak élményeit foglalja magában, olvasom, hogy Szibériának eddigi 39 nemzetisége mellé a világháború folytán egy új nemzetiség járult és ez a magyar. Méltóztassa-*

*nak tudomásul venni, hogy Szibériában vannak egész falvak, amelyekben csupán volt magyar hadifoglyok laknak és méltóztassanak tudomásul venni, hogy a vladivosztoki halászati szövetkezet vezetőségében többségben vannak a magyarok. Méltóztassék tudomásul venni, hogy amikor azt méltóztatik olvasni, hogy a mandzsúriai határon a vörös határőrök és a Mandzsúriában lévő fehér-orosz határőrök között verekedések vannak, mindenütt magyar zsoldosok vére hullik.*

*Én ezeket a dolgokat már egyszer nemcsak mint hadifogoly csináltam végig, de Oroszországban az akkori cári orosz hadsereg vezérei között ott találtam egy Erdélyi nevű tábornokot, ott találtam egy Jávor nevezetű vezérkari tisztet, ott találtam az akkori mandzsúriai határvédő csapatok vezetőjét, Horváth tábornokot és ott találtam a magunk közvetlen közelében egy Radvány nevezetű kozáktisztet. Természetesen egyikük sem tudott egyetlen szót sem magyarul. Amikor aziránt érdeklődtünk, hogyan kerültek ide az orosz hadseregbe és általában Oroszországba ezek a magyarok, akkor kiderült, hogy ezek az 1848–49-iki szabadságharc Oroszországba hurcolt hadifoglyok ivadékai. Akkor Oroszországban, mint hadifoglyok, azt mondottuk, hogy ez lehetséges volt, hiszen ha valakit egyszer elhurcoltak Szibériába, többé Magyarországba vissza nem kerülhetett, mert esztendőkig tartott az út,*

*amíg Szibériába kerültek a magyarok. De nem esztendőkig tart az út, amikor van vasút és repülőgép, hogyan egyeztethető össze a nemzeti lelkiismerettel, hogy magyarok, akiket elküldöttek 1914-ben a magyar határokra azért, hogy megvédjék ezt a hazát és megvédjék a magyar aratást, továbbra is odakint Oroszországban legyenek? Nem igaz, hogy azért, mert nem akarnak visszajönni, hanem azért, mert egyik részük nem kap Magyarországba útlevelet, a másik részük pedig, amely útlevelet kapott Magyarországtól, éppen azért, mert kiváló munkások és kiváló specialisták – ahogyan Oroszországban hívják őket – és Oroszország nem engedi ezeket haza Magyarországra azon a címen, hogy ők a huzamos ottlét által magyar állampolgárságukat állítólag elvesztették és szovjet állampolgárokká váltak…"*

Egyik regényében *(Ezer ember asszony nélkül)* elmeséli egy Radvány (Radványi?) nevű orosz tiszt vallomását:

*„…Szpaszkojeból jött egy öreg tiszt, akit még 1914-ben fogtak el… Ennek a beszédében is visszatért a magyar kísértet: a szibériai ólombányák legendája, mely a szabadságharcok utáni magyar társadalom elbeszéléseiből maradt ránk. A magyar foglyok, akiket az oroszok magukkal hurcoltak, Petőfi Sándor, akinek a csontjait keressük.*

*A legendákat erősítik a Szibériában gyakorta előforduló letagadhatatlanul magyar nevek: Erdélyi, Horváth, Jávor. És ezeknek a szpaszkoje-beli magyar fiúknak volt egy ilyen magyarjuk.*

*A parancsnokuk, egy kozák hadnagy, bement egy este a nagyterembe a magyar fiúk közé és érdeklődött náluk, hogy nem-e ismernek Magyarországon egy Radvány nevű családot?*

*Ő is közülük származik.*

*Nagyapja tiszt volt a magyar szabadságharcban.*

*– Óh, az apám még tudott valamit magyarul. A nagyapám már orosz leányt vett el, de a nagyapám a fiát még megtanította magyarul. Az apám mindig beszélte, hogy Bihar megyében, Magyarországon vannak a mi családunk birtokai. Mesélte, hogy sok honvédtisztet hurcoltak magukkal az orosz csapatok. Ezek jó ideig vágyódtak haza, apám mesélte, a nagyapám is mindig hazakészült, de nem lehetett, mert egyszer nem volt pénz a nagy útra, azután meg itt volt a gyerek és hiába volt meg a béke, mi örökre itt maradtunk…*

*– … Radvány mesélte, hogy a nagyapja próbált is összeköttetést szerezni az otthoniakkal. Egyszer sikerült is. Harminc esztendővel ezelőtt a magyar kormány egy küldöttsége járt itt a '49-ben fogságba jutott magyarok nyomait keresni.*

*Ezek elvitték magukkal a Radvány nagyapjának levelét magyar hozzátartozóihoz, hívták is haza, de már akkor itt volt a feleség és a gyerek…"*

Ez a kormányküldöttség – számításunk szerint – valamikor a 19. század végén járhatott Szibériában. Vajon születtek-e jelentések, intézkedések, érkeztek-e haza foglyok a látogatásuk nyomán? Mindezt talán még meg lehetne találni az Országgyűlési Levéltárban – csak keresni kellene!

## 7. ÚJ PETŐFI-LEGENDÁK NYOMÁBAN

*„Hátha valamikor tehetünk még valamit a Szibériai Magyar Telepnek az őshazába való visszafordítására"*

Különlegesen hasznos tevékenységet fejtett ki Petőfi szibériai életének megismertetésében egy református lelkipásztor: Hegyaljai Kiss Géza. Irodalmi és történelmi érdeklődésű sárospataki diákként lépett érintkezésbe a kor legnagyobbjaival: Adyval, Móricz Zsigmonddal, akiknek különösen nagy tisztelője volt; bátorításuk és első irodalmi zsengéinek sikere adott elhatározó lendületet későbbi sokirányú munkásságának. Egyházi tematikájú műveken kívül verseket, elbeszéléseket írt, feldolgozta neves református nagyasszonyok életét, kétkötetes Kossuth-

monográfiája ismert, de néprajzi gyűjtéssel is foglalkozott.

Debreceni szolgálata idején, 1928-ban határozta el, hogy csokorba gyűjti az első világháborús hadifoglyok Petőfi-emlékeit, másod-harmadkézből szerzett elbeszéléseiket honvéd hadifoglyokról, azok leszármazottairól, mindent, ami a szabadságharc Szibériába hurcolt résztvevőiről tudni lehet.

A Budapesti Hírlap 1928. augusztus 1-i száma így számol be Hegyaljai Kiss Géza kezdeményezéséről:

**Új Petőfi-legendák támadtak**

***A megláncolt költő fogolytársa és a szibériai Petőfi-dalok***

*Hegyaljai Kiss Géza dr. református lelkész Debrecenből országos felhívást intézett a magyarországi hadifoglyokhoz egy Petőfi-legenda ügyében. Meglepő ez, hiszen már régen elhalványodtak a Petőfi-legendák, amelyek egy időben izgalomba hozták az egész országot és bizony később már senki nem akadt, aki hitelt adott volna azoknak a különböző történeteknek, amelyekben sokan „látni vélték" a költőt, hol Szibériában, hol más vidékeken. Most Hegyaljai Kiss Géza felhívásában a következőket közli azokkal a magyar hadifoglyokkal, akik Oroszországban voltak:*

*„Egy idő óta olyan adatok kezdenek forgalomba kerülni, mintha a világháború hadi-*

*foglyai arról győződtek volna meg, hogy Petőfi csakugyan Oroszországban halt meg. Az egyik hír a Budapesten lakó Miskolczi Márktól jött, aki Ufában volt hadifogoly és ezeket írta: – Berobog egyszer az ufai pályaudvarra egy vonat, mely Szibériából a felszabadított politikai száműzötteket szállította. Ezen a vonaton egy aggastyán utazott, aki meghallván az árusok magyar beszédét, megszólította őket: – Magyarok vagytok, fiaim? Erre az aggastyán elmondotta, hogy ő Szibériában egy golyóhoz láncolva együtt dolgozott Petőfivel, évekig együtt vonszolták, húzták a kőgolyót. Petőfi még fiatal korában meghalt és rábízta irományait. Azt mondotta, szeretné magyar kézre adni a megsárgult iratokat és ott helyben szétosztotta az iratokat a körülötte állók között. Egy przemysl-i öreg magyar honvéd ragadta magához azzal, hogy hazaviszi fiainak."*

*Most következzen egy további hozzászóló Hegyaljai Kiss Géza felhívására. Kubassy Béla tiszalöki főszolgabíró írja a következő, új közlésekben gazdag levelet:*

*„Emlékezetem szerint 1918 nyarán Szibériában, a berezovkai fogolytábor legénységi osztályából felkeresett egy magyar fogoly és mint szabolcsvármegyei főszolgabírónak jelentette nekem, hogy a tegnapi napon megjelent a legénységi táborban egy nagyon öreg, 90 éven felüli orosz, aki jól beszélt magyarul és előadta, hogy*

*ő Vengerszkája Oblasztban lakik. Igen gazdag ember, 1500 lova, jószága van. Nevét is mondta, emlékezetem szerint Juhász, Pásztor, ilyesféle neve lehetett, keresztneve István volt. Szabolcsvármegyében született a dadai felső, vagy a kemecsei járás egyik községében, a község nevére nem emlékszem. Elmondta, hogy mint honvédhuszár került fogságba 1849-ben két huszárszázaddal, négy tiszttel. Két évig utaztak, míg a róluk elnevezett kerületben (Vengerszkája oblaszt: magyar kerület!) telepítették le őket. A tisztek Oroszországban imitt-amott elmaradtak tőlük, volt aki katonai szolgálatba lépett. Ez az öreg beszélte el azt is, hogy Petőfi is orosz fogságba került.*

*Magyar foglyokat akart munkára vinni magához s két embert el is vitt; ígérte, hogy visszajön még és ha minket hazavisznek, ő velünk jön Magyarországra."*

*A főszolgabíró jegyzőkönyvet akart felvenni az öreg magyar vallomásáról, de 1918 november 1-én elutaztak Berezovkáról s addig nem jelentkezett újból.*

*Mint érdekességet közlöm – írja tovább a főszolgabíró –, hogy nem tudta (az öreg szibériai magyar), hogy Magyarország megvan, neki azt mondták, hogy Magyarországot az orosz cár és az osztrák császár felosztották maguk közt. Mikor megtudta, hogy koronás magyar király van, sírva fakadt. Azt sok orosztól hallottam, hogy*

*Szibériában a Vengerszkája Oblasztban sok magyar fogoly van letelepítve az 1849-ben odahurcolt foglyok közül.*
*Eddig van Kubassy Béla tiszalöki főszolgabíró levelének közérdeklődésre számot tartó része. Nem csodálatos-e, hogy még mindig újabb és újabb részletek kerülnek napvilágra az 1848–49-ben lezajlott magyar sorstragédia felvonásaitól! Nem megdöbbentő-e, hogy egy eltűnt honvéd nyomait keressük az orosz hópusztaságokon, Petőfiét s egész század eloroszositott magyar honvéd emléke tárul szemünk elé? Bizonyos ebből, hogy a megkezdett nyomozást érdemes tovább folytatni. Bármily kevés eredménnyel kecsegtet is lapunk munkatársának, hegyaljai Kiss Géza dr.-nak vállalkozása, hogy új fényt derítsen Petőfi eltűnésére, mégis érdemes az újból és újból felvetett gondolatba elmélyedni, mert váratlan felfedezésekre vezethet a felvett fonál. Azért megismételjük a Reggeli Hírlapban már egyszer közzétett felhívást, hogy aki tud valamit Petőfi orosz fogságba jutásáról, vagy aki Szibériában találkozott valami odaszakadt [magyar] testvérével, írja meg ezt a találkozást, írja le, mit hallott! Minden egyes magyar ember élete drága nekünk, akár idegenbe szakadva is velünk érez. Hátha valamikor tehetünk még valamit a Szibériai Magyar Telepnek az őshazába való visszafordítására? (Reggeli Hírlap, Miskolc, 1928. 12. 7.)*

## 8. A CSÁSZÁR ÖNKÉNYURALMA TERPESZKEDETT HAZÁNKON

*„Az emberi agy általában kényelmes természetű. Ha egyszer valamit elfogadott és elrendezett magában, nehezen bolygatja meg."*

Strém István (1891–1942) is hadifogolyként élte meg a szibériai elzárás minden rettenetét. Hazatérése után újságíróként tevékenykedett. 1930. július 30-án megjelent írásában oroszországi élményeit meséli el, de számos erkölcsi kérdést is feszeget, többek között Petőfi Sándor életének vitatott epizódjait, a magyar társadalom felelősségét érintve.

Gondolatai ma is időszerűek, amikor a hivatalos történet- és irodalomtudomány cinikus gőggel viseltetik a 200 éve született költőnk halálának máig tisztázatlan kérdése iránt.
Idézet a cikkből:

*„A kilencven esztendő alatt, amely eltelt Petőfi eltűnésétől napjainkig, gyakran felvetődött az a gondolat, hogy Petőfi talán nem is esett el a fehéregyházai csatatéren, hanem orosz fogságba került és Szibériában szenvedett és halt meg. Igen erősen támogatja ezt a feltevést, hogy semmi nyomát nem találták a csatatéren, bár elég sokszor kutattak utána. Ha már nem is a holttestét, a csontjait, de valamit, egy emléket, egy*

*csatot a kardja szíjáról, egy gombot, egy foszlányt a ruhájából, vagy legalább valami mozzanatot kellett volna találni, ami arra utalna, hogy a holttestét látták és eltemették. De semmi, semmi bizonyíték, mintha csak az istenek ragadták volna magukhoz megdicsőülten, mint a görög mitológiák valamely hősét.*

*Az igazat megvallva, azon a másik nyomon, hogy a világ egyik legnagyobb költője talán hadifogságba került, a hivatalos, vagy akár csak az irodalmi Magyarország soha nem indított komoly kutatást. A hadifoglyokkal általában nem szoktak sokat törődni. Nem beszélek Napóleonról, aki egyszerűen cserben hagyta egyiptomi expedíciós seregét és hazavitorlázott Franciaországba, míg katonái, amennyiben el nem estek, kénytelenek voltak a mamelukokkal megalkudni, közéjük olvadni. De látjuk ma is, mint marad jónéhány tízezer magyar hadifogoly Oroszországban és Szibériában és mint tűnik el a nagy szláv tengerben. 1849 után meg éppen nem törődhettek minálunk azokkal, akiket az oroszok magukkal hurcoltak. A császár önkényuralma terpeszkedett hazánkon, annak pedig kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy visszakérje a cártól az elfogott magyar rebelliseket.*

***Miért nem adott életjelt magáról Petőfi?***

*De Petőfi, ha csakugyan köztük volt, miért nem adott életjelt magáról? Először is, amíg talán még lehetett volna, amíg talán mint sebesültet ápolták valahol, egy közelebbi helyen – minden jó oka megvolt rá, hogy ne adjon életjelt. Hiszen halálra volt ítélve és ha jelentkezik és az orosz kiadja, Kitó vagy Kufstein vár reá. (Egyedül a börtöntől félt, más semmitől soha.)*

*Kézenfekvő, hogy Petrovics néven, eredeti nevén íratja fel magát az oroszoknál, mert tudja jól, hogy barátai el nem árulják és így biztonságban lehet. Mit várhat azonban a zsarnokgyűlölő, forradalmi költemények szerzője akár a cári rendszertől s az orosz szoldateszkától, ha rájönnek, hogy Alexander Sztyepanovics Petrovics (ahogy oroszul hangzik a neve) és Petőfi Sándor egy? Ez az eljárás sem alakoskodás, sem nem vétség az igazság ellen és feltételezése sem vétség Petőfi egyenes és őszinte lelkülete ellen.*

*De lehet, hogy az orosz mit sem törődött vele, kiket hurcol el. Hiszen valamilyen különös, fanatikus tradíciója volt mindenkit, akit csak lehet, Szibériába deportálni, hogy megtöltsék az irdatlan világrészt. Hogy vitték akkor a foglyokat Szibériába? Gyalog, egy évig, két évig. A bűnösöket kettesével járomba fogva, a hadifoglyokat nyilván anélkül, de ezeket is kozákpikák és kancsukák közt. Amellett a kozákok nagyobbrészt*

*nem is olyan kegyetlen, gonosz fickók, amilyeneknek tartják őket – bár akadnak köztük ilyenek is. Nagy részük istenfélő, jószívű, nyájas ember volt, de a cárt talán még az Istennél is jobban imádták. Akit ezek elvittek a Bajkál-tó felé, Irkutszkig és Verchneudinszkig, az ugyan el volt temetve egész életére.*

*Különben a hadifogoly nem került ólombányába, »szabadon« élhetett, hiszen magának kellett fenntartania magát, hajlamának megfelelően vadászhatott prémes állatokra, vagy kereskedhetett ezek bőrével, meg is nősülhetett s egyik ősapja lehetett a máig is kissé desperáció (reménytelen – F. S. megj.) lelkű szibériai nemzedéknek, de hírt adni magáról messzi magyar honba, az 1850-es, 1860-as években igazán lehetetlen volt. (…)*

*Ezek a gondolatok és feltevések akkor vetődtek fel bennünk, amikor megjártuk mi is a száműzöttek nagy szibériai útját és sínylődtünk a Bajkál-tó mögött, ahol – ha nem tévedek – a múlt század derekán az orosz település vége volt. Az elfogott negyvennyolcas hősöket is valószínűleg ott telepítették le. Kerestük a nyomaikat. S amikor találkoztunk egy faluval, amelynek az volt a neve: Magyaron, megdobbant szívünkben a semmi mással sem igazolt bizonyosság, hogy az 1848-as honvédek egyik településén haladtunk keresztül.*

*De nemsokára kézzelfoghatóbb bizonyítékot kaptunk. Szavahihető barátaim Csitán beszéltek egy Balogh nevű orosz tiszttel, aki ugyan magyarul már nem tudott, azt azonban határozottan tudta, hogy nagyapja magyar honvéd volt, akit 1849-ben fogtak el a kozákok Magyarországon. Balogh praporcsik volt, azaz zászlós, és valószínűleg csak a mozgósítás alatt vonult be mint tartalékos, mert nős volt és ebben a legalsó tiszti rangban a ténylegesek fiatalságuk miatt, többnyire nőtlenek szoktak lenni. Balogh maga kereste fel az átutazó magyar hadifogolytiszteket, és míg a vonat állt – órákig, néha napokig – boldogan és lelkesen vitte lakására »honfitársait«. Felesége rögtön beállította a szamovárt s minden jó falatot az asztalra rakott, amennyire tellett az ottani egyre sivárabb viszonyok között, mialatt férje igyekezett minél többet megtudni arról, hogy micsoda ország is az a Vengrija (Magyarország) és miféle emberek azok a vengrik. Mindenesetre megható találkozás volt, de sajnos, a legfontosabbat – azt, hogy beszélt-e neki az apja vagy a nagyapja valamit Petőfiről – elfelejtették tőle megkérdezni. Azt azonban említette, hogy nagyapját Erdélyben fogták el és onnan sokadmagával hozták Szibériába, ott megtelepedett, orosz nőt vett feleségül, de mindig magyarnak tartotta magát és ennek emléke élénken él benne, az unoka szívében is.*

*Hasonlóképpen megindító volt az a jelenet, amely ugyancsak Csitán történt 1915 októberében. Az állomáson állt a hosszú hadifogolyvonat, miután már hetek óta zörgött rabjaival a vége-hossza nincsen nagy szibériai síkságon. Amint utasai kinéztek a vagonokból, egy tíztizenkét éves orosz fiúcskát pillantottak meg, aki fel-alá szaladgált a vonat mellett és tele torokkal kiáltotta: »Ggye magyari (Hol vannak a magyarok?)« – Itt vagyunk! – szóltak ki a hadifogolytisztek, mire a fiúcska boldogan sietett oda és nagyon rossz magyarsággal, de mégis magyarul elbeszélgetett velük. Akik beszéltek vele, azt hiszik, hogy negyvennyolcas magyar honvéd leszármazottjával volt dolguk, de hogy ezt annak idején megkérdezték-e a fiúcskától, arról a dolog szem- és fültanúja nem tud…*

*… Pedig milyen könnyű lett volna a hetvenes, nyolcvanas években, vagy akár később is, a világháborúig, elutazni Szentpétervárra s utánanézni a hadilevéltár iratai közt az 1849-es feljegyzéseknek. Az oroszok jegyzéket vezettek minden szibériai szállítmányról, mert hiszen »élelmezték« őket útközben, azaz a szállítmányok parancsnokai a táppénzt fejenként felvették, hogy aztán mennyit fordítottak abból a foglyokra, az más kérdés. Különben nagyon is meg lehet érteni ezt a közömbösséget. Az emberi agy általában kényelmes természetű. Ha egyszer*

*valamit elfogadott és elrendezett magában, nehezen bolygatja meg. Ha egyszer elhatározta azt úgy, hogy a nap forog a föld körül, akkor kész inkább máglyára hurcolni Galileit és mindazokat, akik az ellenkezőjét állítják. Ha egyszer magáévá tette azt a világképet, hogy nekünk csak az anyag van és a másvilág csak a halálunk után, lelkünk számára lehetséges, valahol nagyon messze, ha ugyan egyáltalában van, akkor hány ezer és ezer spiritisztának kell még élnie, küzdenie és dolgoznia, míg elhiszik, hogy a szellemvilág körülöttünk van és vele összeköttetésbe léphetünk! Ha egyszer az irodalomtörténet és az egész világ közvéleménye a Petőfi-tüneményt lezárta úgy, hogy ami benne ember volt, az a csatatéri halállal ment át az emberi és a magyar dicsőségbe, akkor felette kényelmetlen megbolygatni a legendát. Talán kissé szentségtörésnek is érezték. Hiszen olyan szép így: Petőfi megjósolta, hogy el fog esni a harctéren és ez bekövetkezett, nem lehet másképpen.*

*Elfelejtjük azonban, hogy Petőfi a világszabadságért vívott győzelmes csatában akart elesni és nem vesztett ütközetben, tehát az* ***Egy gondolat bánt engemet*** *próféciája Petőfi csatatéri halála esetén is csak részben teljesedett be. De hiszen Petőfi apoteózisából nem von le semmit, sem hősi szépségéből, sem megrázó szomorúságból, ha élete távoli hómezőkön vergődve alszik ki, mint egy fáklya, idegen ég alatt. Ellenkezőleg:*

*a szibériai mártíromság csak még fájdalmasabban égővé tenné a költő feje felett ragyogó glóriát, és azok az irtóztató évek, az a naponkénti lassú halál a honvágy mardosásában – így, ahogy nem kívánta,* ***»elfogyni, mint a gyertyaszál«*** *– még forróbban kovácsolnák szívünkhöz ezt a rendkívüli költői és emberi jelenséget. Szibéria és a szabadságnak ez a lángoló szerelmese együtt – már ebben az elképzelésben benne a tragédia."*

## 9. HUSZONEGY ÉV PLATINABÁNYÁBAN...

*„…azzal akartak maradásra bírni, hogy*
*Magyarországon szörnyű a nyomor,*
*a szegény embereket üldözik, s az éhezők*
*százai hullanak el az utcákon…"*

A következő történet a Budapesten kiadott Nemzeti Újság 1933. június 11-i számában jelent meg. Egy budapesti iparossegéd, Szepes Kázmér szibériai hadifogságáról, az azt követő küzdelmeiről, majd regénybe illő, 19 év utáni szabadulásáról számolt be a lap. A korabeli Szovjetunió társadalmának korrajza mellett bizonyítékként szolgál ez a riport arra, hogy meg lehetett szabadulni ebből a „börtönből", és nem lett volna reménytelen (mint ahogyan még ma sem az) információkat gyűjteni

az 1848/49 évi szabadságharc elhurcolt honvédjeinek sorsáról. Olvassuk Hegedős Gyula riportjának részleteit!

*„Szélesvállú, erős ember, fekete hajában ősz szálak csillognak. Ahogy szemben ül velem és megtört tekintetével az asztalra mered, olyan, mintha orosz ember volna. Arcán az orosz típus érezhető. Küzd a magyar beszéddel, állandóan orosz szavakkal keveri, amelyeket azután kínosan magyarra fordít. Keserűséggel beszél tizenkilencévi raboskodásáról, s arcán csak akkor fut át megbékülő mosoly, amikor három kisgyermeke csacsogó szájjal közbe-közbeszól beszélgetésünkbe. Gyermekei még csak néhány szót tudnak magyarul, de huszárcsákót hordanak, s amikor vidám kacajjal körbenyargalásznak az egyszerű szobában, „Huj-huj!"-kiáltással ostromolják meg a féloldalra billent öreg tölgyfaszekrényt… A gyermekek vidám lármája közben meséli el Szepes Kázmér tizenkilencéves oroszországi fogságának regényét.*

*1914. augusztusában vonult be katonának. November közepén Németországon át az orosz-lengyel frontra irányították. (…) Mint előretolt századhoz beosztott, nap mint nap véres küzdelmet vívtak az orosszal. Márc. 31-én a szörnyű vértivornya tetőfokára hágott. Az oroszok két hajnali elkeseredett támadását visszaverték, azonban estére az ezredből kiszakadt*

*kétszáz katona, köztük Szepes Kázmér riadtan látta, hogy a kozákok újból erőre kaptak, s mint a hangyaboly nyüzsögnek körülöttük. Minden oldalról bekerítették őket. (…)*

*Súlyosan sebesült társaimmal két napi gyaloglás után Sztarizambor galíciai városba vittek bennünket. Ott bevagonírozták mindannyiunkat s itt rakták vonatra azokat a bajtársaimat is, akik a front többi részein kerültek fogságba. Többszázan voltunk. – Három hétig utaztunk a „Maximkán". Ugyanis Oroszországban Maxim Gorkij után így nevezik a bumlizó vicinális vonatot. Csita városában 160 bajtársam az utásztáborba került. Én mintegy kétszázad magammal a városszéli katonai táborba kerültem, ahol reggeltől késő estig kazamatákat és utakat építettünk. Két hónap múlva az iparosokat kiválogatták közülünk. Háromszáz emberrel együtt én is elhagytam a tábort és Irkutszba utaztunk. Ebben az időben ezekben a katonai táborokban mintegy 30.000 osztrák, magyar és német hadifoglyot őriztek…*

### *Találkozás egy '48-as volt fogollyal*

*Szepes Kázmér hosszú raboskodásának legérdekesebb élménye Berezovka városa mellett volt, amikor rabságának első esztendejében egyik táborból a másikba vitték. Berezovka város közelében az elcsigázott hadifoglyoknak megen-*

*gedték, hogy az országút szélén a fűbe leheveredve megpihenjenek. A többszáz főnyi fogolynak természetesen sok bámulója akadt. A városból tömegesen kisérték őket a bámészkodó suhancok, meg a jószívű öregasszonyok, akik kötényük zsebéből egyiknek-másiknak könnyek között adtak egy kis dohányt és kenyeret. Szepes Kázmér több társával együtt elcsigázva a fűbe hevert. Beszélgettek. Közben a bokrok közül egy fehérszakállas, megtört aggastyán tipegett hozzájuk s hosszú ideig némán hallgatta beszélgetésüket. Egyszerre csak arra lettek figyelmesek, hogy az öreg ember zsebkendőt húzkod ki a zsebéből és patakzó könnyeit törli a szeméből. Első pillanatban azt hitték, hogy az egyszerű emberi részvét hatotta meg az aggastyánt a lerongyolódott hadifoglyok láttára. Az egyik magyar legény, aki már eléggé beszélte az orosz nyelvet, szóba elegyedett vele. A beszélgetés során megdöbbentő tragédia bontakozott ki, amely valamennyiökre mély hatást tett. Az öreg ember a magyar szabadságharc után mint hadifogoly került Szibériába és tizenkét bajtársával együtt 21 évig dolgozott egy platinabányában. A kényszermunka hatodik évében azonban már csak másodmagával maradt a bányában. Ezt a társát néhány év múlva bányabaleset érte és az ő karjai között halt meg. Huszonegy évi bányászkodás után szabadon engedték a '48-as hadifoglyot, aki*

*ezután családot alapított és mint erdőőr egy nagy uradalomban szolgált. Amikor ez a drámai beszélgetés lefolyt köztük, az aggastyánnak két kozáktiszt fia harcolt a háborúban – a magyarok ellen. Két óra hosszat tartott a hadifoglyok pihenője s ezalatt a ' 48-as veterán minden iránt érdeklődött, ami hosszú távolléte alatt Magyarországon történt. A magyar nyelvet már teljesen elfelejtette s a beszélgetés oroszul folyt. Az öreg valahogy megértette még a magyar szót, de válaszolni nem tudott rá. Búcsúzáskor szarvasbőr dohányzacskójából előhúzta életének legdrágább kincsét, egy, a szabadságharc idejéből való kitüntetést, amelyet bátor magatartásáért magától Görgeytől kapott. Tovább vonuláskor az öreg harcos mindannyiukat megcsókolta és megáldotta őket. (…)*

*Az interjú végén Szepes Kázmér boldogan felsóhajt s örömteli szavakkal jelenti ki, hogy egyelőre ugyan még nem tudja, miből fog megélni családjával együtt, de nagyon boldog, hogy hazajöhetett s úgy érzi magát itthon, mintha templomban volna. A rákoskeresztúri fővárosi telepítésnél már otthonhoz jutott s most azon fáradozik, hogy munkát is kapjon. – Bútorainkat és egyéb portékánkat el kellett adnunk, mielőtt útnak indultunk, ami csekély holmit elhoztunk, azt az orosz határőrök elvették. Bízom a jó Istenben, hogy ismét megtudom szerezni a szükséges hol-*

*mikat, így sóhajt fel az Istenhez egy olyan ember, aki évekig »élvezte« a szovjet világot boldogító demokráciáját.* (Hegedős Gyula)"

Eddig tartott Szepes Kázmér kálváriája és a vele készített riport. Felvetődik bennünk a költői kérdés, hogy lehetne-e tagadni ma a szabadságharcos honvédek szibériai szenvedését, ha élnének az első világháború hadifoglyai, akik szemtől szemben találkoztak velük Oroszország különböző vidékein? Minden bizonnyal: NEM!

Ezért is fontos, hogy őrizzük azok emlékét, akik tanúi voltak ennek a nagyon fontos – de máig letagadott – történelmi epizódnak. Az ő visszaemlékezéseik jelenthetik majd azokat a „mozaikdarabokat", amelyek segíthetnek a jövő történészeinek összeállítani a kor minél teljesebb s igazabb krónikáját.

## 10. TUSNÁDFÜRDŐI TALÁLKOZÁS BEM KÁPLÁRJÁNAK ÜKUNOKÁJÁVAL

*„…Ő megsebesült, a kozákok feldobták egy kocsira és sárban, hóban, napsütésben, heteken keresztül vitték Oroszországon át Szibériába…"*

Az Útunk 1957. július 25-i számában jelent meg a háromszéki honvéd szibériai fogságának története, amelyet kommentár nélkül közlünk:

***Bognarov kapitány***

*A felhők közül kibújt a nap és ragyogó verőfényben érkeztünk meg Tusnádra. Szerencsém volt. Az állomástól néhány percnyi távolságra van a szálloda, ahol világos, nagyablakú, völgyre néző szobát kaptam. Délben, amikor lementem ebédelni, az étterem csaknem teljesen zsúfolva volt. Zene szólt, a vidám hangzavar, a széles ablakokon beáradó napfény és a közeli fenyőfák esőáztatta, csillogó lombkoronáinak látványa hamar derűs hangulatba ringattak. Valaki megszólalt mögöttem: – Dunának, Oltnak egy a hangja… Egy megkezdett beszélgetés folytatása lehetett: a mély férfihangra kedvesen csengő női hang válaszolt: – Tudod mit? Egészítsük ki így: Dunának, Oltnak, Volgának egy a hangja. – Jó – felelte a férfi –, de mit szólna hozzá Ady Endre? – Valószínűleg ő sem tiltakoznék – válaszolt a nő. Hátranéztem. Egy szovjet tiszt ült az asztalnál fiatal nő társaságában. Szovjet tiszt, aki magyarul beszél és Adyt idézi. Vajon ki lehet? Beszédén, szavainak színezésén érezhető, hogy nem magyar az anyanyelve. És az asszony? Erdélyben születhetett, Erdélyben élhetett, ahogy a szavakat kiejti, úgy csak a székelyek beszélnek. Kik lehetnek? Talán valami érdekes történet kapcsolta őket egymáshoz? … Másnap, amikor ebédelni mentem, elhatároztam, hogy a szovjet házaspár közelében keresek magamnak asztalt. De minden hely foglalt volt.*

*Amikor a közelükbe értem, megszólalt a szovjet tiszt: – Üljön mellénk, helyet szorítunk magának is. A kis kerek asztalhoz húztam a széket, zavartan köszönetet mondtam és bemutatkoztam. Kezet szorított és megmondta a nevét: – Bognarov kapitány. A feleségem – mutatta be a mellette ülő, mosolygó fiatalasszonyt. Kedvességük, közvetlenségük hamarosan eloszlatta zavaromat. Negyed óra múlva már kedélyesen beszélgettünk. Kértem, meséljen életéről, otthonáról, hogyan került Romániába, miért, hogyan tanulta meg a magyar nyelvet. Bognarov kapitány eltűnődve hallgatta kérdéseimet, mintha emlékei között kutatott volna. Pillanatnyi csönd után hirtelen rám nézett: – Az én életem nem nagyon érdekes. Az ükapám története sokkal színesebb, kalandosabb és talán jobban is érdekli majd magát. Csodálkozva néztem rá. Azt hittem tréfál, miért érdekelne engem az ükapja élete? De ő megismételte: – Igen, az ükapámé, aki 1849-ben került orosz fogságba … Közbe akartam szólni. Valami tévedés lehet, talán 1944-et akart mondani és nem ükapja, akiről beszél… – Nincs semmi tévedés – szólt mosolyogva a kapitány. Az ükapám honvéd volt Bem hadseregében, székely ember, és a segesvári csatában, sebesülten fogságba került. – ? ? ? – Azzal kell kezdenem, hogy családom Kazahsztánban, Szibériában él. Apám egy színesfém bányában dolgozik, munkavezető. Én magam bányamérnök*

*vagyok, öcsém, két sógorom szintén bányász. A régi családi lim-lomok között találtak egy furcsa betűs, hosszú levelet, amit még a pópa, meg a jegyző sem tudott elolvasni. Ezt a levelet ereklyeként őrizték. Egy vaspántos láda aljára rejtette el nagyapám, és az a legenda járta róla családunkban, hogy aki ezt az írást megfejti, elolvassa, megtudja belőle, hogy valahol messze, nyugat felé nagy kincs van elrejtve. Csak érte kell menni. Ezt a mesét sokszor mondta el apám is, nagyapám is.*

*Gyermekkorom egyik izgalmas élménye volt a láda aljára rejtett, titokzatos levél. 1918-ban egy mérnök érkezett községünkbe. Apám megtudta róla, hogy hadifogoly. Az osztrák-magyar hadseregben szolgált és később bekapcsolódott a forradalmi mozgalomba. Azért jött hozzánk, hogy a bányák államosításának befejezése után részt vegyen az építési munkálatokban. Az apám megismerkedett vele, több ízben volt vendégünk és egyszer szóba került a titokzatos levél. A mérnök, aki megtanult oroszul, elkérte. Kiderült, hogy a levél anyanyelvén – magyarul – íródott. A levélben ükapám megírja, hogy 1849. júliusának végén, a segesvári síkon gyülekezett a magyar hadsereg, amelynek vezére Bem tábornok volt. Ükapámat Bognár Istvánnak hívták és káplárként szolgált Bem hadseregében. Petőfi Sándort is megemlíti. Sajnos, nincs nálam a fordítás, hogy szószerint idézhetnék belőle. Azonban jól emlékezetembe vésték azt a részt, ahol*

*ükapám leírja, hogy a legénységet gyakran meglátogatta egy Petőfi Sándor nevű őrnagy, aki gyönyörű verseket mondott a szerelemről, a harcról, a szabadságról. Nagyon szerették Petőfi őrnagyot, aki bátorította a csüggedőket, lelket öntött a fáradt, a nélkülözéstől sokat szenvedő honvédekbe. Az a hír járta, hogy hamarosan megérkezik a segítség, amely kiszabadítja őket az orosz-osztrák gyűrűből. Csupán néhány ágyújuk volt és pár ezer emberük. Az ellenség rengeteg ágyúval és több mint tízezer emberrel rendelkezett. A továbbiakban leírja, hogy miután megkezdődött az ütközet, az ágyúgolyók valósággal kaszálták a honvédeket. Ő megsebesült, a kozákok feldobták egy kocsira és sárban, hóban, napsütésben, heteken keresztül vitték Oroszországon át Szibériába. Ott egy családhoz került cselédnek. Nagyon rendes, derék emberek voltak. Amíg be nem gyógyult a sebe, csak könnyebb munkára fogták. Később beleszeretett Olgába, a család leányába és elvette feleségül. Hivatalosan akkor lett Bognár Istvánból Bognarov Sztyepan, de azelőtt is így nevezte mindenki. Tehát – folytatta elbeszélését Bognarov kapitány – az ükapám székely volt s végül – mint annyi más szabadságharcos – a forradalom vértanúja lett.*

*1905-ben, a forradalom oldalán harcolva, fegyverrel a kezében fogták el. Ítélet nélkül kivégezték. Nyolcvanhárom esztendős volt akkor. – Már késő van – szálait meg Bognarov kapitány – sétáljunk haza.*

*Felálltunk és lassan elindultunk. – Bocsánat – szóltam útközben – a történet még nincs befejezve. Az ön élete, sorsa is érdekel. Beszéljen arról, hogy került Romániába, Erdélybe? Azt is elmondom. Ükapám megírta levelében, hogy Erdélyből egy Sepsiszentgyörgy melletti községből származik. A sztálingrádi csata után, amikor megindultunk, hogy szétzúzzuk a hitleri fasiszta hadsereget, eljutottunk Románia határára. Akkor elhatároztam, hogy megkeresem székely származású ősöm szülőfaluját. Parancsnokom engedélyt adott, hogy az Erdélybe vonuló hadsereghez osszanak be, annál is inkább, mert mint bányamérnök segíthetek abban, hogy megakadályozzuk a fasiszták rombolásait az erdélyi bányákban. Így jutottam el ükapám szülőfalujába. Meg kell jegyeznem, hogy jó nyelvérzékem van. Pár éve kezdtem magyarul tanulni és ma már csaknem tökéletesen ismerem a nyelvet. A faluban érdeklődtem, hogy él-e ott Bognár nevű család. Megtudtam, hogy az ottani szövetkezet elnöke Bognár József. Felkerestem, megismerkedtem a családdal és elmondottam, hogy egyik ősömet szintén Bognárnak hívták. Kiderült, hogy családunk közös eredetű. Bognár József ismerte családjának történetét. Tudta, hogy a magyar szabadságharcban részt vett a három Bognár fivér. Az egyik István, aki eltűnt – az én ükapám –, a másik László, aki orosz fogságba kerülve Moldva határán megszökött kísérőitől. Nagyapjától tudja, hogy László családja ma*

*is valahol Moldvában él Bugnariu néven. A harmadik fivér Bognár Sándor, akitől az itt, Erdélyben élő család származik. A szálloda kapuja elé értünk. Bognarov kapitány megállt, mosolyogva tekintett feleségére s folytatta: – Említettem, hogy családunkban az a legenda járta, hogy aki elindul ükapám levelének nyomán Nyugatnak, az nagy kincset fog találni. Én elindultam és megtaláltam a kincset. Feleségem neve: Bognár Piroska, Bognár József leánya – mondotta, miközben karonfogva elindultak a szálloda teraszának lépcsőjén.* PILISI GÉZA

## 11. EMLÉKEZNEK AZ UNOKÁK…

### *Papp Éva elbeszélése nagyapjának, Barsi Ferencnek szibériai emlékeiről*

*„…Tudták, hogy többször is próbált üzenni,*
*írni Magyarországra Szendrey Júliának is,*
*de nem kapott választ…"*

Barsi Ferenc első világháborús hadifogolyként töltött megközelítően három évet Szibériában. Amikor Éva kislányként a nagyapjával Petőfiről beszélt és említette neki, hogy a csatában halt meg, akkor a nagypapa kijavította őt: nem a csatában esett el, hanem Szibériában volt hadifogoly és ott is halt meg. A nagyapa elmondta, hogy ezt olyan orosz

családoktól hallotta, akik ismerték Petőfit, vagy hallottak róla. ***Tudták, hogy többször is próbált üzenni, írni Magyarországra, Szendrey Júliának is, de nem kapott választ.*** Úgy emlékeztek rá, hogy súlyos sebesülten került Szibériába, nem élt sokáig – „mellbaja" is volt, amit Barsi Ferenc, aki Őrszentmiklóson lakott, tüdőbajként fordított magyar nyelvre. Tudtak a helyiek arról is, hogy szerelem szövődött a költő és egy helyi asszony között, gyerekük is született, de nem vehette fel az apja nevét, mert azt a helyi törvények tiltották. ***Petőfi halála után a családja is próbálkozott üzenni Magyarországra, jelentkezni próbáltak, hogy ott élt és családot alapított Petőfi, de sikertelenül.*** Persze lehetséges az is, hogy érkezett hír a hazába, de a válasz akadt fenn a posta „védőhálóján".

Nem jött üres kézzel Barsi Ferenc sem haza. **Iratokat hozott magával, amelyek Petőfihez vagy a szibériai családjához kötődtek**, de azokat egyik katonabarátjának vagy feljebbvalójának adta megőrzésre, illetve azért, hogy juttassa el azokat a „megfelelő szervekhez". Erre azért kényszerült, mert kisleányai keresésére indult Olaszországba, ahol egy apácazárdába helyezte el őket a magyar állam – mivel közben az édesanyjuk meghalt.

Papp Éva, aki Budapesten él, ma is próbálkozik, és reméli, hogy az első világháborús dokumentumok között sikerül a nagyapjáról többet megtudnia, talán az „iratok" sorsára is fény derül egyszer…

*Fodor János nagyapjának elbeszélése*

Fodor János Tamásfalván (ma Hetin, Szerbia) született 1890. november 25-én. Huszonnégy éves volt, amikor a Nagy Háború hősöket kívánt. Mozgósították Fodor Jánost is; Temesvár után szegedi kiképzés következett, majd az orosz front. Ott (vélhetően) a 32. gyalogezredben nézett először szemébe a halálnak, de hamarosan fogságba esett. A tisztek akarták így. Kellemetlen volt erről beszélnie Fodor Jánosnak, de ma már nem lehet eldönteni, hogy miért: az árulással is felérő önmegadás szégyene vagy valami más volt a rossz érzés oka – nem tudni. Egy biztos, a szinte biztos halálból a bizonytalan életbe léptek, a hazától majd 10 000 kilométerre távol, ismeretlen vidékre és idegen nép közé vetődtek. Persze ez is viszonylagos, mert a Bajkál-tó, a rokon burjátok által Hun Tengernek is nevezett irdatlan víztömeg és (télen) jégrengeteg egy európai számára a földi csodát jelenti ugyan, de ők nem érkeztek ide idegenként. Túl a rokonoknak kijáró szereteten, a helyiek emlékében még éltek az ide száműzött szabadságharcos honvédek, akiket a cári seregek ragadtak magukkal, és hazatérésre már nem számítva, itt alapítottak családot, nemzettek utódokat és szálltak sírba.

Nem lehet tudni, hogy hol töltötte Fodor János ezt a 4-5 évet, *de a helyiek emlékezetében még elevenen élt a* ***„biztos magas rangú tiszt", Alekszander Petrovics, akit hazájában Pietefi-nek hívtak és***

***„nagyon híres volt"***. Sokat írt, ami ott nem nagyon volt szokás.

Fodor János nem látta Petőfi sírját, mert arról biztosan beszámolt volna. Ebből arra lehet következtetni, hogy nem Barguzin közelében töltötte fogságának éveit, mert akkor bizonyosan elzarándokolt volna oda, de elbeszélése azt is jeleni, hogy Petrovics–Petőfi híre nagy területre kiterjedt. Nem csodálkozhatunk tehát azon, hogy az első világháborús hadifoglyok nagy számban tértek haza „Petőfi-legendákkal", ha nem is mindig pontosan ugyanolyan részletekkel, mert a hírek sokszor torzulnak, ha hosszú az adatközlők sora.

Érzékletesen számol be erről a jelenségről Dienes András (1904–1962) író, történész, aki nagyon alapos Petőfi-kutatásokat végzett: *„Szerte az országban alig volt falu, ahol legalább egy első világháborús katona ne tudott volna mondani valamit, vagy ne hallott volna valamit egy oroszországi Petőfi-sírról vagy egy kunyhóról, ahol egy Alexander Petrovics nevű öreg élt."* ***(A legendák Petőfije)***

Van Fodor János visszaemlékezésének egy közvetett üzenete is. Azok számára, akik minden szibériai hír mögött mindig szenzációra éhes, vagy rosszindulatú megtévesztőt sejtenek. Nem mondanak ezek a hadifoglyok sem többet, sem kevesebbet, mint amennyit hallottak; ha a közlésbe hiba csúszik, az sem szándékos, hanem *„természetes torzulás"*.

Az előbb ismertetett történetet Fodor Jánostól, a Szabadkán élő unokától kaptam, aki ezzel a megjegyzéssel számolt be nagyapja szibériai emlékeiről: *„…Nagyon szívesen szeretnék segíteni az ügy előrehaladásában, de 100 év távlatából, gyermeki emlékek, amelyek szintén fél évszázaddal ezelőtt történtek, nehéz érdemleges (döntő) bizonyítékokhoz jutni…"*

## 12. EGY MAGYAR HONVÉD, AKI VERSBEN BESZÉLT

A Pesti Napló 1930. augusztus 17-i számában jelent meg a következő írás, amelyből részleteket idézünk:

***Akik Petőfit keresték Szibériában***

*Hogyan támadtak fel és hogyan haltak meg a régi legendák az orosz fogolytáborokban? (Saját tudósítónktól.)*

*„… Minden orosz fogolytáborban lehetett velük találkozni. Kisebb-nagyobb csoportokban vitatkoztak s tanulmányozták a térképeket. Jobbára éhes népfelkelők voltak, akik otthon már átélték a múlt század nyolcvanas éveinek magyar izgalmait, amikor szárnyra kelt a hír, hogy Petőfi Sándor mint hadifogoly élt Szibériában. Bár a lefolytatott nyomozások annak idején csak annyit tudtak megállapítani, hogy a Talpra magyar*

*költőjének a segesvári csatatéren teljesen nyoma veszett, mégis a több évtizedes Petőfi-legenda a világháború alatt sem hagyta nyugton a Szibériába szakadt magyar hadifoglyokat. A tétlenség ólmos óráiban sokszor elmélkedtek róla s buzgalommal kutattak szabadságharcunk emlékei után. Fanatikusan hitték, hogy nyomára fognak akadni Petőfi muszka rabságának is.*

### *Magyar honvéd, aki versben beszélt*

*Szibériának keleti táboraiban érdekes szóhagyomány kalandozott. Krasznojarszkban, Irkutszkban, Csitában, Chabarovszkban is hallottam. Forrását nem lehetett megállapítani, de a Bajkál-tótól az Usszuriig mindenütt élt. Jámbor muzsikok örökölték az apáiktól, nagyapáiktól, és amikor a világháború alatt magyar hadifoglyok kerültek hozzájuk, elmesélték nekik.*

*A néphagyomány szerint I. Miklós cár kozákjai az 1849-ik év végén egy csapat magyar honvédet hajtottak maguk előtt a szibériai hómezőkön keresztül, kiket Magyarországból hurcoltak el. A muzsikok beszélgetésbe eredtek velük s feltűnt nekik, hogy volt a foglyok között egy »sápadtarcú, merev tekintetű« fiatal honvéd, aki mindig ütemesen beszélt, mintha verset mondott volna… Következő évben nagy nyári viharok szántották végig Szibériát és az ökölnagyságban hullott jég a termést mindenütt elpusztította.*

*Ekkor a muzsikok között az a hit kapott szárnyra, hogy a rájuk zúdult iszonyatos csapásnak a rabszíjon végighurcolt ifjú magyar katona volt az oka, aki – versben mondott átkot a muszkákra. Babonás fölfogásuk szerint az Isten mindig meghallgatja a versbe öntött siralmakat. Megindultak a szibirjákok, hogy megkeressék és rabságából kiszabadítsák a verselő magyart. De ekkor már nem találták sehol sem.*

*Ez a szibériai néphagyomány buzgalomra serkentette a Petőfi után kutató hadifoglyokat. Szinte meggyőződéssé vált a lelkes népfelkelők között, hogy a versben beszélő honvéd Petőfi Sándor lehetett. Sokat álmodoztak róla a végtelen téli éjszakákon.*

*Mikor négy évvel a világháború föllángolása után az Usszuri partján március 15-ikének megünneplésére készültünk, Novotni Károly bácsi, az őszbecsavarodott népfelkelő főhadnagy erős hittel mondotta előttem: – Meglásd, március 15-ikén csoda fog történni Krasznajarjecskán. Betoppan közénk Petőfi és ő fogja elszavalni a »Talpra magyar«-t… Március idusát magyar lelkesedéssel megünnepeltük. Petőfi nem jelent meg, de az emléke körül röpködő néphagyomány nem hagyta békében többé a hadifoglyokat, amikor ide-oda vándoroltak Szibériában. Mindenfelé kutattak és nem eredménytelenül. Érdekes nyomaira bukkantak rá a magyar szabadságharcnak.*

*Akkor még Kossuth Lajos volt az ország kormányzója. A novonikolajevszki táborban Korom Dezső erdélyi néptanító volt a leglelkesebb Petőfi-kutató. Édesapja mint vörössapkás hadnagy küzdött a Kossuth Lajos seregében és szabadságharcunk kultuszát beleoltotta a fiába. Az erdélyi tanító mindig kereste az alkalmat, hogy egy-egy öreg szibirjákkal szóbeszédbe elegyedjen. Azonnal szabadságharcunk emlékei után érdeklődött, de kérdéseire a muszkák rendesen zavaros feleleteket adtak. Látszott, hogy halvány fogalmuk sem volt a magyarországi orosz inváziójáról. Korom barátunk azonban kitartással folytatta nyomozását. – Én biztos nyomon vagyok – mondotta előttem. – Mikor tavaly az Uralon hoztak bennünket keresztül, egy kis falut találtunk, amelynek Vengerszkája volt a neve. Ez pedig a mi nyelvünkön annyit jelent, mint Magyar Falu… Hát lehet-e ezt a jelenséget másképpen magyarázni, mint hogy az érdekes nevű falucskát szabadságharcunknak rabságba vetett honvédei alapították?… Mihelyt kiszabadulok, elmegyek az Uralba. Úgy érzem, hogy találok ott még egy-két öreg magyart. Az 1913-ik év nyarán egy csapat magyar hadifoglyot hoztak a táborba. Többnyire éltes földművesek voltak, akik eddig Marinszk városában végeztek különféle közmunkákat. Az újonnan érkezettek különös magyar találkozásról számoltak*

*be. Mikor a város határában az országutat javították, egy meggörnyedt aggastyán kereste fel őket. Muszka ruhát viselt, de – született magyar volt. Kilencvenedik életévét morzsolta s már hatvankilenc év óta élt Acsinszk mellett egy kis faluban. Magyar nevét már elfelejtette s most Nikolajevics Grisának szólítgatták. Az öreg elmondotta, hogy Világosnál harcolt a muszkák ellen, akik többszáz honfitársával együtt elhurcolták ide Szibériába. Földet adtak nekik. Azóta itt éltek, mit sem tudva a világról. Tavaly közülök még ketten voltak életben, de a télen utolsó kenyerestársa, Alekszandrovies Nikoláj is itthagyta. Meghalt tífuszban. Már csak néhány magyar szóra emlékezett, de Kossuth Lajos nevét hatvankilenc esztendei rabság után is tisztán kimondotta. – Hallottam –mondotta –, hogy magyarok kerültek ide. Elgyalogoltam, mert látni akartam a testvéreimet, mielőtt rám borulna a megváltó éjszaka… Én bizony régen eljöttem. Akkor még Kossuth Lajos volt az ország kormányzója… Nikolajevics Grisa sorban megölelgette a magyar hadifoglyokat, mindegyiküknek tíz-tíz rubelt adott, azután – csendesen visszaballagott a falujába. A marinszki foglyok elbeszélése egészen földúlta jó Korom Dezső lelkivilágát. Kipirult arccal faggatta őket. – Nem kérdeztétek meg Grisát, hogy tud-e valamit Petőfi Sándorról? Hátha*

*együtt élt vele Szibériában?… Kérdéseire nem tudott megfelelő választ kapni. Napokon át lázas izgalommal bolyongott a fabarakkok között. Fejébe vette, hogy neki föltétlenül beszélnie kell Kossuth Lajos egykori katonájával. Szökési tervekkel kezdett foglalkozni. Igyekeztünk lebeszélni, mert az akkori cseh uralom alatt ezer veszedelem fenyegette a magányosan járkáló magyarokat. Hasztalan volt, a derék erdélyi tanító egyik éjjelen eltűnt a táborból. Elindult, hogy fölkeresse az életben maradt negyvennyolcas honvédet. De nem messze tudott eljutni, a novonikolajevszki határban cseh járőrök – lelőtték."*

## 13. MAGYAROK A BAJKÁL-TÓNÁL

*„…A hír is hónapok alatt jut egyik helyről a másikra… Elmondta, hogy 1849-ben esett a cári hadsereg fogságába. Azt mondták nekik, hogy Magyarország nem lesz többé…"*

Hiába telnek az évek és évtizedek, az emlékezet mindig felszínre dob egy-egy emléket, amely lángra gyújtja a szibériai honvédekre való emlékezetet. Sokszor a tények makacs tagadása vált ki a – látszólag – kívülállókból felindulást: megosztani az eddig jelentéktelennek hitt titkot, amely közelebb visz az igazsághoz.

*„Az Új Magyarország 1991. október. 7-i számának vitarovatában – a szibériai Petőfi-kérdés kapcsán – Gergely András »Nem vittek magyar foglyokat a cári csapatok!« című kategorikus hangvételű cikke, s Borzák Tibor válasznak szánt »Biztos, hogy nem vittek?« kérdőjeles írása indít az alábbiak közlésére.*

*Édesapám, néhai Udvardi Lázár, a Bajai Városi Polgári Fiúiskola volt igazgató-tanára, az első világháború idején 1914–1920 között sebesült hadifogolyként megjárta a cári Oroszország, illetve, a szovjet birodalom szinte valamennyi tartományát, a Fekete-tengertől a Csendes-óceánig. Benyomásait, emlékeit természetéből adódó módszeres alapossággal – matematika–fizika szakos tanár volt – napló formában papírra vetette magyar, később a hatéves fogság során elsajátított orosz, majd angol nyelven. (A „gályapadot laboratóriummá" alakítva, a mérhetetlen nyomorúságok idején őrizte meg testét a szellem erejével.) Ebből a számomra végtelenül becses naplóból idézem az alábbi sorokat 1917 nyaráról, egy bizonyos Verhnye-Ugyinszk melletti fogolytáborból.*

*(Ulan-Ude, az egykori Verchnye-Udinszk mellett létesítette a cári hatalom az egyik legnagyobb hadifogolytábort. Csak magyarokból volt itt legalább tizenötezer az első világháború alatt és után. Nem*

*csodálkozhatunk tehát azon, hogy a környék lakói meglátogatták a tábort – ismerőst és nemzettársat keresve. – F. S.)*

*… Egyik nap egy öreg orosz állított be, magyarokat keresett. Hallotta, hogy magyarok is vannak a táborban. Igen örült, midőn megtalált bennünket, mert amint állította, ő is hozzánk tartozik. Apja ugyanis magyar volt, akit az oroszok 1849-ben, a szabadságharc leverése után magukkal vittek; mert egy csomó magyart elhurcoltak, és ezek idővel, háromévi vergődés után a Bajkál-tó környékén telepedtek le. Hogy előbb nem jött, ez könnyen magyarázható. A Bajkál-tó környéke egyetlen roppant erdőség. Olykor többnapi járásra sem látni kunyhót, házat, vagy bármiféle civilizáció nyomát. Valódi őserdő, ahol még alig járt ember. A hír is hónapok alatt jut egyik helyről a másikra …"*

*Sajnos, név és cím vagy közelebbi adat nem szerepel a naplóban. De tény, hogy Édesapám rendkívül szerény, szavahihető ember volt, világéletében idegenkedett mindenféle költői túlzástól, vagy hatásvadászattól. És tény az is, hogy Barguzin pontosan az említett bajkáli körzetben fekszik, kb. 300 km-re északra Ulan-Ude, burját fővárostól, ahol őket az 1849-es hadifogoly leszármazottja felkereste. (Ne feledjük, hogy a Bajkál-tó 613 km hosszú, tehát bő lehetőség*

*kínálkozik még a további kutatásokra.)… Mindezt csupán kiegészítésként szántam a vitatott kérdéshez, hogy kerülhettek-e Világos után hadifoglyok Oroszországba. Bizony, kerülhettek. A malenkij robot – úgy látszik – ott évszázados hagyomány…" (Udvardi István)*

A Szolnok Megyei Néplap 1985. április 12. számában A rubindiplomás tanító címmel találunk egy írást *Balla Kálmán*ról, aki két év frontszolgálat után, 1917-ben kerül egy Bajkálon túli fogolytáborba. Idézett a cikkből:

*„A sok kósza hírtől meg lehetett őrülni, ezért inkább kijártam dolgozni. Negyven fokos hidegben irtottuk az erdőt. Egyszer csak jött egy nagy fehérszakállú orosz. A magyar szóra felkapta a fejét, és azt kérdezte: honnan tudnak maguk magyarul? Mondtam, hogy magyar hadifoglyok vagyunk. – Hát megvan még Magyarország? – ámuldozott. Elmondta, hogy 1849-ben esett a cári hadsereg fogságába. Azt mondták nekik, hogy Magyarország nem lesz többé. Ezért telepedtek meg a Bajkálon túl, falujukat Vengerkának, tehát magyarnak nevezték. Még unokáik is beszélnek magyarul.*

*– Nem lepődtek meg ezen a történeten?*

*– Meg is lepődtünk, meg is hatódtunk. Közülünk ketten elmentek az öreggel és Vengerkában telepedtek le. Az öreg negyvennyolcas honvéd akkor*

*volt kilencvenkét éves. Váltig sajnálta, hogy már csak ketten élnek a negyvennyolcasok közül…"*

*Ketten elmentek az öreggel… – mondja Balla Kálmán. Nincs jogunk szavaiban kételkedni. Van-e még Vengerka? Élnek-e még és hová vetette a sors a „frissen" betelepült honvédek utódait? Vajon milyen emléket őriznek a magyar nagyapákról, akik a bizonytalan hadifogoly-létet cserélték fel a letelepedés biztonságát kínáló alkalmával. Azt elmondták mai szibériai ismerőseink, hogy a településneveket gyakran változtatták a szovjet-rendszerben, de az emlékeket nehezen lehet kitörölni – ezért is érdemes lenne még most is nyomukba eredni. (Simon Béla)*

## 14. HORVÁTH ISTVÁN HAZATALÁLT...

*„…Válámi kinyiládozott bennem…"*
(Horváth István)

Sántha Attila (Kézdivásárhely) hívta fel a figyelmemet erre a történetre.

*„Egy hihetetlennek tűnő, viszont abszolút hiteles híradás arról, hogy egy 1849-ben elhurcolt magyar unokája az első világháború után Budapesten telepedett le: Horváth István székesfehérvári magyart fogságba hurcolták 1849-ben az oroszok, unokáját, az „orosz" Stepan Horvathot elfogták a világháború*

*kárpáti harcaiban a magyarok – A visszahódított Horváth ma köztisztasági alkalmazott Óbudán és két magyar gyerek apja." (Sántha Attila)*

A Pesti Napló 1935. december 29-i száma „Magyar legenda" címmel közölt írást Horváth István történetéről. *(Bodó Béla tollából)*

*(Ülünk dr. Orova Zsigmond bizottsági tag úrral óbudai ügyvédi irodájában. A cigaretta füstje kéken, karcsú vékonyan száll; persze, persze, mondja az ügyvéd úr, ahogy mindenféléről beszélgetünk. Közben beleszól a telefon, hogyne, hogyne, gyógyszerész úr, tárgyaláson kívül… – ahogy már ez ügyvédi irodában szokás.)*

*Nyitja az ajtót a rokonszenves ügyvédi kisasszony, bocsánat doktor úr, – megáll az ajtóban. – Igen? – A Horváth van itt. – A Horváth? – az ügyvéd úr felteszi a monokliját – a Horváth? – és mosolyog és felém fordul – ezt tessék meghallgatni, ezt a Horváth-ügyet. Magyar legenda. – Várjon kint a Horváth. Sárgaborítékú akta van az ügyvéd úr előtt, jelek a boríték hátán, piros ceruzaírással ez: elintéztetett.*

* * *

*– Úgy kezdődött, – meséli aktalapozás közben –, hogy a jelöltömhöz egy napon beállított ez a Horváth. Pert szeretne indítani, egy kollégája tartozik neki tizenöt pengővel (tőke és a tőke*

*után járó kamat). Persze, nagyon apró ügy, de az én jelöltem ambiciózus, vállalja, megnyeri, a pénz (tőke és a tőke után járó kamat) befolyik az irodába. Hivatom a Horváthot, itt a pénz, írjon nyugtát. Hát, hogy ő nem tud írni. A nevét se? Azt igen. Eléteszem a nyugtát, ide írja nevét Horváth István! Körmöl, megnézem, ez az aláírása… Furcsa írás, ciril betű, mi ez? – Maga nem magyar! – De igen! – feleli Horváth.*

*Az ügyvéd kinyitja az ajtót: – A Horváth jöjjön be!*

* * *

*Hangos jónapot, jóképű, zömökbajszú ember lép be, az utcasepr… a székesfőváros köztisztasági alkalmazottainak fekete posztóegyenruhájában. – Jó új évet kívánni az ügyvéd úrnak. – Horváth haptákban áll. – Tud már jól magyarul? – Tudom… Az önérzetesnek indult cáfolatban végződött feleleten nevetünk. Horváth is.*

*– Mikor aláírta a nyugtát – folytatja dr. Orova –, tovább kérdezgettem. Horváth, téhával, István, cirilbetű, szlávosan torzított magyar beszéd, hol született maga, Horváth István? – Szibériában.*

*Itt ül az ügyvédi irodában velünk szemben Horváth István, született Stepan Horváth, akinek nagyapja Kossuth katonája volt a nagy magyar szabadságtűz égése idején … És most elmondom sorban, hogyan fordul meg az emberek élete az idő-*

*ben, a földrajzi távolságok között, hogyan dobál a sors a délkörök mentén s hogyan szól bele az események diktátori szava olyan pici emberek életébe is, mint amilyen ez a Horváth, aki Budapest székesfőváros köztisztasági hivatalának (nagy cím, úgy-e) uccaseprőalkalmazottja. Idősb Horváth István Székesfehérváron volt becsületes csizmadia – így szól a történet –, amikor Petőfi elszavalta a Talpra magyart a múzeum lépcsőjén. A csizmadia is ment a honvédekkel, harcolt, éhezett, aztán jött az orosz gőzhenger, – a kozákok nyers faggyúgyertyát ettek Világosnál, fekete gyászba borult Kossuth Magyarországa. A csizmadiáról többé nem hallott a székesfehérvári atyafiság, eltűnt, elesett, elbujdosott – házába beültek az örökösök. A csizmadia nem tűnt el, fogoly lett, ahogy később megszoktuk a szót: hadifogoly, vitte a sorsa a cári büntető depóba, a jeges Szibériába. Ott is maradt, ki gondolt volna abban az időben fogolycserére? Idősb Horváth folytatta mesterségét, meg is nősült, orosz nőt vett feleségül. Fia már orosz volt, magyarul sem tudott, letelepedett Odesszában. A cári Oroszország így szaporodott meg egy alattvaló családdal, hiszen ennek a Horváthnak, aki itt ül előttem, még csak sejtelme sem volt arról, hogy valahol, Szibérián messze túl ország él s az Magyarország. S amikor Miklós cár eldöntötte maga és népe sorsát, orosz bakaruhába öltözött Stepan Horváth is, puskát kapott és hosszú hegyes bajonettet – a németek*

*ellen. – Igenis, kérem szépen – mondja illemtudóan. – Mikor bevonultunk (hibás magyar beszédét én igazítom írás közben rendbe), még azt sem tudtuk, ki ellen megyünk. Tudta a cár (!) Később mondták meg, hogy a németek ellen, mert háború van az osztrák császárral. – És Magyarországgal? – Sohasem hallottam felőle. Frontra került Stepan. A Kárpátokba. Itt kezdte mondani a legénység, hogy ezek a magyarok rendes osztrák népek. Nem németek, osztrákok. (A cár bizonyára tudta.) Előbb még Przemysl ostrománál is volt. Kitüntetést is kapott. A kárpáti harcok során fogságba esett. A hadifogoly Kossuth-baka orosz katona unokája magyar hadifogságba. Vitték Hajmáskérre. – Jó nyelvérzékem lenni – szól büszkén ez a Horváth. Valóban, pár hét alatt úgy-ahogy megtanult magyarul. És a fogolytáborban elővették: – Horváth? Téhával? – És Szibériában született? Téhá, Horváth, Szibériában! Különös. Kutatnak, keresnek, a véletlen is segít, rájönnek, magyar mégis ez az orosz baka.*

* * *

*Hol van már a cár, a hajdani Oroszország? Hajmáskér sincs, a legény Szolnok mellé kerül, zsíros magyar földön tartja az ekét, magyar nótát énekel vasárnap a faluvégi kocsmában. A forradalom átszáguld az országon, utána visszaállítják a régi színeket s a munkában részt vesz ez a Horváth is.*

*Horváth István és nem Stepan Horváth. Ideiglenesen, míg a régi szervezet helyre nem áll, még magyar csendőr is lesz belőle, kakastollal boldog kalpagján. – Szibéria? – kérdezem. – Soha! – hangzik keményen. Mintha haptákban állna: – Mágyár vágyom! Megnősült és két kisfia van. – Tudnak oroszul?! – Nem is fognak tudni soha. – Ha kellene, az oroszok ellen bevonulna? – Nágyon. Mágyár vágyom! Vajon mit érzett, amikor megtudta, hogy nagyapja, a székesfehérvári csizmadia. Kossuth katonaként esett orosz fogságba, hogy idetartozott? … Azt mondja, hogy nagyon-nagyon boldog volt. Hiszen már Hajmáskéren is úgy örült, hogy itt van, Magyarországon, noha Szibériában sem ő, sem a többi bevonuló orosz egyenruhások nem tudták, hogy létezik ilyen ország. – Válámi kinyiládozott bennem – mondja, és én megállok ennél a mondatnál. Valami kinyiladozott benne. Stephan Horvathban, a Kossuth-katona nagyapás volt orosz bakában. Nem meglepő egyetlen álma: kis ház Székesfehérváron, ahol nagyapja tisztes csizmadia volt, mielőtt megszólalt volna a kossuthi idők szava.*

* * *

*(Búcsúzik Horváth István. Kint az ajtó előtt áll hivatalos szerszáma: a nyirokseprő, amellyel hivatalból tisztítja Budapest Székesfőváros harmadik kerületének rábízott egynéhány uccáját…*

*Múltjában Szibéria, ahol nemcsak Dosztojevszkijek, de olyan apró emberek is éltek, mint ő, Horváth. És sorsán királyok, császárok, cárok akarata és árnyéka, a történelem, amely feltűzött hegyes orosz bajonettel előre küldte a Kárpátokba, vigyázz, tüzelj…, add meg magad…, Stepan… ruszki… mágyár vágyom… két magyar dédunoka… Egy házikó Székesfehérváron… Legenda.)*
*Bodó Béla*

## 15. AZ UNOKÁK FELTÁMADNAK?

*„…Maradt is utána három kötet kézirat,*
*fehér papírra írva, kötetekbe fűzve…"*

Az első világháború után számolatlanul jöttek hírek a szibériai magyar honvédekkel és leszármazottaikkal való találkozásokról. Ezek közül is különös érdeklődés övezte a Petőfi Sándorral kapcsolatos beszámolókat. Az idő múlásával vélhetően ritkultak ugyan ezek a visszaemlékezések, de a sajtó jóvoltából még évtizedek elteltével is fel-felbukkantak olyan történetek, amelyek fényt hoztak eddig ismeretlen vagy letagadott történésekre. A Petőfi „legenda" is ilyen volt. Magyarországon ezt a kérdést ekkorra már sikerült a hivatalos véleményformáló intézményeknek (Petőfi Társaság, Magyar Tudományos Akadémia) „lejáratni", de a

környező országok sajtója és közvéleménye még fogékony volt erre a témára. Innen jöttek a hírek Magyarországra is. Az Eger (Vármegyei Politikai Napilap) 1940. szeptember 21-én írta a következőket:

> *„A világháború és a forradalmak után, egy Csitában volt fogoly, osztrák katonatiszt hazatérése után vagy öt év előtt a bécsi Wochenausgabe-ban megírta, hogy ő Bargusinban látta Petőfi sírját, amelyet vagy hetven év óta az egész környék úgy ismert »Alexander Petrovits, vengerszki major« sírját. A megindult Petőfi-vitában most a jugoszláviai lapokban is érdekes nyilatkozatokat olvashatunk, amik a fentebb írottakat alátámasztják. Ugyanis Paridovics Iván horgosi tanító, Protics Lázár belgrádi vegyészmérnök és Kovacsevits István zentai reálgimnáziumi tanár, akik mint volt osztrák-magyar hadifoglyok Csitában voltak, nyilatkoztak, hogy ők akkoriban személyesen beszéltek Viktorovits Petrov orosz cári lovassági alezredessel, aki szerintük Petőfi Sándornak vérbeli unokája volt. A nagy dalköltő ugyanis Szibériában hír szerint házasságot kötött, elvette egy csitai kereskedőnek a leányát és ebből a házasságából származott egy fiú és egy leány: Viktor és Mavra. A fiú 1918-ban már nem élt, utódai sem maradtak, a leány egy ottani kereskedőnek lett a felesége, és amennyiben*

*a bolsevista forradalomnak nem esett áldozatául, mint nagyon öreg asszony ma is élhet még. Ennek a Mavránák egyetlen fia Viktorovits Petrov alezredes (akkortájt 38 éves lehetett),* ***aki vérszerinti egyetlen unokája Petőfi Sándornak.*** *A bolseviki forradalom kitörésekor Charbinba menekült. A további sorsa ismeretlen, ő elmondotta Proticsnak és társainak, hogy nagyapját, a nagy magyar költőt sohasem látta, de anyjáról igen sokat tud felőle.* ***Maradt is utána három kötet kézirat****, fehér papírra írva, kötetekbe fűzve. Előtte idegen, de magyarul írva, csupa költemény. A címlapon szerepel a Petőfi név. A család féltve őrizte meg akkor a kéziratokat. Lehet, hogy még ma is megvannak. Petőfi utolsó kívánsága az volt, hogy ezeket a kéziratokat sohase hozzák nyilvánosságra. Most a hivatalos irodalmi körök kötelessége, hogy bizonyosságot teremtsenek a nagy rejtély ügyében."*

Én a 2000-es évek elején ismerkedtem meg a mai Szlovákia Malacka (Malacky) városában élő szlovák Hallon családdal, akik nagyapjuk Hallon Jozef emlékét őrzik, miszerint az első világháború után a szibériai Vengerszkája községben raboskodott. Onnan gyakran átmentek a nem túl messze eső faluba, ahol Petőfi Sándor volt eltemetve. Egyszer egy nő kereste a magyar hadifoglyokat és üzent velük Magyarországra: ***Ő Petőfi unokája!***

Jozef Hallon iskolaigazgatóként tevékenykedett és egész életében emlegette ezt a találkozást, mígnem az 1960-as években meglátogatta két „nyakkendős" ember (az egyik nem tudott szlovákul, tehát Magyarországról érkezhetett), és „lebeszélték", hogy a Petőfi-kalandját emlegesse, mert állítólag *nevetségessé fog válni! Aztán már nem szívesen beszélt erről a történetről…*

## 16. A TOMSZKI LEÁNY

*„…Tomszkban sincs magyar iskola, de azért Varga Gizella családja egy évszázadon át nem felejtette el a maga magyar szavát és magyar hitét…"*

A Budapesten megjelenő Nyolc Órai Újság 1933. november 26-i száma hozta Erdélyből a hírt, hogy egy téves bírósági idézés nyomán derült fény Varga Gizella kalandos életére. Aki Tomszk, szibériai városban született egy 1848–49-es honvéd unokájaként. Az nem derült ki vallomásából, hogy mi vagy ki révén kerülhetett „haza", az sem, hogy honnan származott a nagypapa; csak az, hogy „tiszta és jó magyarsággal" beszélt a „román királyi bíróságon". Hogy Tomszkban miképpen maradhatott meg a magyar nyelv több generáción keresztül, arra nincs biztos magyarázat, de feltételezhetjük, hogy ott egy jelentősebb magyar közösség élt a tizenkilencedik

század második felében. Ezt erősítik a szabadságharcos hadifoglyokra vonatkozó visszaemlékezések is: Tomszk egy jelentős állomása volt a vonulásnak, ahol több (száz?) honvéd is „lemaradhatott".

Olvassuk a Nyolc Órai Újság cikkét:

*Aradon ez idő szerint, sajnos román királyi bíróság tárgyal. Román bíró teszi fel a szokott nacionálé kérdését Varga Gizellának, aki valamely kihágási ügyben – azonfelül tévesen kézbesített idézés folytán – kerül a törvény elé. – Hol született? – kérdezi a bíró. – Tomszkban, Szibériában – feleli a vádlott. Aztán szépen elbeszéli, hogy nemrégiben jött haza szibériai szülővárosából, ahová még a nagyapja került ki a '48-as forradalom után, és azóta élt kint egész családja. Mindezt pedig magyarul mondja el. Tiszta és jó magyarsággal, amit nem itthon tanult meg, tehát nem azóta, hogy hazaérkezett, hanem kint nevelték rá – a jó ég tudja hány ezerversztnyire Aradtól – Szibériában, Tomszk városában, ahol azonban 1848 óta ebben a családban és ebben a házban magyarul beszéltek. A román bíró ezt a felvett nacionálé lapot valószínűleg belekötözi a szabályos aktacsomagba és irattárba helyezi. Kár érte. Nem olyan dokumentum, amely arra való, hogy az iktatóhivatal iratszekrényeiben porladjon. Valami okos és nagyon bizonyító lecke van benne, amelyet megtanulhatnának Aradon és*

*mindenütt, ahol az „utódállamok" politikája bezárja a magyar iskolákat és eltiltja a magyar szót. Tomszkban sincs magyar iskola, de azért Varga Gizella családja egy évszázadon át nem felejtette el a maga magyar szavát és magyar hitét, Varga Gizella születése óta ott hányódott a végtelen szláv tengerben és megmaradt magyarnak. Fönt, Bukovinában évszázadok óta élnek a csángók. Idegen világban, idegen népek között, de mind a három falujuk ma is épen őrzi a magyar szót, sőt magyar öntudatot is. Tehát nem véletlen és nem kivétel a tomszki leány esete. De hogy a véletlen és a tévesen kézbesített idézés így a nyilvánosság elé vetette, érdemes feljegyezni, sőt Varga Gizella nacionálé lapját érdemes volna kiszegezni a bezárt magyar iskolák kapujára és mindenüvé, ahol a magyar szót és a magyar lelket akarják megfojtani.*

## 17. A MINISZTERELNÖK IS PRÓBÁLKOZOTT – SIKERTELENÜL

**De hol van a ládikó?…**

Bethlen István gróf kapott egy ládikót, amely szibériai honvédemlékeket tartalmazott. A miniszterelnök – állítólag – próbálkozott a szabadságharc Oroszországba deportált harcosainak „ügyét tisztázni", de az akkori Szovjetunió erre nem volt

hajlandó. A ládikó valahol talán még megvan. Az „ügy" viszont feledésbe, tagadásba merült. A hazáért szabadságukat feláldozó honvédek hiába üzentek emléktárgyaikkal.

Dr. Gyárfás Ágnes, a Miskolci Bölcsész Egyesület alapító elnöke, MVSZ-küldött, az MVSZ Oktatási Bizottságának tagja, évekkel ezelőtt ismertette édesapja, Dr. Gyárfás Samu történetét, aki az első világháborúban esett orosz fogságba.

> *Dr. Gyárfás Samu az első világháború során orosz fogságba esett, ahonnan csak 1926-ban került haza.*
>
> *Elmesélte, hogy Alma Atában, a piacon magyarul beszélő dinnyetermesztővel találkozott, aki elmondta, hogy apja 1849-ben esett orosz fogságba, Szibériába hurcolták és ott maradt. Később megnősült, gyermekei születtek. Egy ládikót is rábízott, hogy hozza Magyarországra.*
>
> *A hadifogságból történt szabadulása után Dr. Gyárfás Samu, aki jegyző volt, kihallgatást kért gróf Bethlen István miniszterelnöktől, és átadta neki a Szibériából küldött ládikót, benne a '48-as honvéd hadifoglyok leszármazottai által küldött iratokkal és emléktárgyakkal.*

Ha a miniszterelnök próbálkozása sikertelen volt is, a magyar hivatalos szerveknek azért lett volna mire odafigyelni…

Tarczali dell Adami Géza vezérkari őrnagy *Megváltás Szibériából* c. dokumentumszerű regényét említhetjük az első helyen, amelyet a Magyar Vöröskereszt 1920-ban hadifoglyokat hazaszállító küldöttségének vezetőjeként vetett papírra. A könyv egyik fejezetében ezt olvashatjuk:

> *„…A Bajkál vidékén van egy orosz falu, Vengerka a neve… Egyik-másik utcájának az elnevezésén csodálkozva akad meg a szem: Kossuth ulica, Petőfi ulica… A vengerkai öregek egyike-másika pedig, ha kiveri pipájából este a mahorkai hamvát, jóízű tanyai magyarsággal köszön el szomszédjától: »jóccakát koma«. – 1849-ben szakadt oda egy maroknyi magyar honvéd. Ott is ragadt…"*

Az 1925-ben megjelent könyvhöz Apponyi Albert gróf írt előszót. Többek között ilyen gondolatokkal:

> *„…Viharok és küzdelmek könyve ez a könyv; de olvasása éppen ezért bátorító hatással van a küzdelmes életet élő magyar olvasóra. – Az édes megnyugvással visszatérteket pedig a velünk itthonmaradottakkal együtt azokra a hősi elköltözöttekre emlékezteti, kiknek jeltelen sírhantjai fölött, Szibéria fagyos mezőin át a távolból is magyar sóhaj száll az Éghez."*

## 18. A MAGYARUL IMÁDKOZÓ OROSZ

*„Egyszerre a fiúnak majd torkán akadt a falat: magyar szavakat hall és sóhajtást:* **Jaj Istenem!"**

Vajon hányszor hangzott el ilyen vagy hasonló fohász a szibériai pusztákon és erdőkben? A reménytelennek tűnő szabadulás, a csontig hatoló hideg rabságában csak az isteni segítségben bízhattak honfitársaink. De sokan még azt sem élték meg! Gondolták-e, hogy a haza – amikor tudomást szerez sorsukról – megtagadja őket?

*„Most itt vagyok, láthatjátok. Hazámért*
*Szibéria fagyos sivatagában*
*ugyanúgy lángolok, mint Magyarország*
*langyos földjén, s zokogok a haragtól*
*nyomorúságos sorsáért helyette.*
*A lábamra vert bilincs megalázott,*
*s hazám minden sebét érzem sebemben…"*

Ilyen gondolatok kavaroghattak fejükben; amint ezt *Armando Lucifero* poémájában olvashatjuk, aki csodával határos módon Petőfi „bőrébe bújt" és vele üzent a nemzetnek. 1999-ben jelent meg *Petőfi Sándor Szibériában* c. műve magyarul, de eddig elkerülte a hálátlan utókor figyelmét.

Ahogyan Székely Gyula regénye is:

*A legérdekesebb hírt a fafuvarozásra kiment fiúk hozták. Egy fakitermelési vállalat jó fizetésért kivitt néhány fiatalembert munkára. Mindegyik kapott egy lovat s szekeret s az erdőből fát szállítottak a városba. Naponta kétszer is fordultak. Este ki-ki ellátta lovát s a telepen lakó őr, egy öreg orosz házába tértek nyugalomra. Fizetésükből élelmezték magukat.*

*Az öreg hosszú, ősz szakállas orosz őr egyben a telep felügyelője is volt, s ő adta ki naponta a munkát. A fiúk már tudtak annyit oroszul, hogy az öreggel orosz nyelven érintkeztek. Nem mondták meg, hogy ők magyarok, s a csukaszürke egyenruhában az oroszok minden foglyot ausztrickinek néztek. Nem is volt tanácsos a magyarsággal dicsekedni, mert némely orosz előtt a magyarok ellenszenvesebbek voltak, mint az osztrákok, akik mindenféleképpen csendesebben viselkedtek s akikről a muszkák édes-keveset hallottak. Így sohasem lehetett előre tudni, milyen érzelmű az orosz.*

*Egy este az egyik fiú a többinél gyorsabban elvégezte a dolgát s hozzáfogott száraz vacsorájának elköltéséhez. Rajta kívül csak az öreg orosz volt a házban, akinek családja nem lakott a telepen.*

*A fiú evett. A szobában csend volt. Az orosz egy szekrény előtt háttal állt felé. A szekrény fölött a falon szentkép függött.*

*Egyszerre a fiúnak majd torkán akadt a falat: magyar szavakat hall és sóhajtást: Jaj Istenem!*

*Ijedten néz körül. Az öreg oroszon kívül más nem volt a házban, az motyogott félhangosan s magyarul mondott valami imádságot.*

*A fiú rémülten megy ki társaihoz, akikkel közli az észlelteket. Azok aztán előfogták az öreget, aki csak akkor tudta meg, hogy a fiúk magyarok. Törve, sok orosz szóval keverve, rossz kiejtéssel, de magyarul kezdett beszélni.*

*Elmondta, hogy ő magyar ember. Az 1848/49-iki szabadságharc leverése után mint 16–17 éves fiút hadifogolyként hurcolták el s hosszú-hosszú, talán 2 évig tartó gyaloglás után, Szibériába hozták többed magával, de annyira szétszórták őket, hogy többé egyikkel sem találkozott. Később feleségül vett egy orosz nőt s már idős gyermekei s felnőtt unokái vannak. A hosszú évtizedek alatt teljesen eloroszosodott. De mivel imádkozni magyarul tanult meg, imádkozni nem tud most sem csak magyarul.*

*Az öreg életkorát biztosan nem tudta megmondani, de a 80 évet meghaladta. Erős, erőteljes s még munkabíró volt. A szibériai levegőn megedződött.*

*Eleinte nem akartunk a fiúknak hinni. De elbeszélésüket becsületszavukkal erősítették meg s nem volt okunk szavukban kételkedni. Ez 1916 tavaszán történt.*

Székely Gyula: Képek a szibériai hadifoglyok életéből, 1929. Nagyvárad, 92. oldal *(részlet)*

## 19. MISZTER-GÁZI

*„…a legtősgyökeresebb kozák kovácsok elkezdtek magyarul kovácsolni."*

*Karikás Frigyes: A járatos ember és más elbeszélések* c. kötetében az utolsó történet Miszter-Gázi címet viseli. Egy Szibériában „ragadt" magyarról szól, aki szintén „eltűnt", mint Petőfi és sok ezer társa. Milyen szerencséje volt, hogy nem jött haza: valószínűleg őt is bíróság elé állították volna, mint Manasses Dánielt, aki azt állította, hogy Petőfivel dolgozott egy ólombányában. De Karikás Frigyes sorsa is elgondolkodtató: hithű kommunista létére az általa szolgált önkény végez vele Moszkvában 1938-ban.

Az említett fejezet:

*Valahol Vlagyivosztok körül, a szennyes Usszuri partján csendes pravoszláv temető fekszik… Békésen pihennek itt egymás mellett az emberek, hűségesen képviselve a régi Távol-Kelet vegyes népességét…*

*A világháború kezdetén a régi temető mellett likvidáltak egy pár hold termőföldet, s rozs helyett osztrák–magyar, német és török katonákkal vetették tele. Rengeteg új sírral telepítették be Távol-Keletet, rengeteg magyar sírral. A tintaceruzával pingált fejfák alatt magyar emberek*

*pihennek(…) Talán sejtelmük sincs arról, hogy a régi temető északi sarkában, egy habarovszki örmény kereskedő és egy usszurijszki kozák között, valami egészen rendkívüli felirat alatt, horpadt, dudvával benőtt sírban is magyar ember pihen. Bár a mohával benőtt egyszerű pravoszláv kőkereszten az írás szó szerint azt állítja, hogy:*

*Itt nyugszik az Úrban*
*ANDREJ IVANOVICS MISZTER-GÁZI.*
*Született 1824-ben ismeretlen helyen*
*Meghalt 1895. július 10-én.*
*Béke poraira.*

*A temetőben való jártamban-keltemben néhány hasonnevű sírra találtam. (…)*

*Van itt egy másik Miszter-Gázi is, kétségtelenül a fenti házaspár fia, Karl Andrejevics, aki a fejfa szerint az orosz-japán háborúban szerzett sebeiben halt el 1905 december hó 2-án.*

*Akadt ezen a környéken élő Miszter-Gázi is. Ilyet találtam Razdolnojén, a kozák divízió kovácsműhelyében. Hatalmas, tüzes, fekete szemű, kackiás magyar bajuszos kovácslegény, fia a japán háborúban elhalt Karl Andrejevicsnek s unokája az öreg családalapítónak.*

*Paszkijevics tábornok kozákjai 1849-ben több ezer honvédet hajtottak el a magyar földről. A fogoly honvédek útját követni lehetetlen. Kétségte-*

*len azonban, hogy egy részük Szibériába került. A Tobol folyón az 1850-es évek elején szállítottak északra magyar honvédeket. Öreg szibériai lakosok mesélik, hogy a Léna déli torkolatánál is találkoztak magyarokkal ezekben az években. Járt magyar honvéd az Angarán is, sőt egy részük magába Irkutszkba is elkerült. Az angarai csoportban, amelyről a legtöbbet tudunk, volt néhány honvédtiszt is, akikre a monda szerint nem terjedt ki a munkakényszer. Ehhez a csoporthoz tartozott egy Mesterházy András nevű honvéd strázsamester, aki valószínűleg valamelyik honvédhuszár ezredben gyógykovácsként szolgált, mert az Angarán is kursmid volt az uráli kozákok Bajkál-könyéki telepein. Az akkor még fiatal és daliás strázsamestert minden valószínűség szerint Erdélyben fogták el, minthogy a társai is Erdélyből kerültek ide.*

*Mesterházyról azt is tudjuk, hogy az a kozák, aki elfogta, elöljáróban kénytelen volt fejbeverni a hadfit valami puskatussal vagy mivel, minthogy András vonakodott a fogságtól. Bizonyos, hogy eszméleten kívüli állapotban fogták el és hogy évtizedek múlva is panaszkodott néha az innen eredő fejfájásra. (Egyéb baja sem volt az öregnek hosszú éveken át.)*

*Hogy az uráli kozákoknál meddig dolgozott, azt nem lehet tudni, ő maga azt írta erről, hogy „a nagy koleráig éldegéltem ottan". Viszont Szibériában a legöregebb emberek sem tudtak emlékezni*

*erre a nevezetes „nagy kolerára" s azt állítják, hogy ott kolera mindig akadt, de hogy melyik volt kicsi és melyik a nagy, azt senki sem tudta. Bizonyos azonban, hogy a Mesterházy által említett „nagy kolera" alapos kárt tehetett az ottani honvédség nem egészen zárt társaságában. András bácsi a kolera idején elhalt magyarok között említi például Czegler (vagy Cigler) felcsert „szerető nejével és apró családjával", Káhán Lajost „a nagyobbik fiával", amiből következik, hogy a magyar honvédek ezen a vidéken családot alapítottak s hogy a „nagy kolera" idején már „nagyobbik fiúk" is volt. Kissé érthetetlen, amit egy magyar honvédről, valami Bitter János nevűről állít, nevezetesen, hogy „a muszkáknál bíráskodott" és „kegyetlenül rossz ember volt". Általában András bácsi nem sok dicsérettel emlékezik vissza társaira. A három életben maradt angarai közül például, valami Korocsányi Gábor (vagy talán Karácsonyi Gábor) nevű honvéd hadnagyról azt állítja, hogy „kurafi" volt és hogy őt beárulta a jövendőbeli ipánál, valami kozák altisztnél, akinek leányát szerette volna akkor nőül venni, – hogy neki, mármint Mesterházynak, odahaza Magyarországon felesége és gyermeke van. „A jányt ugyan megkapta a tetves – írja Korocsányiról keserűen –, de én a kezem levettem róla mindörökre." A másik életben maradt társa, Boró tüzér volt, akit nem sokkal „a nagy kolera után" egy kocsmai verekedésben vertek agyon a*

*cigányok. Tudott dolog, hogy elpusztult bajtársait András bácsi tisztességesen eltakarította, persze a maga módja szerint. Bizonyos, hogy minden esetben elmondott egy miatyánkot és egy hiszekegyet, elénekelte azt a pár kálvinista zsoltárt, amire még éppen emlékezett, s göröngyöt vetett az elhunyt koporsójára. Így temette el gyors egymásutánban társait vallásra való tekintet nélkül, így a katolikusokat, de így a zsidó felcsert is.*

*Hogy meddig élt ezen a vidéken, azt csak körülbelül lehet megállapítani, bizonyos azonban, hogy a „manifesztum idején" (az 1861-ben II. Sándor cár által kiadott jobbágy felszabadítási dekrétumról van szó) még Irkutszk körül járt. Távol-Keletre egy von Buhle nevezetű kozák Rittmeister vitte magával. Ezt a von Buhlét András bácsi rettenetesen gyűlölte, a vele kapcsolatban fennmaradt írás és monda valami végnélküli tüzes magyar káromkodás. A kétségtelenül porosz származású kozák századost „veres seggfejű ember"-nek és „tokos lator"-nak nevezi. A gyermekei előtt pedig azt állította róla, hogy az „egy nyemecki zsopa", ami magyarul erősen sűrített kifejezése az írásban említett két megnevezésnek. Ezt a megkülönböztető ellenszenvet aligha lehetett mással magyarázni, mint azzal, hogy ez a von Buhle tette végérvényesen tönkre a fiatal honvéd strázsamester szépcsengésű magyar nevét. A nyikolszk-uszszurijszki garnizonkommandón ugyanis von*

*Buhle regisztráltatta a magyar honvédet, mégpedig Mesztergázi Andrej Ivanovicsnak. Ezzel aztán vége lett mindennek. Visszaidomítani a nevét eredeti formájára sohasem sikerült. Erre igazán áll a híres orosz mondás, hogy amit valahova tintával beírtak, azt a fejsze se vágja ki onnan. Évtizedeken által veszekedett a nevéért, járt a különböző hatóságok nyakára, de minden hiába. Végre sokesztendei utánjárással elérte, hogy valamelyik ostoba bürokrata kettéválasztotta a szerinte törvénytelenül hosszú nevet, így lett aztán Mesterházyból Miszter-Gázi. Az öregúr köpött egy nagyot s megadta magát a sorsának.*

*Az első munkahelye itt szintén a kozák divíziónál volt. A végeláthatatlan istállósorok közepén állott ez a műhely, amelyet Andris bácsi tett híressé. Alig pár hónapnyi tevékenykedése után, Nyikolszk-Uszurijszkben csoda történt: a legtősgyökeresebb kozák kovácsok elkezdtek magyarul kovácsolni. Az 1860-as évek közepe óta itt nem csak a katonaműhelyekben, hanem néhány civil-kovácsnál is „abzeccolnak". Olyan cifrán verik az üllőt, akárcsak Dorozsmán, csak a „franciás hiccnél" csinálnak egy kis hibát néha, de az orosz, monoton, szakadozó kalapácstaktusnak itt nyoma sincs sehol. Friss, pattogó üllőritmus kapott itt lábra s egy csomó színmagyar kovácsvirtus vert gyökeret. Először is itt a hiccet végigverik. Vagyis amig a vas melegen az üllőn*

*fekszik, addig a kalapács nem pihen. Nem pihen a handhammer, de nem pihen a groszhammer sem. Vasforgatás közben olyan magyarosan abzeccolnak, hogy öröm hallgatni. A jó kovács egy hiccre patkót csinál, kétszer vasat nem melegít. A ráfot egy melegre húzzák, s a legvadabb csikót is tipikusan orosz „emelőgép" nélkül vasalják. Egyszóval, a régi híres magyar kovácstradíciót Miszter-Gázi maradéktalanul bevezette.*

*De átalakította a műhelyt is. Itt kézzel nem fújtatnak, mint ahogy azt a hideg slosszerek szokták odahaza, hanem lábbal, s a fújtató „serénységét" vasnehezékkel növelik. Mellel nem fúrnak. Miszter-Gázi után egészen a modern fogaskerekes fúrógép térhódításáig, jó magyaros „kurblival" fúrtak. A kézi szerszám is meggyarapodott. Az árva rund- és slichthammer mellé példás magyaros rendbe egy csomó különböző típusú zeccer és stekli sorakozott s megnőtt az üllő alatt a csöpp kis orosz tőke. Az usszurijszki kovács éppen olyan személyes sértésnek veszi, mint akármelyik magyar kovács, hogyha valaki az üllőjére mer ütni s ha oroszul mondja is, mégis nagyon magyarosan cseng az, hogy: ne tegye a büdös fenekét oda, ahol én a kenyerem keresem!*

*Az angarai sikertelen kísérlet után Miszter-Gázi itt házasodott meg. Egy jómódú gyertyaöntő mesterember lányát vette nőül, mégpedig huszárosan regényes körülmények között.*

*Geraszimov Tyimofej Sztyepanovicsnak öt fia és egyetlen leánya volt, Jevdokija, akit az öreg mester nagyon szeretett s éppen ezért nagyon rangosan adta férjhez valami Bogoljubov nevezetű volt stabskapitányhoz. A kapitány ugyan vagy húsz évvel idősebb volt a szép Jevdokijánál s kizárólag a rangjából élt, azaz az öreg gyertyaöntővel tartatta el magát. Emellett részeges volt s a menyecskével kegyetlenül bánt. Gyakran előfordult, hogy a hajánál fogva hurcolta végig az utcán. Egy farsangi estén, a Szoldatszkaján, éppen egy ilyen hajnál fogva való utcai sétán, Miszter-Gázi beavatkozott ebbe a szorosan vett családi ügybe, kiszabadította a holtrészeg kapitány kezéből a nőt, mégpedig igen határozottan, és egyszerűen hazavitte a Szoldatszkaján levő lakására. A kapitány nyilvánvalóan tiltakozott, amire András bácsi – az utódok bemondása szerint – félholtra verte az ifjúságán már alaposan túljáró férjet. E farsangi naptól kezdve minden egyes alkalommal kikapott a kapitány úr, valahányszor balsorsa Mesterházyval hozta össze. Egy év múlva Bogoljubov úr nemcsak a daliás honvédstrázsamestert kerülte el, de elég volt a szép Jevdokija Tyimofejevna puszta megjelenése is ahhoz, hogy a vitéz kapitány pánikszerűen meneküljön. Itt éltek aztán esztendőkön át bagóhiten, de nagyon boldogan, míg végre 1873 február 9-én, Bogoljubov halála után, és miután Mesterházy áttért a pravoszláv hitre, hivatalosan*

*is megházasodtak. Ekkorra azonban három fia és két lánya volt már az új házaspárnak. Tyimofej Sztyepanovics eleinte dúlt-fúlt mérgében, átkozta egyetlen lánya istentelenségét, de az unokák növekedése arányában elpárolgott a vén, vallásos ember fejéből a harag, a hivatalos esküvő után pedig az egész város mélységes csodálkozására, szép nagy házzal, műhellyel és állítólag nagyon drágán vásárolt szabadságlevéllel ajándékozta meg az idegen országbeli vőt. Miszter-Gáziék szemlátomást tollasodtak, s ebben az arányban nőtt a '48-as honvéd tekintélye is, s az öreg Geraszimov halála után ő lett a gyertyaöntő család közkedvelt, elismert feje. Az ő erős kezébe volt letéve a kiterjedt család vagyona s a családi kérdésekben való döntés joga. Ő adta férjhez s ő házasította ki az összes Geraszimovokat, a városka megrökönyödésére néha hihetetlenül liberálisan. Az egyik gazdag Geraszimov lányt – például – egy ügyes zsidó óráslegényhez adta. (…)*

*Vodkát sose ivott, s megvetéssel beszélt az italról. Ellenben almából és egyéb gyümölcsből valami borfélét kotyvasztott, amiből úgy nagy ünnepek alkalmával néha két litert is megivott. Ilyenkor aztán vontatott, szomorú magyar nótákat énekelt hosszú órákon keresztül, amit a család kötelességszerű ájtatossággal hallgatott végig, minthogy meg voltak győződve arról, hogy az öregúr a maga furcsa nyelvén zsoltárokat énekel. (…)*

*Fönnmaradt a kilencvenes évekből egy fakó családi fénykép is. A kép közepén ül a családfő, két nagy kezét térdén nyugtatva, ugyanígy a felesége, s jobbról, balról a fiúk, a lányok családostól. András bácsi ott ül a nagy orosz család közepén, pedig amilyen orosz a család, éppen olyan magyar a családfő. Hosszú, lelógó harcsabajusz, rövidre nyírt deres haj, apró, kialvó fekete szemek. Valami fekete kabátféle fedi felsőtestét, magyaros fehér ing minden nyakravaló nélkül.*

*Amilyen zajos események űzték ide, a világ túlsó végére, olyan csendesen költözött által a másvilágra. Verőfényes júliusi napon, ebéd után a ház előtt üldögélve pipázott s csendesen elaludt. Az összerágott pipacsutora egyszer csak kiesett az erős, fekete fogak közül és Mesterházy András meghalt.*

*Mesterházy András ivadéka alighanem tovább virul a Távol-Keleten. Az egyetlen, akiről valamit tudunk, az Andrej Karlovics Miszter-Gázi, a razdolnojei kovácslegény, aki állítólag hű képmása a magyar nagyapának. A háború végefelé ezt az Andrejt becsukták, „az ellenséggel való cimborálás" címén, ami abban nyilvánult meg, hogy tűzön-vízen keresztül védte azt a magyar hadifogoly kovács-csoportot, amelynek csoportvezetője volt. Egy alkalommal, amikor a műhelyparancsnok őrmester*

*mellbe verte az egyik öreg magyar kovácsot, az ifjú Miszter-Gáziban felébred a szabadságharcos demokrata, a '48-as honvéd-strázsamester nagyapa s egy lórúgásnyi pofonnal terítette földre a fegyvertelen öregemberen vitézkedő zupást. A cári törvényszék persze tüstént vérért kiáltott s elrettentő példát akart statuálni. Elkésett. A fogoly Miszter-Gázit a forradalom kiszabadította börtönéből, de ez a Miszter-Gázi már tudatos forradalmár volt, 1917-es képviselője a '48-as nagyatyai ideáknak. Meghalni pedig úgy halt meg, mint az apja, a távol-keleti tartományba betört japánokkal való harcban egy vörös partizán lovasszázad élén.*

***Az usszurijszki csendes temetőben pihen tehát Mesterházy András, a messzire elkallódott Kossuth-katona, a nagy magyar szabadságharc hőse,*** *aki talán a cárizmus setét éjszakájában is látta az emberiség jövendője hajnalhasadását, s bölcs előrelátással e nagy szabad népbe oltotta be ivadékát.*

***Talán élnek még Magyarországon olyan Mesterházyak, akik büszkén vállalják ezt az atyafiságot. Mi mindenesetre András bácsit a magunk derék ősének valljuk s ezért tesszük ezt az írást kegyeletünk babérkoszorújaként a dudvával benőtt távol-keleti sírhalomra.*** (Karikás Frigyes: A járatos ember és más elbeszélések, Kossuth Könyvkiadó, 1957)

## 20. BILINCSBEN A KÖLTŐ

*„…A magyarok viszonylag nagy létszámú jelenléte Észak-Szibériában, a hatóságok előtt régóta ismert tény…"*

Ha érthetetlen is számunkra az a közömbösség, amivel a magyar társadalom Petőfi Sándor és társainak szibériai meghurcoltatásával szemben viseltetett (ez az osztrákok „érzékenységének" és a magyarok szolgai hallgatásának csak részben tudható be), azt mégsem tudjuk megmagyarázni, hogy miképpen maradt lefordítatlanul az az újságcikk, amely egy osztrák lapban (Neuer Wiener Tagblatt) jelent meg 1936-ban. A szerző két magyar hadifogoly tiszt 1919. évi elbeszélésére hivatkozva meséli el egy jakut falu „születésének" történetét: ***1848/49-es honvédek alapították, miután megszöktek orosz fogvatartóiktól.***

Vajon, ha létezik még ez a település, milyen keletkezés-történetet mesélnek a krónikaírók a mai nemzedéknek…? Volna mit kutatni a magyar történészeknek, néprajzkutatóknak is.

## *BILINCSBEN A KÖLTŐ*

*Titok Petőfi Sándor halála körül*
*Írta Bönisch F. Hermann*
*Fordította: Csémy Lajos teológus,*
*egyetemi tanár, Prága*

*1849. július 31-én zajlott le Erdélyben a segesvári (Schäsburg) ütközet, amely szerencsétlenül végződött a Magyarország szabadságáért harcolók számára, akik a lengyel Bem József vezérlete alatt harcoltak. A Ferenc József császár által segítségül hívott Alexander Nikolajewitch Lüders tábornok parancsnoksága alatti oroszok számára bár drágán megvásárolt, de teljes győzelmet szerzett. A magyar szabadságharcosok seregét leverték, szétszórták, a maradékot fogságba ejtették. Bem tábornok a hegyekbe menekült, és szerencsésen elérte a határt. Számtalan magyar halott borította a csatamezőt. Az ismeretlen, névtelen harcosokat mint lázadókat és felforgatókat az orosz katonák durva kézzel kaparták el futólag ásott tömegsírokba. Nem vették a fáradságot, hogy elolvassák az elesettek személyazonosító okmányait, nem beszélve arról, hogy összegyűjtsék azokat – csak tovább, gyorsan! Nagyon sok halott várt az elhantolásra a szeretett véráztatta Haza földjén. Sietősen dolgoztak a sírások, a holttesteket holttestekre hányták a sírokba, végül alacsony dombokat emeltek …*

## *ELTŰNNI NYOMTALANUL*

*A Magyarország szabadságáért vívott harcban eltűnt a forradalom hőse: Petőfi Sándor is. Mint Bem szárnysegédje, ifjú házasként vonult a harcba, az orosz gyalogság golyózápora között bátran és félelem nélkül küzdött – és többé nem látta senki… Elesett tán? Az ellenség kezébe került? Senki nem tudott egyértelmű felvilágosítást adni. Ifjú felesége kétségekkel telve bolyongott szerte a harcmezőn, hogy megtalálja férje holttestét, átkutatta a kórházakat – de semmi – nem tudott Sándornak nyomára jutni. Maga Bem tábornok, aki Törökországban talált biztos menedéket, sem tudott segédtisztjének sorsáról felvilágosítást nyújtani. Petőfi nyomtalanul eltűnt mellőle, és már nem tért vissza. A forradalmi hadsereg főparancsnoka vigasztaló szavakkal zárta az özvegyhez írt levelét.*

*Tényleg meghalt – elesett Petőfi Sándor?*

## *ÁL-PETŐFIK*

*Idő folytán hamis Petőfik jelentek meg, csalók, akik a külső hasonlóságukat fölhasználva magukat a költőnek adták ki. A szabadsághősnek időközben megjelent műveiből részeket adtak elő, így igyekeztek maguknak dicsőséget, de legfőként pénzt szerezni. Ezek a csalók hazugságaikat arra a tényre építették, hogy az oroszok sok elfogott szabadságharcost ahelyett, hogy az osztrák*

*csapatoknak átadták volna, elhurcolták a cári birodalom belsejébe. Ezer és ezer magyar, polgári és katonai személyek, férfiak, nők, sőt gyermekek, egész falvak lakói vonultak hónapokon át Besszarábia és Ukrajna útjain keletnek. Kozák fegyveres kísérettel, korbácsütésekkel hajtva, lándzsaszúrásokkal ösztönözve, vonszolták magukat fáradtan, éhesen és kimerülten. Sok százan meghaltak, elpusztultak az útszéli árkokban – Nicsevo! Maradtak még elegen ahhoz, hogy az óriás birodalom bányáit benépesítsék, amely akkor éppen munkaerőhiánnyal küzdött, mivel naponta munkások tucatjai pusztultak el az egészségtelen és mérges gáztól terhes szénaknákban. Egyes foglyoknak ugyan – különösen férfiaknak – sikerült elszökni, és mondhatatlan fáradság és szenvedés után ismét eljutni a hazájukba. De milyen elenyészően csekély százalék volt ez! Éppen azért, mivel a cár poroszlóinak kezéből csak keveseknek sikerült elmenekülni, tudták az ál-Petőfik hamis játékukat megjátszani, megkísérelni a csalást, amely néha sikerült is nekik. Mindegyik csaló elmesélte az orosz fogságból való szökésének történetét, amit készségesen elhittek nekik, mert a magyar nép nem akarta elhinni, nem tudta elfogadni, hogy a szabadság énekese, a forradalom költője elesett, hogy a szolgaság és a zsarnokság elleni lázadásnak tűzszelleme nincs többé az élők között…*

## *HETVEN ÉVVEL KÉSŐBB*

*Újból sürgetővé vált a kérdés: valóban halott-e Petőfi Sándor, elesett-e népének szabadságáért, melynek egyik legjobbja volt? Sohasem derült fény abba a sötétségbe, amely eltűnését körülvette, sohasem jutott bizonyosságra az utókor a fiatal költő valódi sorsa felől. Évtizedek múltak, az egykori társak, a szabadságharcosok lassan kimúltak, az egykori kortársak utódai többé nem reménykedtek Petőfi nyomtalan eltűnésének földerítésében. Amikor 1917-ben, az oroszországi bolsevista forradalom elsöpörte a számtalan hadifogolytábor kapui elől az őrségeket, a foglyok szabadságát is visszaadta. Az éveken át deszkafal és szögesdrót kerítései mögött sínylődő hadifoglyok nem tudtak ellenállni a külvilág csábításának. Kis motyójukkal elhagyták a tábort, a meggondoltabb és tán félősebb barátaik óvása és intése ellenére is elindultak a szabadság felé az idegen országban. Egyesek a maguk kockázatával megpróbáltak hazajutni, mások az orosz polgári lakosságnál kerestek és találtak munkát és kenyeret, ismét másokat csak a kalandvágy csábította, amely véleményük szerint várt rájuk a tágas szibériai erdőkben és pusztákon. A napokig, hetekig, sőt hónapokig tartó vándorlásban lakott és lakatlan területeken, őserdőkön és puszta vidékeken keresztül, egyes foglyok olyan vidékekre jutottak, ahol még soha,*

*vagy legalábbis sok-sok év óta nem járt emberi láb. A keletszibériai, csitai hadifogolytáborból két magyar hadifogoly tiszt vándorolt észak felé. Március végén indultak el, és hosszú fáradságos menetelés után jutottak el a Bajkál tó északi szélén a jakutszki kormányzóságba. Ott, a hadiúttól távol eső falvakban és kis vidéki városokban még semmit sem tudtak a forradalom győzelméről. Azt hitték, hogy még mindig a cár uralkodik, aki a magyar menekülteket letartóztatni, börtönbe vetni és a legközelebbi alkalommal Irkutszkba küldetni akarta. De a politikai száműzöttek pártjukat fogták, ellátták őket civil ruházattal, tanácsokkal, puskával és töltényekkel. Egy éjszaka F. hadnagyot és Sz. zászlóst Kilkovo falunál egy politikai fogoly, aki korábban ügyvéd volt Permben, átvitte a Lena folyó bal partjára a törékeny jégen keresztül.*

### *A HAZA HANGJAI*

*Mindketten tovább folytatták útjukat, végül elértek a 63. szélességi foknál fekvő Ljutscha – Ongoktom – hegységhez. Ott, a Sziligir partján váratlanul egy bennszülöttek lakta településre találtak, egy jakut falura. De mennyire meglepődtek, sőt megijedtek, amikor a nyomorúságos kunyhók egyikéből ősz öregek bámultak rájuk, és egymáshoz – kétség nélkül – magyarul szóltak. Először azt képzelték, hogy menekült*

*hadifoglyok, de aztán elfogta őket a rémület, amikor megismerték a falusiak hihetetlenül tragikus sorsát.*

*Lassan bizalmasabbakká lettek, és elmondták a jövevényeknek, hogy elődeik magyarok voltak, akiket orosz intervenciós csapatok 1848–1849-ben erdélyi falvaikból és Közép- Magyarország alsó részéből hurcoltak el. A hadifogoly felkelők csatlakoztak hozzájuk, így hamar egy végtelen fogolyvonulat, férfiak, nők és minden életkorú gyermek haladt tovább belső Oroszország felé. Vajon meddig vándoroltak az apáik és anyáik, nagyanyáik és nagyapáik? Vállrándítás volt a válasz. De talán tudta még ezt az öreg Imre, aki maga is ott volt, és mint hatéves gyermek szüleivel együtt tette meg az utat. Az egyik kunyhóban járásképtelenül feküdt az öreg, állatbőrrel takart fekvőhelyen. Ráncos arcán könnyek futottak végig, amikor megpillantotta a házából, a már csaknem elfeledett házából jövő testvéreit. Bizony, két évig vándoroltak, míg elérték a tomszki szénbányákat, és mindnyájukat, őt is, az alig kilencévest, durva felvigyázóik korbáccsal terelték le az aknákba. Százasával haltak meg, véreztek el kínzóik ütései alatt, fulladtak meg az aknák mérges bányalégében….*

*„De a magyarországi forradalomnak már vége, Görgey, Bem és mások győztek, mi van most velük?" – tette föl hirtelen a kérdést az öreg*

*a két tisztnek. Ezek haboztak, nem tudták, hogy mit válaszoljanak neki.*

*„Nemde, Kossuth megtette azt, leverte és kiűzte az oroszokat? Igen, igen – ezért tartottak bennünket éveken át fogságban, és nem küldtek haza" – vélte az öregember, és bólogatva mereven bámult maga elé.*

## *AZ ÖREGEMBER ELBESZÉLÉSE*

*Majd rövid gondolkodás után elmondta, hogy felnőttként más szenvedő társaival együtt egy napon elindultak, miután őreiket ártalmatlanokká tették. Körülbelül nyolcvan személyből álló csoport volt az, amely az erdőkbe menekült, köztük néhány asszony és leány is. Végül többheti bolyongás után a vadonban, elérkeztek ide. Az itteni eldugott zug megtetszett nekik, kunyhókat építettek maguknak és vadászatból éltek. Éveken át sohasem láttak idegen fehér embereket, csupán egy-egy arra portyázó jakut vadász bukkant fel időnként, aki csak néhány napig maradt. A fiatalabb menekültek közül néhányan, az évek folyamán jakut lányokat vásároltak és vettek feleségül. Később jakut családok is telepedtek ide, többnyire a feleségeik hozzátartozói és tartósan megtelepedtek. Ezek a családok szándékosan csak ritka kapcsolatot tartottak a környező világgal. Az elkerülhetetlenül legszükségesebb hiánycikkeket, mint pl. a fegyvereket az orosz telepeken,*

*amelyek legközelebbike mintegy 280 versztnyire volt, állatbőrökért cserélték.*

*Egyébként a falu lakóinak élete egyhangú volt. Műveltségi szintjük az elgondolható legprimitívebb fokon állt.*

*A tisztek néhány napig maradtak még a telepen, majd elbúcsúzva továbbhaladtak. 1919 márciusában megismerkedtem a Szemjonov atamán Bajkálon túli csitai kozák testőrségének két hadifogoly tisztjével. Mandzsúrián keresztül utazva velük, az atamán szalonkocsijában több nap alatt elbeszélték nekem tapasztalataikat az észak-szibériai tajgáról. Híradásukat kétkedve fogadtam, és az elbeszéléseiket a képzelet szüleményeinek, vagy legjobb esetben, mértéktelenül túlzóknak tartottam. Minden ellenkező bizonykodásuk ellenére szavaikat a mese világába kellett utalnom. Kevés nap múlva el is felejtettem azokat.*

## *MAGYAROK ÉSZAK-SZIBÉRIÁBAN*

*Néhány hónappal később, úgy 1919 augusztusában vagy szeptemberében lehetett, amikor éppen hosszabb ideig Sarbinban voltam, egy napon Lev Ivanovics Szkridelszkij alezredest Horváth generális törzséhez vezényelték, aki a mandzsúriai vasútvédelmi osztagnak parancsnoka volt. Az alezredes, aki tökéletesen beszélt németül, jól ismerte a nyugat-európai irodalmat, amelyről*

*szívesen beszélgetett velem. Beszélgetésünk során kiderült, hogy Szkridelszkij alezredes már hosszabb ideje állomásozott Jakutskban és kitűnően ismerte ennek az északi kormányzóságnak a területét és lakóit.*

*Eszembe jutott a két magyar tiszt elbeszélése, és megkérdeztem az alezredest, hogy ő mint vélekedik közléseikről. Legnagyobb meglepetésemre azt válaszolta, hogy az ő véleménye és tapasztalata szerint, az urak állításai teljes mértékben megfelelhetnek az igazságnak. A magyarok viszonylag nagy létszámú jelenléte Észak-Szibériában, különösen az Arga-Bata és Urhohana folyók forrásvidékén, úgymint az Olenek felső folyásánál, valamint a Sziligir partjainál a hatóságok előtt régóta ismert tény.*

*Annak ellenére, hogy az ottani emberek már nem is beszélik a magyar nyelvet, és ha többségükben már kevert származásúak is, a kétségtelenül magyar családnevek elárulják a nagyszülők eredetét.*

*Eközben az alezredes utalt Horváth generálisra, a mi főparancsnokunkra is, aki Szibériában született, és egyenes leszármazottja az 1848/49-ben elhurcolt magyaroknak, aki sok más honfitársával ellentétben bekapcsolódott, beépült az orosz környezetbe és összevegyült velük.*

*Ez a közlés némileg meglepett. Bár a számomra magyarosan hangzó Horvath név rögtön feltűnt (a generális különben Chorwathnak nevezte magát, így is írta, de ez abból az okból történt, hogy az orosz nyelv nem ismeri a H betűt, helyette Ch-t vagy még gyakrabban egyszerűen G-t használ), de soha nem gondoltam arra, hogy főparancsnokunk személyét összefüggésbe hozzam az 1848/49 forradalom áldozataival. De Szkridelszkij alezredes további kijelentése sokkal nagyobb mértékben vette igénybe figyelmemet. Már korábban említettük az irodalom iránti érdeklődését. Elmondta nekem, hogy egyszer jakutszki székhelyén hetekig a régi iratokban turkált és véletlenül rátalált egy személyi listára, amely tartalmazta a jakutszki kormányzóság megláncolt fegyenceinek összeírását 1875-ből.*

*Kíváncsiságból és unalomból lapozgatta, amikor rátalált egy bejegyzésre, melynek névhasonlósága feltűnő volt számára. Nevezetesen az állt ott, hogy katorschnik (katorga egyenlő száműzetés) Alexander Stjepanowitsch Petrowitch, akinek ítélete letöltésére véghelyül Ikatowo falu volt kijelölve, ott 1857-ben május 18-án meghalt. Nos, Szkridelszkij alezredes arra gondolt, hogy ez a segesvári csatában*

*eltűnt magyar forradalmár költő, Petőfi Sándor lehetett. Petőfinek hívták, de valódi neve Petrovics, oroszul Petrowitsch volt. Családi neve Petőfi volt, apja után István, ami oroszul Stjepan.*

*Tehát a költőnek orosz szokás szerint Alexander Stjepanowitsch (István fia) Petrowitschnek kellett neveztetnie.*

## *BÁNYAMUNKÁRA ÍTÉLT*

*A foglyul ejtett, elhurcolt magyarokat akkoriban – legalábbis a férfiakat – a megláncolt bűnözőkhöz hasonlóan tartották, ami már abból következik, hogy bányamunkára alkalmazták őket. Ebből kifolyólag nem lehet elutasítani azt a feltevést, hogy Petőfi–Petrowicz Segesvárnál sebesülten-e vagy nem, fogságba esett, és Szibériába hurcolták. Postai kapcsolat a hazájával abban az időben nem volt, ugyanígy a megláncolt foglyok visszatérése is lehetetlen volt, itt kellett életüket bevégezni – ha csak nem sikerült nekik megszökni. A fölhozott okokból az alezredes véleménye szerint tényleg fönnállt az a lehetőség, hogy a világ nyilvánossága részéről elesettnek hitt költő a jakutszki parancsnokság listájában halottként bevezetett fogollyal azonos lehetett. Ezek voltak a tiszt fejtegetései, amelyeket én, amennyire emlékezetemben megmaradtak, itt visszaadok.*

***Mindenesetre nézetem szerint a mai viszonyok között ezen a területen lehetséges volna az itt megjelölt nyomokat megvizsgálni és a Szibériába elhurcolt 1848/49 évi magyar szabadságharc szerencsétlen áldozatainak sorsát föltárni.***

*A világ nyilvánossága bizonyosan hálás lenne azoknak a hivatalos tényezőknek, akik ezt a feladatot magukra vállalnák.*

***Hermann Bönisch***

*(Fordította: Csémy Lajos teológus, egyetemi tanár, Prága) (Neuer Wiener Tagblatt, Bécs, 1936. június 20.)*

* * *

Remélem, hogy lesznek, akik magukra vállalják ezt a feladatot, és a költő szavai beigazolódnak:

*„…Ők túlságosan félnek tőlem. Egy sírt*
*Keresnek Szeben pusztáin hiába,*
*Hogy ne legyen a hun szívnek reménye*
*Viszontláthatni engem, s csak a rabság*
*Rámnehezedő bilincse maradjon*
*Állandó e hazug békeidőben,*
*Mely bosszúért fog kiáltani egy nap.*
*Jöjjön e pillanat mihamarabb el,*

*S meglátjátok, hogy fékét elszakított*
*Csikóként fogok rontani közétek,*
*Hogy új győzelmi himnuszokra keljek,*
*S a hős lelkeket új életre rázzam;*
*S a zsarnokok csontját taposva büszke*
*Lábbal, hallhassam, babérövezetten,*
*A szent kiáltást: „Minden lánc letörve,*
*Szabad a Hun, s zsarnoka csak az Isten!"*

*(Armando Lucifero: Petőfi Sándor Szibériában, részlet)*

* * *

***A Szilaj Csikó szerkesztőjének utószava***

Ha van valami isteni értelme ennek a hihetetlennek tűnő hányattatásnak, amit nemcsak Petőfi Sándorunknak, költőóriásunknak kellett elszenvedni Szibériába hurcolása után, hanem a róla és rabtársainak sorsáról hírt adók közül is számosaknak, akkor ez csakis az lehet, hogy eközben csodálatos emberi elszántságok, elköteleződések mutatkoztak meg. Ezt a sorozatot Fuksz Sándor minden áldott nap testi betegségével harcolva verte számítógépbe, hogy ily módon is esélyt adjon az igazság kiderülésének és örök időkre szóló megörökítésének. Nem annyira a saját igazáért, meggyőződéséért folytatott szívós szabadságharc

ez, hanem sokkal inkább Petőfi Sándorért, az ő igazáért, a meghamisítatlan, teljes életének, emberi mivoltának felmutatásáért. Tiszta, becsületes lélekkel hogyan is fogadhatnánk el, hogy szikár elméjű és szívű hivatalnokok és ugyanilyen tudósok mesterkedése nyomán egy alaposan megcsonkított, ennélfogva torz és hamis Petőfi-kép éljen szeretett magyarjai körében? Ő pedig ott árválkodjon valahol a végtisztesség elnyerése nélkül, ezerszer megbecstelenítve, kíméletlenül számkivetve…

Fuksz Sándornak ünnepélyes fogadalmat tettem: mindent elkövetek, hogy az itt, a Szilaj Csikón megjelent két sorozata (a *Magyar merénylet Petőfink ellen* és a *CSERBEN HAGYOTT HŐSEINK – Felejtésre ítélt magyar életek Szibériában)* könyvalakban is napvilágot lásson, ha másképp és másutt nem, de legalább a Magyar Elektronikus Könyvtárban. Nekem már egyszerre két, nem mindennapi, kiváló magyar emberbért is helyt kell állnom: Petőfi Sándorért és Fuksz Sándorért.

Valójában nem is tűnik igazán fogós feladatnak. Fuksz Sándor a minap egy olyan verset volt szíves ajánlani nekem, amelyben Petőfi hangja fakadt ki belőle…

**Képzelt vers a Barguzin partjáról**

Az igék, az eszmék és a vágyak
sohasem múlnak el.
Haza és szabadság
a végtelenbe hull…
De nincs attól szebb,
mikor a Barguzin vizére
szórja fényét a Nap,
és Magyarország felé vonul.
Ott szikrázom én is az Alföld felett,
mint Napból kiszakított csoda.
Érzi-e, tán látja népem?
Vagy nem is figyel oda?

Eggyé váltak.
Elég nekem csak egyért harcba szállnom, hogy népe
figyeljen végre oda. *(VDGy)*

*Varga Domokos György*

# PETŐFI A MÉLYÁLLAM FOGSÁGÁBAN

Eredeti megjelenése:
**Petőfi a mélyállam fogságában. Lehetséges-e fegyverletétel a 200. évfordulón?**
(Varga Domokos György írása – szerzői levéllel kiegészítve, Szilaj Csikó, 2023. január 1.)
***https://www.szilajcsiko.hu/single-post/petofi-a-melyallam-fogsagaban-lehetseges-e-fegyverletetel-a-200-evfordulon***

*Varga Domokos György*

# PETŐFI A MÉLYÁLLAM FOGSÁGÁBAN

## *Lehetséges-e fegyverletétel a 200. évfordulón?*

– szerzői levéllel kiegészítve –

Fájdalmasan jó könyv van készülőben. *„A kör bezárult. Le kell tenni a fegyvert!" Adassék meg a nemzeti kegyelet Petőfi Sándornak, legalább születésének 200. évfordulójára!* A szerzőktől már megkapott első rész is dermesztően pontos látlelet a rejtőzködő hatalmak, hálózatok és titkosszolgálatok fogságában vergődő magyar demokráciáról. A második részre vonatkozóan a tanulmány készítői pedig azt ígérik, hogy még „rázósabb" lesz.

Egészen odáig érthetőek a vérbő indulatok, hogy kétségkívül nehéz elengedni egy immáron egy és háromnegyed évszázada táplált nemzeti mítoszt. Ráadásul egy olyan mítoszt, amelyet maga a legfőbb érintett, Petőfi Sándor is megerősített az egyik legközismertebb versével:

*Egy gondolat bánt engemet,*
*Ágyban, párnák közt halni meg (…)*

Az egyszeri emberi lélek úgy lett megteremtve (megteremtődve), hogy ha egy ilyen végtelenségig szabadságharcos, halált megvetően lelkesítő vers után a költőnek van képe mégsem a csatamezőn, vagy legalább akasztófán végeznie, akkor némi csalódottság és hiányérzet támad bennünk. Elmarad az a katarzis – drámai végkifejlet –, amely pedig igazán hozzá kívánkozik egy valóban érdekes és izgalmas élethez; s amelynek legfőbb különlegessége, hogy képes széppé, emelkedetté varázsolni akár a legtragikusabb halált is. Hiszen Petőfi Sándorunk 1849-ben mindössze 26 éves volt, a krisztusi korhoz is hiányzott még neki hét esztendő, de még a József Attila-i korhoz is hat, s mennyi mindent költhetett volna még nekünk, szeretett nemzetének, magyarjainak, ha nem esett volna el Segesvár mezején!

Ebbe a színtiszta drámába, ebbe a szent borzongásba tenyerel bele az, aki előáll azzal a képtelenséggel vagy nekiáll makacsul bizonygatni, hogy márpedig Petőfi nem ott és nem akkor halt meg! Hanem elhurcolták a muszkák, s hét év múltán – csak elérvén a krisztusi kort! – halt meg szibériai fogságban, ottani asszonyt és utódokat hagyva maga után; s legfőképpen is olyan magyar és orosz nyelvű verseket, amelyek nemcsak hogy hamisítatlanul petőfisek, hanem még az oroszra fordított hivatalos nevével is jegyezte őket, sírkeresztje feliratának tanúsága szerint (lásd hamarost).

## CÁFOLHATATLAN BIZONYÍTÉKOK 33 TÉTELBEN

Nos, a szóban forgó kézirat (s remélhetőleg mielőbb kiadásra kerülő könyv) két szerzője, *Fuksz Sándor* és *Patrubány Miklós* – a veretes krisztusi korhoz illően – éppen 33 tételben tálalja az olvasó elé azokat a körülményeket és cáfolhatatlan bizonyítékokat, amelyekből *már kettő is bőven elég kellene legyen* ahhoz, hogy hivatalosan kimondassék: ALAPOS OKUNK VAN AZT FELTÉTELEZNI, HOGY A MAGYARSÁG EGYIK LEGNAGYOBB KÖLTŐJE, PETŐFI SÁNDOR MÉGSEM A CSATAMEZŐN LELTE HALÁLÁT. Hanem az tűnik igaznak, hogy az egész hamis mítosz egyetlen hiteltelen vallomáson alapszik (lásd mindjárt a 6. tételt), s hogy az idők során számtalan elfogulatlan tanú és gondos kutató igazolta, hogy márpedig Petőfinket a muszkák elhurcolták, s szegény bizony távol hazájától, Szibériában végezte. Lásd ehhez a hamarosan idézendő 13. tételt, amely – éppen az adatok közlőjének hitelessége és a közlés alapos dokumentáltsága miatt – már önmagában is tökéletesen meggyőző.

### *6. tétel: Nem halt meg Segesváron – Látták a csata után*

**Meggyőződtünk, hogy Petőfi Sándor nem halt meg a fehéregyházi csatatéren.** *Petőfi Sándor elterjesztett halálhírét a Segesvár melletti csatában*

*egy teljesen téves és hiteltelen jelentésre alapozta az utókor. A máig minden történeti forrásban hivatkozott visszaemlékezés egy olyan osztrák tiszttől származik, aki a költőt soha sem látta, és aki jelentését 5 évvel később, 1854-ben tette meg (valószínűleg a császári udvar nemzettévesztő akaratára).*

*„Azonnal, mihelyst a fölkelősereg maradványai a bekövetkezett lovassági roham után a július 31-én Segesvár mellett vívott ütközetben Héjjasfalva felé menekültek, kozákrajok keltek át Fehéregyházán és Fehéregyháza fölött a Küküllőn és ily módon elvágták nagyon sok menekülőnek az útját, akiket mindjárt le is kaszaboltak.*

*Én az országúton lovagolva, a kozákok után siettem, amikor közvetlenül a szökőkútnál, Fehéregyháza és Héjjasfalva között, egy leszúrt felkelőtiszt mellett, aki már a nadrágjáig le volt vetkőztetve, több, vérrel bemocskolt iratot láttam heverni, amiket valószínűleg a kozákok találtak a tiszt kirablása közben s megint eldobálták, minthogy rájuk nézve nem volt értékük. Én mégis azt hittem, hogy meg kell néznem az iratot. A mellém beosztott egyik kozákkal fölszedettem az iratot s nagyon megörültem, hogy egy akkor nagyon fontos okmány került a kezembe, mert az egyik irat Kemény Farkas jelentése volt Bemhez, Kolozsvárról keltezve, amelyben Kemény defenzív intézkedésekről és saját csapatainak állapotáról nyilatkozik*

*s egyben megígéri, hogy augusztus 1-én vagy 2-án a mellékelt hadiparancsban megjelölt csapattal Marosvásárhelyre fog érkezni. A holttesttől néhány lépésnyire körülbelül 100 drb magyar dekoráció is feküdt zsineggel összefűzve. Valószínűleg ezt is a halottaknál találták a kozákok, s a nagy sietségben megint elhullajtották.*

*A lelet, amelyből azt kellett következtetnem, hogy a halott tisztnek Bem mellett volt állása, arra bírt, hogy közelebbről szemügyre vegyem a halottat, vajon nem ismerek-e rá benne egy régebbi ismerősömre. De a halott előttem teljesen ismeretlen volt, sovány, kicsi, száraz arcú, nagyon határozott kifejezéssel és nagy fekete körszakállal. Nadrágja fekete pantalló volt.*

*Később tudakozódtam több fölkelő tiszttől, ezeknek az adatoknak a közlése mellett ez után a személyiség után, és a legtöbb közülük úgy vélte, hogy a halott bizonyosan Petőfi volt, akit az ütközetben még láttak Bem oldalán, de akit az ütközet után senki többé nem látott.*

*Ez minden, amit erről a dologról módomban van elmondani.*

*Lugos, 1854. január 12-én.*

*Heydte ezredes."*

*Már első olvasásra teljesen bizonyos, hogy a Heydte ezredes által említett halott nem lehetett Petőfi Sándor. Először is nem volt körszakálla!*

*Továbbá, nem lehetett rajta fekete pantalló, mert több tanú visszaemlékezése szerint is azon a napon fehér vitorlavászonból készült öltönyt viselt. Nem készült még el ugyanis tiszti uniformisa, amit Marosvásárhelyen rendelt meg elkészíteni. Végül teljességgel hibás következtetés volt Heydte részéről, de a magyar „követői" részéről is az, hogy Petőfi a csata napján Bem közelében volt, illetve a tábornok mellett végzett szolgálatot. Az osztrák tisztnek még megbocsájtjuk a tájékozatlanságát, de aki Bem és Petőfi akkori viszonyát egy kicsit is ismeri, az tudhatja, hogy Bem mindenképpen távol akarta tartani a költőt a csata veszélyes helyeitől, miképpen feladatot sem adott neki, de fontos iratokat sem bízott rá.*

*Bizottságunk tagja, Sántha Attila a Magyarok X. Világkongresszusán, 2021 augusztusában megtartott előadásában számolt be arról, hogy helyszíni szemlével is alátámasztott kutatással rekonstruálta a fehéregyházi csatát. Szerinte a Heydte által látott „holttest" Lőrincz József, Bem titkára volt, aki az érdemrendeket tartotta rendben, ezért voltak mellette szétszórt papírok és kitüntetések. Lőrincz József megmenekült, s augusztus 18-án Marosvásárhelyen átvette a Petőfinek szánt egyenruhát, ami – egy róla készült korabeli rajz tanúsága szerint – lötyögött rajta, mivel egy vékony, alacsony személy volt. Heydte leírása tökéletesen illett rá. Az előadó szerint az*

*oroszok románokat is vittek Szibériába. Előadását ezzel zárta: semmi esetre sem lehet kijelenteni, hogy Petőfi Sándor meghalt Segesvárnál és hogy az oroszok nem vittek magukkal hadifoglyokat.*

### *13. tétel: Barátosi Lénárt Lajos*

**Megszereztük *Barátosi Lénárt Lajos* naplóját, és miután a debreceni Déri Múzeum azt álláspontunk szerint jogsértően titkosította, kiadtuk a 25. Magyarságtudományi Füzetben, ekként közkinccsé téve a kiemelkedő jelentőségű forrásanyagot.**

*Barátosi Lénárt Lajost gyerekkorában mélyen meghatotta, hogy szeretett nagyapját, a magyarorosz Huziuk Fedort, aki részt vett a fehéregyházi csatában, tízéves Kufstein-i raboskodásra ítélték nehéz vasban pusztán azért, mert a világosi fegyverletétel után az aradi várban szabadon mozgó honvédtársainak egy kocsmai beszélgetés során azt mondta, hogy „Petőfi őrnagy úr nem halt meg, elvitték a muszkák". Aznap éjjel az aradi várban őrködő osztrák fegyveres pribékek rátörték az ajtót, és irány Kufstein, ahol tíz évig vasba verve raboskodott. Unokája elhatározta, hogy a történet végére jár. Ezért 17 évesen csatlakozott egy Szibériába tartó svájci expedícióhoz, és 1911-ben eljutott Barguzinba, ahol az Európából odalátogató első magyarként megtalálta az Alexander Sztyepanovics Petrovics – vengerszkij*

*maior i poet feliratú kereszttel jelölt sírt, azaz Petőfi Sándor sírját, akinek nevét pontosan úgy írták fel, ahogyan azt 1823. január elsején a kiskőrösi anyakönyvbe bejegyezték. A Barguzinban élő Varga családtól elhozta Petőfi Sándor 180 saját kezével írott magyar nyelvű versét, amelyet leadott a Honvédelmi Minisztériumban. Megtudta, hogy három ott raboskodó székely honvéd megpróbálta kiásni Petőfi Sándor hamvait, azzal a szándékkal, hogy remélt szabadulásukkor hazavihessék. Ám a kísérletre fény derült, és mindhármójukat azonnal kivégezték.*

*Barátosi Lénárt Lajos sem kerülhette el azoknak a sorsát, akik merészeltek Petőfi Sándor szibériai elhurcoltatásáról hírt hozni: lejáratták, hitelét rontották, bolondnak mondották. Haláláig tanítóként tényked*ett *Hajdú-Bihar megyei falujában, Komádiban.*

*(Eddig a Fuksz Sándor* és *Patrubány Miklós* könyvének *kéziratából vett idézetek.)*

Tegyük fel rögtön a kérdést: Vajon mennyi lehet annak a valószínűsége, hogy Szibériában találnak egy sírt, amelynek keresztjén éppen a mi Petőfi Sándorunk anyakönyvi nevének orosz nyelvű megfelelője szerepel, az illető elismerten magyar és közismerten költő, ráadásul egy ott (Barguzinban) élő magyar család őrzi 180, saját kezével írt, magyar nyelvű versét?

S ha már a valószínűséget boncolgatjuk. A Patrubány Miklós elnökölte Magyarok Világszövetsége három értekezletet is szentelt a Petőfi-témának. Az első (2013-ban) kidolgozta és elfogadta a *Megvannak Petőfi Sándor hamvai! – Bizonyítás tizenkét pontban* című dokumentumot, amely kimondja, hogy a Barguzinban *„feltárt csontvázon fellelhetők voltak mindazon sajátosságok, amelyek Petőfi Sándor közismert embertani jegyei voltak – baloldali kiugró szemfog, enyhén bicegő járást okozó sérülés (csontelhajlás), stb. A kriminalisztikában öt jellegzetes embertani jegy egyezése alapján kétséget kizáróan bizonyítottnak tekintik az azonosságot. Petőfi Sándornak és a Barguzinban megtalált Alexander Sztyepanovics Petrovicsnak huszonegy jellegzetes embertani jegye egyezik."* A huszonegy embertani jegy egyezése alapján, és további egyező részletek – a halál időpontja, az elhunyt életkora, európai volta, nevének a születésekor anyakönyvezett névvel való egyezése, stb. alapján a készülőben lévő könyv szerzői teljesen helyénvalóan szögezték le: *„annak valószínűsége, hogy a MEGAMORV Expedíció által 1989. július 17-én feltárt hamvak ne Petőfi Sándoré lettek volna, kisebb, mint egy a háromszáz milliárdhoz – ami több mint ahány ember az utolsó jégkorszak óta összességében a Föld bolygón élt – vagyis gyakorlatilag nulla".*

Mindezek után teljesen szükségtelennek ítélek akárcsak egyetlen további érvet vagy tételt

felsorakoztatni (a bőséges 33-ból) annak bizonygatására, hogy márpedig igenis, a mi Petőfinknek lelték meg számtalan múltbéli életjelét, és az ő eltemetett hamvait tárták fel Szibériában. Csakugyan boncolgatni érdemes kérdés csupán egyetlen egy maradt:

## VAJON MI ÁLLJA ÚTJÁT ILY MAKACSUL AZ IGAZSÁGNAK?

Igaz, ez az egyetlen kérdés annál összetettebb és annál fogósabb.

### *Mélyállami mesterkedések*

Mire véljük például, hogy az oroszok kivégezték a három székely honvédot, csak mert megpróbálták kiásni és elhozni Petőfi hamvait?

Itt még gondolhatunk arra, hogy minden fogollyal szemben a legkisebb engedetlenségnél is a lehető legszigorúbban jártak el, így törekedve a lehető legnagyobb fegyelemre. De gondolhatunk arra is, hogy mind az orosz, mind pedig az osztrák hatalom úgy látta jónak, ha egy ilyen forradalmi hevületű fiatalembert, mint amilyennek a magyarok Petőfije bizonyult, a lehető legszigorúbban kiiktat a társadalom vérkeringéséből. Akár hamvainak hazacsempészését, akár élve maradásának kocsmai hírverését (híresztelését) tekinthették

úgy, hogy szelleme efféle feltámasztása alkalmas a magyar nép lázítására, a hazafias érzületek szítására, s ez már elegendő oknak számíthatott akár a három halálos ítéletre, akár a Kufstein-i tízévnyi börtönbüntetésre.

No de mi lehet a lényegi azonosság a Kádár-féle kommunista rendszer és az Orbán-féle demokrácia között, amelyek „magyar" létükre egyaránt titkosszolgálati módszereket és eszközöket vetettek be az igazság kiderülése ellenében?

Mert azt, hogy valóban így történt, szintén számos tény, adat, hiteles vallomás igazolja. Az alább említendők mindegyikét ugyancsak a szóban forgó kéziratból szemezgettem, igyekezvén itt minél rövidebbre fogni őket.

**1960-as évek vége, '70-es évek eleje: Dr. Matolcsi János a moszkvai magyar nagykövetségről diplomáciai futárpostával értesítette az MTA-t, hogy megtalálta Petőfi Sándor nyomait Barguzinban, és ott született fiának anyakönyvi kivonatát is**

*Borsche Antónia a hatvanas évek végén és a hetvenes évek elején a moszkvai magyar nagykövetségen dolgozott. Elmondta, hogy saját kezűleg gépelte, majd postázta diplomáciai futárpostával a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) címére Dr. Matolcsi János jelentéseit. Ezekben a professzor arról számolt*

*be, két évtizeddel a Morvai-expedíció előtt, hogy megtalálta Petőfi Sándor nyomait Barguzinban, és ott született fiának anyakönyvi kivonatát is. Dr. Matolcsi János 1956-ban mezőgazdasági miniszterként tagja volt a második Nagy Imre kormánynak. Megúszta a szabadságharc leverését, és tudományos kutató, majd a Mezőgazdasági Múzeum igazgatója lett. Borsche Antónia meggyőződéssel állítja, hogy az általa gépelt Matolcsi-jelentések adatai teljes körűen megegyeznek azokkal, amelyek két évtizeddel később a Morvai-expedíció következtében váltak ismertté. Borsche Antónia vallomását a Matolcsi-levelekről mindenben igazolja férjeura, Borsche Károly ezredes, aki a kilencvenes években ment nyugdíjba, a Honvédelmi és a Külügyminisztérium kettős alárendeltségében működő Haderőcsökkentési Információs és Ellenőrző Központ helyettes parancsnokaként.*

### *1987: Pagirja és Tyivanyenko Budapesten*

*Alekszej Vasziljevics Tyivanyenko professzor 2014-ben elmondta, Vaszilij Vasziljevics Pagirja társaságában 1987-ben már járt Budapesten, és megpróbált magyar társakat keresni a szibériai Petőfi-kutatáshoz. A Petőfi Irodalmi Múzeumban az MTA legjelesebb Petőfi-kutatóival tárgyaltak, Dr. Kiss Józseffel és Fekete Sán-*

*dorral, aki mellesleg az Új Tükör főszerkesztője volt. Amikor átadták a Petőfi Sándor szibériai életét bizonyító iratcsomagot, Dr. Kiss József azokat olvasatlanul félretolta, legendáknak nevezte és kijelentette, hogy nekik már vannak ilyen dokumentumaik. Ezek a dokumentumok nem bizonyítják, hogy Petőfi Sándor Szibériába került volna, ami különben is abszurd feltételezés. Ezzel Dr. Kiss József és következésképp az MTA is, a maga részéről lezártnak tekintette az ügyet. Tyivanyenko és Pagirja döbbenten hallgatta az MTA kirendelt szakértőinek közömbös, elutasító érvelését, és hitetlenkedve kérdezték egymástól: A magyaroknak nem kell az ő Puskinjuk?! Ha a magyaroknak nem kell Petőfi Sándor, akkor a burjátoknak kell. Majd feltárja a sírt a Burját Tudományos Akadémia! – summázta eredménytelen budapesti útjukat Alekszej Tyivanyenko.*

### *1990. január: Az MTA levele a szovjet elvtársaknak*

*A Bélyben 2019-ben megtartott, harmadik Petőfi Sándor-értekezleten Karáth Imre filmes feltárt egy három évtizedig elhallgatott titkot. „1990 januárjában Moszkvában találkozott a szovjet és a Magyar Tudományos Akadémia vizsgálóbizottsága, hogy megvizsgálja a Barguzinban feltárt és négy antropológus által*

*egyértelműen Petőfi Sándorénak ítélt csontokat. Közöttük volt Dr. Farkas Gyula is, aki a repülőgépen Karáth Imre mellett ült, és megmutatta neki azt az MTA által fogalmazott levelet, amelyben felhívják a szovjet elvtársak figyelmét arra, hogy a magyar fél érdeke azt kívánja, hogy a csontok minősüljenek nőinek."*

### *2000: Kiderül, hogy a csontváz nőinek való minősítését a moszkvai magyar nagykövetség rendelte el*

*Karáth Imre, a barguzini expedíció filmes résztvevője 2000-ben visszatért Szibériába, és riportot készített többek között A. A. Petrunyinnal, aki 1989-ben a burját kormány kulturális miniszterhelyettese volt. Petrunyin kamerába mondta neki, hogy a csontváz nőinek való minősítését a moszkvai magyar nagykövetség rendelte el. A vizsgálódás 2. napján még azt mondta a szovjet Alekszejev akadémikus a burját kormány megbízottjának (Petrunyin), hogy a csontok férfi maradványai, és valószínűleg Petőfiről van szó. Délután a szovjet és magyar bizottság vezetőjét behívatták a magyar nagykövetségre, ahonnan kb. két óra tárgyalás után azzal tértek vissza, hogy női csontvázról van szó.*

### *2001: Az MTA elnöke elfekteti azt a levelet, amelyet tudós szerzője az 1849-es szibériai deportálásokról írt, s amelyet csak a halála után engedett nyilvánosságra hozni*

*Dr. Józsa Antal hadtörténész, címzetes egyetemi tanárnak a Dr. Glatz Ferenchez, az MTA elnökéhez írt levele megkerülhetetlen információt tartalmaz Petőfi Sándor sorsa és az 1849-es szibériai deportálások ügyében. Az MTA elnöke elfektette a levelet, s néhai Dr. Józsa Antal is csak azzal a meghagyással adta át [a másolatát], hogy az csak halála után hozható nyilvánosságra.*

### *2002: A perdöntő levél helyett egy ellenglossza közlése a Magyar Nemzetben*

*Kiss Pál Németországból hazatelepült '56-os emigráns repülőgép- és hajótervező mérnök két évtizeddel ezelőtt perdöntő levelet írt a Magyar Nemzetnek, amit a lap sohasem közölt. Édesapjának, id. Kiss Pálnak a szibériai hadifogsága idején szerzett ismeretei szerint olyan jeles emberek, mint Foyta Tibor hadnagy, az Országgyűlés későbbi elnökének, Almássy Lászlónak a veje, Endresz György főhadnagy, a Justice for Hungary óceánrepülés későbbi pilótája, és Prónay György százados találkoztak az első világháború utáni szibériai hadifogságuk idején 1849-ben elhurcolt és ekkor még élő honvédekkel. Közöttük három*

*olyannal – Csapó Mihály, Kirner Ferenc és Minarovics Vendel, aki a Nemzetközi Vöröskereszt segítségével 1920-ban, első világháborús hadifoglyokkal együtt haza is tért Magyarországra –, akik Szibériában találkoztak és kezet is fogtak az ott raboskodó Petőfi Sándorral… Kiss Pál eredménytelen próbálkozása után tizenhat évvel Fuksz Sándor ismét elküldte a nyilvánosságra hozott Kiss Pál-levelet a Magyar Nemzetnek. A lap ezúttal sem közölte. Lehozott viszont egy glosszát egy Sennyey-utód tollából, amelyben tagadta Petőfi Szibériába történt elhurcolásának tényét.*

### *2013: Kiderül, hogy Morvai Ferenc barguzini főrégésze titkon az MTA-nak dolgozott*

*Az első Petőfi-értekezleten Dr. Szabó Géza, Morvai Ferenc barguzini főrégésze bevallotta, hogy titkon az MTA-nak dolgozott. A barguzini expedíció több tagja arra gyanakszik, hogy feltáráskor a koponya alatt talált, majd onnan eltűnt haj az akadémia birtokába került. Feltételezik, hogy összehasonlították a Szendrey Júlia hagyatékában megmaradt Petőfi-hajtinccsel, és már 1989-ben pontosan tudták, hogy „a barguzini 7-es sírból igenis Petőfi Sándor földi maradványai kerültek elő”.*

## *2015–1960-as évekbeli előzménnyel: Grafológusok bántalmazása, megfenyegetése*

*Az MTA mikrofilm-tárából előkerült kézírásos versről egymástól független grafológusok véleményét kértük ki. Tekintettel a „sajátságos" magyarországi viszonyokra, előbb a csehországi Eliška Halászová véleményét kértük, aki írásba adta, hogy a kézírás teljesen megfelel Petőfi Sándor lelki alkatának. Ezt követően kereste meg ugyancsak Fuksz Sándor Dr. Lépold Józsefnét, Magyarország első számú grafológusát. A szakértő rápillantott a kézírásos versre, és azonnal válaszolt: a kézírás minden kétséget kizáróan Petőfi Sándoré. Egyben felidézte azt is, hogy e kérdéssel korábban megkeresték az ő mentorát. Eléje tettek egy egész paksaméta kézzel írott verset, ugyancsak Szibériában keltezve. Ő alaposan megvizsgálta, és arra az egyértelmű következtetésre jutott, hogy az összes vers Petőfi Sándor saját kezével íródott. Mentorát szakértői véleményéért akkor súlyos atrocitás érte. Történt ez a hatvanas években. De most más időket élünk – mondta Dr. Lépold Józsefné, és határozottan megígérte, hogy eljön a második* Petőfi Sándor hamvainak elhozása *végett értekezletre, és mindezt tagoltan kifejti. Az értekezlet előestéjén becsúsztattak egy kézzel*

*írott levelet lakásának küszöbe alatt. Olyan súlyos fenyegetés érte, hogy másnap mégsem jelent meg az értekezleten, jobbnak látta eltekinteni a közléstől.*

### *2015: Pályavesztéssel megfenyegetett fiatal fogorvos*

*A Kardos Lajos engedélyével készíttetett hajszálpontos barguzini koponyamásolat további kutatásainkat nagymértékben segítette. Megvizsgálta azt Dr. K. Sz. fiatal fogorvos is, aki következtetéseit a második* Petőfi Sándor hamvainak elhozása végett *értekezleten ismertette. Végső következtetése így hangzott: „Fogászati vizsgálódás alapján megalapozottan állítható, hogy Barguzinban Petőfi Sándor hamvai kerültek elő." Miután az értekezletről korábban kellett távoznia, elmaradt dolgozata írásos változatának bekérése. Ezt követően Fuksz Sándor hiába próbálta őt telefonon elérni, hívásait nem fogadták, mígnem egy alkalommal egy idegen készülékkel próbált szerencsét. És láss csodát, a túloldalon a fiatal fogorvos jelentkezett. Kissé zavartan, de arra kérte FS-t, hogy soha ne keresse a jövőben, és dolgozatát se kérje. Az történt ugyanis, hogy súlyosan megfenyegették, és kilátásába helyezték, hogy fogorvosi pályája idejekorán véget ér, ha nem hagy fel a Petőfi-kutatással…*

## RENDSZEREK JÖNNEK-MENNEK, A MÉLYÁLLAM MARAD

Ahhoz, hogy fogalmat nyerhessünk arról, kik számára és miért lehet veszedelmes a Petőfivel kapcsolatos igazságok kiderülése, megkerülhetetlen, hogy legalább futólag szemügyre ne vegyük azokat az erőket, amelyek diktatúrában és demokráciában jóformán ugyanolyan hatékonysággal képesek érvényre juttatni a maguk titkos célját s akaratát.

*„De most más időket élünk"*, mondta Dr. Lépold Józsefné grafológus, s be kell látnunk, hogy valóban nem lenne helyénvaló a két korszak önkényeskedései közé egyenlőségjelet tenni. Ugyanis nem méltatni és nem óvni, ami számunkra csakugyan kedvezőbb, a „még mindig jobb" teljes tönkremenésével, elvesztésével járhat.

Ám mostani világunk riasztó fejleményeinek ismeretében még inkább igaznak tűnik: nem észrevenni a meghökkentő módon mégis létező azonosságokat, még nagyobb létveszedelmekkel járhat.

Egyáltalán nem tűnik túlzásnak például Cristian Terhes EP-képviselőnek az Európai Parlament plenáris ülésén elhangzott ama kijelentése, amely szerint *„Ursula von der Leyen jelenleg a legnagyobb fenyegetés az emberi jogokra az EU-ban, ezért azonnal és feltétel nélkül le kell mondania"*.

Az ugyancsak napvilágra került és cáfolhatatlan tények birtokában szó szerint egyet kell

értenünk a román EP-képviselőnek ezzel a megalapozott indoklásával: *„A COVID-19 válság idején történtek bebizonyították, hogy az Európai Bizottság Ursula von der Leyen vezetésével a 'jogállamiságot' jelmondatként használta az emberi jogok súlyos megsértésének érvényesítésére, Nyugat-Európában a világháború óta sosem nem látott módon."*

Témánk szempontjából a román EU-képviselőnek különösen az az észrevétele figyelemre méltó, hogy az európai demokrácia megvédésére elvileg leginkább hivatott politikai főszervezetnek, az Európai Bizottságnak a vezetője és hivatala éppen a demokrácia kereteit, kellékeit és jelmondatait használja fel az európai polgárokkal szembeni önkényeskedésre, az emberi jogok felszámolására, azaz a mélyállami, háttérhatalmi célok és akaratok keresztülverésére.

Az álságos módszer mindig ugyanaz, legyen szó akár mesterséges *klímavészhelyzetről*, akár mesterséges *járványvészhelyzetről*, akár – mint legújabban – módszeresen szított háború ürügyén „előállított", mesterséges *háborús vészhelyzetről*. A lényeg: alapos félelemkeltéssel és megtévesztéssel rendre rábírni a tömegeket arra, hogy a maguk érdekei ellenében és a háttérhatalmi, mélyállami erők hasznára cselekedjenek.

## HOL REJTŐZKÖDIK A HÁTTÉRHATALOM?

Röviden szólva: mindenütt, ahol a közélet jelentős befolyásolására alkalmas erő halmozódik fel, méghozzá a nyilvánosság elől eltitkolt céllal és módon.

A Magyar Tudományos Akadémiánál például jelentős befolyásolásra alkalmas szellemi erő halmozódott fel, szerteágazó kapcsolati hálóval. Ettől azonban önmagában nem tekinthető valamiféle háttérhatalomnak. Háttérhatalommá és a szélesebb körű háttérhatalom részesévé akkor és azáltal válik, amikor már *nem* a rá vonatkozó, jogszabályokban meghatározott céloknak és feladatoknak megfelelően, a nyilvánosság által áttekinthető és ellenőrizhető módon tevékenykedik, vagyis már nem a tudományos igazságot és nem is a közérdeket szolgálja, hanem különféle rejtett, titkos hatalmi szempontok érvényesítésének igyekszik eleget tenni.

Márpedig ezek a rejtett hatalmi célok és szempontok messze túlmutathatnak az MTA jogszabályban rögzített, nyilvános szervezeti és működési keretein, ennélfogva az érvényre juttatásukhoz már informális, rejtett kapcsolatokra van szükség más, külsődleges erőtényezőkkel. S pontosan ezt látjuk a Petőfi-ügy fejleményeiben.

De ezen túlmenően még azt is, hogy a rejtett célok és titkos összefonódások nem változtak meg attól, hogy a kommunista önkényuralmi rendszer

időközben liberális demokráciára váltott, vagyis egy olyan politikai rendszerre, amely elvileg szöges ellentéte a megelőzőnek. Ebből következően léteznie kell egy olyan háttérhatalmi tényezőnek, amely mindkét rendszerben képes otthonosan érezni magát, képes a maga rejtett céljait s akaratát érvényre juttatni.

Se szeri, se száma azoknak a hiteles forrásoknak, amelyek e hálózatba szövődött (rendeződött) világerőnek a létezését bizonyítják. No meg azt is, hogy céljai érdekében semmitől sem riad vissza. Hogy korábbi évszázadokra visszanyúló eseményeket most ne említsek (beleértve pl. Trianont), ez a háttérhatalmi, mélyállami erő a Kennedy-gyilkosságtól kezdve, 9/11-en át, a mesterségesen keltett klíma-, kovid- és háborús hisztériákig, vészhelyzetekig és népirtásokig, bármiféle aljasság előidézésére és elkövetésére képes, világszinten és helyi szinten egyaránt. Ahhoz azonban, hogy sötét terveit véghez vihesse, elengedhetetlenül szüksége van a közvélemény célirányos megdolgozására, befolyásolására. Csak olyan igazságok nyerhetnek szélesebb körben teret, amelyek nem gyengítik az ő befolyását, és nem erősítik a vele szemben álló erőkét. Amikor ez az igyekezete olyan szervezettségi és befolyásolási fokra jut, hogy titkos ügyködése már az egész világ vagy egy-egy ország és nemzet sorsára lényegesen kihat, s ennélfogva igazi vetélytársává

válik a törvényesen kormányzó erőknek, akkor már a szóban forgó világhatalmi tényezőt és helyi kapcsolódásait együttvéve nem csupán egyfajta *szabadkőműves hálózat*nak vagy *háttérhatalom*nak tekinthetjük és nevezhetjük, hanem helyénvaló a *mélyállam* vagy a *világkormány* kifejezés is.

Ha azt nézzük, hogy az Európai Unióban akár a klímaügyben, akár a kovidügyben, akár az orosz-ukrán háború ügyében sorozatban születtek és születnek olyan döntések, amelyek véletlenül sem az európai polgárok javát, ellenben különféle világuralmi erők hasznát szolgálják, akkor bátran kijelenthetjük, hogy az EU legfőbb döntéshozói és hivatalnokai már teljesen be vannak épülve – be vannak csatornázva – egy globális mélyállamba.

Ám ha azt tekintjük, hogy az EU vezetőivel s Brüsszellel mint háttérhatalmi központtal szemben a magyar törvényes kormány – és különösen a feje – milyen szívós és látványos küzdelmet folytat a magyar érdekek érvényesítéséért, ebből egyenesen az a következtetés kínálkozik, hogy Magyarország még nincs teljesen elveszve: viszonylag jól áll a háttérhatalmi erőktől való függetlenség dolgában, a mélyállam itt még nem kaparintotta meg a főhatalmat (miként tette már Brüsszelben). Vagyis Magyarország mostani kormánya vagy kormányfője akár azt is megtehetné, hogy véget vet azoknak a háttérhatalmi mesterkedéseknek, amelyek Petőfi Sándorunk ügyében módszeresen

megakadályozzák az álláspontok nyílt ütköztetését, a tudományosan alátámasztott tények s az igazság szélesebb körű napvilágra kerülését. Mielőtt azonban választ keresnénk arra, hogy akkor ez a „végetvetés" vajon miért nem történik meg, feleletet kell kapnunk egy másik lényegbe vágó kérdésre.

## HOGYAN LEHET MA HATALMI KÉRDÉS EGY 200 ÉVE SZÜLETETT KÖLTŐ SORSA?

Minden gyökeres, mondhatni forradalmi rendszerváltás bizonyos szempontból csalóka dolog. Azt feltételezzük ugyanis, hogy pl. egy zsarnoki rendszer eleve az alávalóságot, a másokkal szembeni önkényeskedést hozza ki az emberekből, egy tisztességes, demokratikus rendszer ellenben megengedi, hogy a többség is hozzá méltóan viselkedjék. Nos, kétségkívül van ennek a feltételezésnek némi valóságalapja. Ám az 1989-90-ben beindult rendszerváltásunkat, a kommunizmusról a demokráciára való áttérésünket mégis sokan nevezik inkább *módszerváltásnak*, arra való hivatkozással, hogy a korábbi hatalom irányítóinak és kiszolgálóinak zöme továbbra is hatalmi pozícióban maradt, s továbbra sem a közérdek szolgálatát tartotta szem előtt, hanem a személyes szempontjainak érvényesítését. Akár a választások során megmutatkozó állampolgári – politikai – akaratok ellenében is. S ez igaznak bizonyult a társadalom s a

közélet minden lehetséges területén. A média világában jártasabb újságíróként jómagam ezért írhattam 2001-ben – bő évtizeddel rendszerváltásunk kezdete után! – könyvet ezzel a főcímmel: *Elsőkből lesznek az elsők;* s ezzel az alcímmel: *A magyar média metamorfózisa*. S hiába nyeri az országos választásokat 2010 óta sorozatban – ráadásul kétharmados fölénnyel – egy olyan pártszövetség, amely hangsúlyozottan a magyar és nemzeti érdekeket törekszik érvényre juttatni, az ország- és nemzetellenes háttérerők a rendszerváltozás óta eltelt több mint három évtized után is képesek a közéletünket a maguk szája íze szerint befolyásolni, alakítani.

Ennek mélységére és mértékére világosan és meggyőzően mutat rá a 2006 őszi rendőrterror minden előzménye és fejleménye, beleértve a Budaházy-ügyet is. Az őszödi beszéddel, a benne beismert csalásokkal és törvénytelenségekkel, az ezek ellen tiltakozók közleménye közszolgálati beolvasásának megtagadásával, az október 23-i békés ünneplők rendfenntartói megrohamozásával, fegyveres letámadásával, levadászásával és vérlázító bántalmazásával, végül pedig az ügyészségi, bírósági, rendőrségi hamis, koholt – jogtalan és önkényes – eljárásokkal oly mértékig felfüggesztődött a demokratikus rend, oly mértékig érvényesülhetett a balliberális szellemiségű, nemzet- és országellenes önkényeskedés, hogy az ellene való bármiféle fellépést egyértelműen a demokratikus rend védelmének és elismerésre

méltó hazafias tettnek kell tekintenünk. Ehhez képest az akkori történésekért egyértelműen legfőbb felelős politikus, a rendőrterrort és a megtorlást levezénylő vagy szorgalmazó miniszterelnök semmiféle büntetőjogi elmarasztalásban nem részesült, ellenben a demokratikus rend és a haza védelmére szervezkedő „Magyarok Nyilai" (Budaházy és társai) mind a mai napig a rendőri, ügyészi és bírói elfogultságok, jogtalanságok és önkényeskedések olyan áldozatai, akiket lényegében a 2006 őszi, állami terrorizmus tevőleges levezénylői és szellemi támogatói igyekeznek (és igyekeznek) a terrorizmus vádjával összesen száznál több évnyi időre rács mögé juttatni.

Minderre a látszólagos politikai logikátlanságra és teljes képtelenségre jó magyarázattal szolgál az a ***fideszes politikusi megnyilatkozás****, amely szerint Amerikából szóltak ide, hogy 2006 őszéért Gyurcsánynak a haja szála sem görbülhet; másfelől meg az a rendőrnyomozói megnyilvánulás, amely arra biztatta a Budaházy-ügy különféle rendű vádlottjait, hogy bátran valljanak Budaházy Györgyre, mert valójában őt akarják megfogni, és őt nem akarják semmiképp kiengedni.

---

* Gyurcsányt amerikai nyomásra nem lehetett perelni 2006 miatt. Exluzív interjú Völgyesi Miklóssal a Legfelsőbb Bíróság volt tanácsvezetőjével. Kövér László házelnök elmondta, Gyurcsányt amerikai nyomásra nem lehetett felelősségre vonni. https://lovasistvan.hu/2017/02/23/gyurcsanyt-amerikai-nyomasra-nem-lehetett-perelni-2006-miatt/

A legmagasabb szinttől a legalacsonyabb szintig tehát ott tanyáznak a háttérhatalmi szövedék különböző elemei – informális emberi tényezői –, akik készek arra, hogy a maguk helyén, a maguk helyi vagy globális hatalmával, a maguk rejtett szándékával kisiklassák a hazafiúi, nemzeti törekvéseket, az állampolgárokat s a közérdeket szolgálni igyekvő erőfeszítéseket és törvényeket. Teljesen függetlenül attól, hogy az „odaszólás" idején hol milyen politikai rendszer működik éppen. A mi '56-unk idején például a kapitalista New Yorkból szóltak oda a kommunista „Moszkvába", pontosabban Hruscsovnak, a párt első titkárának, hogy az új magyar kormányban Apró Antalról se feledkezzenek meg, ő is kapjon pozíciót (tudhatjuk meg Vajda Miklósnak a Szilaj Csikón megjelent írásából: ***Mi történt Moszkvában 1956. november 2–4. között? New Yorkból szóltak Apró Antalért…*** *). S ő aztán – a békés tüntetőkre általa levezényelt sortüzekkel – szépen be is teljesítette háttérhatalmi gazdáinak titkos óhaját.

Nos, ha egy tekintélyes birodalom kommunista pártjának első titkára a New York-i háttérhatalom első szavára – óhajára – ily módon, készségesen ugrott, csodálkozhatunk-e azon, hogy minden érvényesülni igyekvő törvényes hatalom számol a háttérerők befolyásoló képességével és

* https://www.szilajcsiko.hu/single-post/vajda-miklos-mi-tortent-moszkvaban-1956-november-2-4-kozott-new-yorkbol-szoltak-apro-antalert

törekvésével, s amennyire csak lehet, igyekszik elkerülni a vele való haszontalan vagy terméketlen ütközéseket. Az Orbáni – amúgy páratlan hatékonysággal működő – reálpolitika legkirívóbb sajátossága, hogy erőteljes hazafias, nemzeti szólamai és cselekedetei ellenére is igyekszik megnyerni magának a hazafiasnak és nemzetinek éppenséggel nem nevezhető hatalmi tényezőket, s velük szemben legfeljebb csak olyan ügyekben áll a sarkára, csak akkor feszül szembe a háttérhatalmi, mélyállami igyekezetekkel, amikor a beavatkozása elmaradása már a saját állama és hatalmi rendszere működőképességét veszélyeztetné. Akkor viszont mélyen eltökélten és mindenre elszántan.

De vajon ilyen nagy horderejű, sarkalatos ügy-e Petőfi életének több mint másfél évszázaddal ezelőtti végződése? Tény, hogy jelenleg csak nagyon keveseket foglalkoztat. Ám, ha csakugyan ennyire mellékes és jelentéktelen, akkor mivel magyarázható, hogy háttérhatalmi erők rendre ekkora figyelmet szentelnek neki, s még titkos akcióktól, életveszélyes fenyegetőzésektől sem riadnak vissza.

S valóban, ha nagyon belegondolunk: ugyan bizony milyen különösebb megrázkódtatás vagy átrendeződés történhetne a magyar társadalomban csupán attól, hogy az MTA s a hivatalos történetírás egyszeriben megváltoztatná eddigi álláspontját? S kijelentené, hogy márpedig a mi nagy,

nemzeti költőnket – más szabadságharcosainkkal egyetemben – csakugyan elhurcolták a muszkák, s meg sem álltak vele Szibériáig. Ott élte le, szegény, rövidke élete maradék hét évét, helybéli feleséggel, s immáron orosz nyelvű verseket alkotva. Felbolydulhatna, kifordulhatna önmagából pusztán ettől, ennyitől egy egész társadalom? Az egész magyar nemzet? Hirtelenjében mindenki nagyobb hazafivá, netán mélyen elkötelezett, szélsőséges nemzeti radikálissá válhatna tőle? Szóban forgó könyvünk szerzői, s általában a Magyarok Világszövetsége is netán ezért támogatja annyira az igazság kiderülését és kimondását? Egy orosz önazonosságra váltott Petőfi vajon jobb alany lehetne a nemzeti érzelmek táplálásához, erősítéséhez, vagy akár a felkorbácsolásához, mint az, aki a magyar szabadságért vívott harcban, a csatatéren vesztette el lánglelkű életét, és az utolsó leheletéig megmaradt igaz magyarnak, a legnagyobb magyar költők egyik legkülönbjének?

Nyilvánvalóan nem!

De akkor az MTA – a szívós, alattomos, ráadásul kockázatos akadályozás helyett – miért nem siet inkább az igazságot kideríteni? Hiszen – mint nemzetellenes szellemi erők gyülekezőhelye – legújabb rendszerváltásunk előtt is, után is oly sok energiát ölt már abba, hogy gyengítse, rombolja magyar öntudatunkat, nemzeti büszkeségünket.

Néhány példa, csak hirtelenjében.

Országok, nemzetek sora nevezi Magyarországot a HUN szót magába foglaló kifejezéssel. Csak a mi tudományos akadémiánk nem mutat semmiféle érdeklődést ennek oka iránt, inkább siet gúnyolódni azokon, akit a hun-magyar rokonságot feszegetik, vagy Attilát és Csaba királyfit mint őseinket emlegetik.

Számtalan régészeti és történelmi bizonyíték erősíti azt a meggyőződést, hogy a magyar nyelv egy olyan ősnyelv, amelyet a Kárpát-medence *magyar* őslakosai is beszéltek. Tehát semmi alapja nincs annak az akadémikusi észjárásnak, amely számtalan ősi szavunkat eleve más nyelvekből átvett jövevényszónak tekinti, ahelyett, hogy az innen való elterjedését feltételezné.

Tehát ezúttal más hatalmi reflexek, megfontolások, mélyebb összefüggések után kell néznünk.

## NAGYON RÖVIDEN A HATALOM TERMÉSZETÉRŐL

Nemcsak a szokásnak van hatalma, hanem a hatalomnak is szokása. Minden olyan szereplő, aki hatalomban kíván maradni, ügyel arra, hogy a közéletből minél több olyan területet foglaljon el és őrizzen meg, ahol ő szabja meg, hogy miről mit kell a közvéleménynek tudni, gondolni és mondani.

Ám a lényeg nem a tartalmon van, hanem az eljárásrenden, amiképp ez a „kovidjárvány" során is megmutatkozott: habár a legtöbb előírásról (a nem oltó „oltószerektől" kezdve a lélegeztetőgépes gyilkolászásig) elég hamar bebizonyosodott, hogy összehasonlíthatatlanul többet ártanak, mint használnak, de ettől még a törvény- és rendeletalkotóktól, a végrehajtókon át, egészen a készséges áldozatokig mindenki nagy buzgalmat tanúsított a tekintetben, hogy a kételkedőket, az „oltástagadókat" megvesse, megbélyegezze, megbüntesse, meghurcolja, gondosan kirekessze a többségi („normális") társadalom vérkeringéséből.

Nos, e „világjárvány" ürügyén végrehajtott világuralmi hadművelet során a hatalmi reflexek tekintetében sajnos nem mutatkozott semmi lényeges különbség a rejtett háttérhatalom és a hivatalos, törvényes hatalom viselkedése között. De – miként megtapasztalhattuk – még a hatalmi önkény kárvallottjai (elszenvedői és áldozatai) is képesek voltak rárontani az „oltástagadók"-ra, frissen szerzett fennsőbbségi tudatuk és érzésük birtokában.

Sem általában az emberi egyedekre, sem általában a különféle hatalmi tényezőkre nem jellemző, hogy az igazság tisztázása fontosabb lenne számukra, mint annak kinyilvánítása, hogy nekik van igazuk. A tekintély önérzetes megőrzése és a hatalmi gőg kiélvezése számít csak igazán; s ami ezt a

felismerést igazán fontossá teszi, az az, hogy ezen a téren mi, emberiség, nemhogy jó irányba haladnánk, hanem éppen ellenkezőleg. Egyre gyomorforgatóbb és tenyérbemászóbb az a szemérmetlen pimaszság, ahogy titkos és törvényes hatalmi tényezők egyaránt fittyet hánynak a nyilvánvaló igazságokra, vállukat vonogatják még a legnyilvánvalóbb lebukásaikra is, és csak arra ügyelnek, hogy globális és helyi hatalmuk birtokában ők mondják ki, mi a helyes, mi a normális, s mindazokat, akik ettől merészelnek eltérni, megbüntethessék, elkaszálhassák.

Olyan világba sodródtunk, amikor a hatalmi gőg az indokoltságával, megalapozottságával éppen fordított arányban növekszik. Nézze csak meg a tisztelt Olvasó akár a nyugati, brüsszeli politikusi kínálatot, akár a hazai szivárványos ellenzék főbb arcait, s rögtön megérti, miről beszélek. Vagy vegye szemügyre a Fővárosi Törvényszék bírájának azt a mérhetetlen önteltségét, amelyet még csak leplezni sem próbált akkor, amikor a terrorizmus koholt vádjával ítélt el 17 magyar hazafit – Budaházy Györgyöt és 16 vádlott-társát –, és összesen 117 évnyi szabadságvesztést szabott ki rájuk. *„Nem reagáltam minden védői megnyilvánulásra, mert minden hülyeségre nem reagálok"* – jelentette ki dr. Ignácz György; Budaházyval meg azt közölte, hogy *„semmi lényeglátás nem volt"* a perbeszédeiben, s hogy *„egy szál gépészmérnöki diplomába burkolva"* egyáltalán hogyan me-

részelt vitába szállni a tudományos fokozatokkal rendelkező igazságügyi szakértőkkel?!

Egy egészséges gondolkodású társadalomnak ilyenkor fel kellene ocsúdnia. Kérdőre kellene vonnia nemcsak Ignácz bírót, de az egész bírói kasztot: akár jogilag, akár tudományosan mennyire lehet megalapozott, mennyire lehet vitathatatlan egy olyan igazságszolgáltatás, amely csupán Budaházy György esetében is – az ellene indított eljárásokban – már féltucatnál többször hozott teljesen ellentétes tartalmú ítéleteket, a súlyos büntetésektől a teljes felmentésig?

Vagy kérdőre kellene vonnia az egész tudományos kasztot: mert mennyire tekinthetők megalapozottnak azok a tudományok, amelyekre hivatkozva a hatalom a „világjárvány" kezelését, vagyis az egész kovidos önkényuralmat felépítette? Mindenekelőtt azok az eleve kísérleti szerek, amelyekről minden lehetséges médiacsatornán gátlástalanul azt harsogták, hogy csak közöttük és a halál között lehet választani; hogy *hatékonyan* és *biztonságosan* megállítják a „koronavírus-járványt", holott utóbb feketén-fehéren bebizonyosodott: az „oltakozásra" így-úgy rákényszerítettek meg is fertőződtek és másokat is megfertőztek, ráadásul sokkal nagyobb eséllyel szenvedtek és szenvednek súlyos – akár halálos – betegségeket, mint azok, akik sikeresen ellenálltak a globális megtévesztésnek és a hatalmas nyomásnak.

De a társadalom egyelőre nem ocsúdik. Mert az emberiség zöme sem a klímahisztinél, sem a kovidhisztinél, sem a háborús hisztinél nem értette és nem érti meg, mi benne a legnagyobb hamiskodás. Nem érti meg, hogy az összes eddigi és leendő színjátékra leginkább azért van szükség, hogy az embereket és a nemzeteket a világuralmisták számára legfontosabb szempont szerint különíthessék el, oszthassák meg, választhassák szét, s követhessék káprázatosan fejlett digitális eszközeik segítségével. Az egyik oldalra kerül reményeik szerint az az engedelmes, jóhiszemű többség, amely elfogadja a hatalmasok által rájuk tukmált normákat s az e normák szerinti életet, és ennélfogva – mintegy jutalomképpen, kinyilvánítottan – a „normálisok" közé tartozhatnak. A másik oldalra pedig azok a kételkedők, hazafiak, ellenállók, szabadságharcosok kerülnek, akiket a megkövetelttől, a hivatalostól, a „normálistól" eltérő gondolkodás és törekvés jellemez, e magatartásuk miatt pedig „abnormálisnak", „antiszociálisnak", elmebetegnek, garázdának, rendbontónak, terroristának, hasonlóknak nyilváníttatnak.

S hogy ez – legalábbis egyelőre – mennyire hatékony és sikeres stratégia, az leginkább azon mérhető le, hogy hiába derül ki idővel az igazság, hiába derül fény a háttérhatalmi és önkényuralmi mesterkedésekre, sőt bűntényekre (ld. pl. az Európai Bizottság vezetőjének és a gátlástalan vakcinacsalá-

son utóbb rajtakapott Pfizernek az egész emberiség egészségét veszélyeztető, korrupciós összejátszását), a jónép mégsem mutat hajlandóságot a megvilágosodásra: nem fordul el tőlük, a lebukott igazi bűnözőktől, nem lázad fel, nem indít elementáris támadást ellenük, inkább továbbra is az áldozataiktól – az „abnormálisoktól", a „rendbontóktól", a „terroristáktól" – tartja minél távolabb magát, csak hogy benne maradhasson a „normálisok" kívánatos kasztjában. Ezzel pedig maga is tevőlegesen hozzájárul éppen azoknak a hazafiaknak, igazság- és szabadságharcosoknak a kirekesztéséhez és ellehetetlenítéséhez, akikben elegendő elszántság lenne arra, hogy akár még a saját, sőt a családjuk életét is kockára tegyék az önkényuralmista hazugságok leleplezéséért, a *tiszta* igazságok beteljesüléséért.

## A PETŐFI-KÖNYV TISZTA IGAZSÁGA

A *tiszta* igazság különlegessége, hogy nem embertől, hanem Istentől való, hiszen nem valamiféle emberi érdek, haszonlesés, hátsó szándék szüleménye és megnyilvánulása, hanem mindezek felett áll. Az efféle igazságok harcosai akár a saját ÉN-érdekeik ellenében is képesek harcba bocsátkozni, mert az igazság kimondása és éltetése még a saját részigazságaiknál és a saját sorsuknál is fontosabb számukra.

A Petőfi-könyv szerzőinek – Fuksz Sándornak és Patrubány Miklósnak – a magyarság és a nemzet iránti elkötelezettségéhez nem fér kétség. Lehet, hogy a nemzeti egyetértés és összetartás szempontjából logikusabb lenne nem bolygatniuk Petőfi elhurcolását, szibériai életét, orosz nyelvű költővé válását, ám az ilyesféle hasznossági szempontnál, részigazságnál a szerzőknek fontosabb *AZ* igazság – vagyis a „teljes", „abszolút", „istenes" igazság – kiderítése és kimondása, már csak az érintett személy nemzeti súlya, nagysága miatt is.

Ettől az eltökéltségüktől még az sem képes eltántorítani őket, hogy a hivatalostól merőben eltérő álláspontjuk hangoztatása következtében mind a háttérhatalom, mind a főhatalom számára elhárítandó, kiiktatandó ellenséggé váltak. Mivel pedig az MTA, a hivatalos történettudomány és a magyar tömegmédia egyaránt „abnormálisként" kezeli és tálalja őket, ezért munkálkodásuknak hiába nemzeti költőóriásunk életének hiteles megismerhetősége az igazi tétje, „Petőfi népe" sem siet a segítségükre. Inkább igyekszik gondosan távol tartani magát tőlük, nehogy véletlenül maga is az „abnormálisok" közé keveredjék. Ezzel magyarázható, hogy habár a nemzeti költőóriásunk sorsát hitelesen tisztázó s most könyvbe foglalt 33 igazságtétel többsége már évek óta megismerhetővé vált, a magyar szellemi életből s

értelmiségi körökből nagyon kevesen hajlandóak a teljes, tiszta igazság kiderítését szorgalmazók mellé állni.

De akkor hogyan tudhat egyáltalán győzedelmeskedni a *tiszta* igazság a hatalomittas hazugságok felett? Mi értelme az igazságharcosok szabadságküzdelmeinek? Van-e értelme ilyen könyveket írni, mint amilyennel a Magyarok Világszövetsége tisztségviselői álltak elő?

## A MAGYAR IGAZSÁG MINT SIKERES REÁLPOLITIKAI TÉNYEZŐ

A internacionalista fogantatású baloldal és az individualista, kozmopolita fogantatású liberálisok nemzetellenes lelki és politikai szövetsége arra buzdította a magyarságot, hogy vágja sutba minden olyan történelmi, nemzeti igazságát, amely mások számára kellemetlen vagy kényelmetlen lehet. Merjen kicsi lenni, kövesse a „fejlett", „haladó", „liberális", „jogállami", „demokratikus" nyugati mintát. Folyton-folyvást a támadások, lejáratások és gúnyolódások alanyává tett mindenkit, akiben a számukra kívánatosnál erősebb elkötelezettség mutatkozott az Isten–Haza–Család szentháromsága iránt. Attól sem riadtak vissza, hogy lejáratásuk és politikai megsemmisítésük érdekében olyan kifejezésekkel és vádakkal illessék őket, amelyeket előzetesen éppen

e célból, elrettentésül építettek be módszeresen a köztudatba (ld. „magyarkodó", „nacionalista", „fasiszta", „antiszemita", „haladásellenes", „mucsai", „terrorista" és így tovább).

A Fidesz-KDNP pártszövetség leginkább éppen annak köszönheti sorozatos választási győzelmét és törvényes hatalmát, hogy legfőbb vezetőjének volt elegendő politikai tehetsége (értelme és fogékonysága) annak felismerésére: kellő öntudat és önbecsülés híján a magyarságot nem lehet sem a szükséges mértékben egy irányba terelni, sem a szükséges mértékben mozgósítani, közös erőfeszítésre bírni. Ennek elősegítéséhez, megteremtéséhez az új, keresztény–nemzeti–liberális politikai tömörülésnek mind a kultúra, mind pedig a média területén fontos hadállásokat kellett elfoglalnia és kiépítenie. Méghozzá avégett, hogy az említett szentháromság szélesebb körben hivatalos megtámogatást, elismerést, létjogosultságot nyerjen, s a tömegekben ott rejlő fogékonyságot, szellemi-érzelmi indítékot törvényesítse, mozgósítsa, erősítse. Ennek nyomán pedig átvehesse az uralmat és irányítást a közélet legalább annyira jelentős része felett, amennyi már elegendő ahhoz, hogy lehetséges választóiban – a kétharmados többséget rendre megteremtőkben – azt a meggyőződést keltse: jó kezekben van a nemzet irányítása.

Azonban a háttérhatalom és a törvényes hatalom nem válik el élesen egymástól. A törvényes

hatalomba minden lehetséges szinten és területen személyileg be vannak ékelődve különféle háttérhatalmi kötődésű elemek (ld. MTA). Ezek akár segíthetik, de akár gátolhatják is a törvényes hatalom működését, céljainak megvalósítását.

Mint páratlan tehetségű és képességű reálpolitikust, mostani miniszterelnökünket csak azok a „tiszta" igazságok foglalkoztatják, amelyek oly mértékig kihatással lehetnek az ország működésére, rendjére, sorsára, hogy ez már a hatalmi viszonyokat is befolyásolhatja, beleértve a kormányzási lehetőségeket és körülményeket. Csak ebben az esetben hajlandó a más (akár törvénytelen) hatalmi tényezőkkel való alkudozásnak vagy ütközésnek egyáltalán a mérlegelésével foglalkozni. Ekkor viszont már kész a sarkára is állni, minden befolyását és kivételes tudását latba venni.

Ennek köszönhető, hogy a tömeges, ellenőrizetlen bevándorlás vagy az orosz-ukrán háború dolgában – a meghatározó európai politikusok közül szinte egyedül – a nagyhatalmi hátsó szándékokkal szemben a „tiszta" igazság pártjára állt, s határozottan a magyar, nemzeti érdekek érvényesítésére törekszik.

S ugyancsak ennek köszönhető, hogy a kovidhisztéria dolgában a globális akaratoknak való kezdeti engedelmességet idővel felváltotta a csendes szabotálás, a kovidönkény ellen fellépő szabadságharcosok (ld. Orvosok a Tisztánlátásért Mozgalom,

Magyarok Világszövetsége, Szilaj Csikó, és idővel seregnyi mások) „tiszta" igazságainak csendes méltányolása. (Ld. Orbán Viktor emlékezetes – mert felettébb váratlan – megjegyzését a harmadik emlékeztető „oltás" kampánya során: *„Kell negyedik? Tizedik is? Úgy nézzünk ki, mint egy ementáli sajt?!")* Meglehet, hogy ő már korábban felismerte a „kovid elleni oltások" haszontalan, sőt káros voltát, de mivel a teljes egészségügyi kaszt, akárcsak szinte a teljes magyar kormányellenzék (a Mi Hazánk kivételével) és a teljes főáramú média lelkes oltáspárti volt, s ennek megfelelően a lakosság engedelmességre, „normalitásra" hajló túlnyomó többsége is, ezért – jó reálpolitikusként – miniszterelnökünk alighanem kivárta, amikor már különösebb kockáztatás nélkül a józan ész pártjára állhat, s a „tiszta" igazság mellé szegődhet. S az idő megint neki adott igazat, mert az ez évi, országos választásokon ismét kétharmados támogatottsághoz jutott, s egy szintén ez évi – 2022 szeptemberi – felmérés szerint a magyarországi megkérdezetteknek már a jelentékeny többsége, 58%-a elutasította, hogy „kovid ellen" újabb „védőoltásnak" tegye ki magát.

Roppant módon csodálkoznék és csalódnék – s a háttérhatalmak, a mélyállam megfékezhetetlenségét és legyőzhetetlenségét látnám benne –, ha mindezek után miniszterelnökünk – a Bill Gates kezéből táplálkozó WHO vagy más, hasonló világhatalmi fedőszervek, vagy akár a hazai háttérhatalmi orvos-

celebek biztatására – valaha is visszakanyarodna bármiféle kovidhisztéria és oltásőrület kormányzati támogatásához. Ezzel szemben erősen hiszem és gondolom, hogy a józan reálpolitika esélyeit állampolgárként, civilként azzal tudjuk megteremteni és növelni, ha szívós és áldozatos szabadságharcot – igazságharcot – folytatunk minden olyan közérdekű igazságért, amelyek elfojtásán akár háttérhatalmi, akár legitim erők szorgoskodnak.

Csak ily módon lehet akkora támogatottsághoz jutni és akkora erőt, eltökéltséget felmutatni, amekkora elegendő lehet a józan reálpolitika figyelmének felkeltéséhez, és ahhoz, hogy hivatkozási alap lehessünk számára. Pontosan ezt tapasztalhattuk meg néhány héttel ezelőtt, 2022. október 27-én, amikor a Kúria döntése nyomán végre kiengedték Budaházy Györgyöt a börtönből, és háziőrizetbe helyezték. Korábban is kiálltak már mellette neves közéleti személyek, de ez kevés volt ahhoz, hogy az őt mindenképp rács mögött tudni akaró háttérhatalmi igyekezetekkel, az ügyészi és bírói mesterkedésekkel sikeresen szembe lehessen szegülni, s a kétségkívül létező jobb érzésű bírókat és a józan reálpolitikát ellenük lehessen mozgósítani. Ehhez bizony még meg kellett alakulnia a ***Budaházy Bizottság az Igazságtételért****

* https://www.szilajcsiko.hu/single-post/budahazy-bizottsag-az-igazsagtetelert-sajtotajekoztato-a-megalakulasarol-celjarol

civil szervezetnek, a Magyarok Világszövetségének ***október 23. országos ünnepén nagy szabású tüntetést**** kellett szervezni a Budai Várban, a kegyelmi kérvény megadására felszólító levelet kellett átadnia a köztársasági elnök asszony hivatalának, Budaházy Györgynek éhségsztrájkba kellett kezdenie, a családja és a Budaházy Bizottság tagjainak azonnal csatlakozniuk kellett döbbenetes akciójához, a Hazatérés Temploma lelkészének fel kellett ajánlania nevezetes templomát a csatlakozó éhségsztrájkolóknak, s nem utolsó sorban: a magyar sajtó nemzeti radikális részének lelkiismeretesen, folyamatosan tudósítania kellett a tiltakozó eseményekről.

És mindezek nyomán már csakugyan eljöhetett az igazság pillanata!

## MI A TÉTJE A PETŐFI-ÜGY TISZTÁZÁSÁNAK, A „TISZTA" IGAZSÁGA „KISZABADÍTÁSÁNAK"?

A diktatúrákban félelemből, a demokráciákban kényelemből szoknak rá társadalmak (emberi tömegek) arra, hogy másokra bízzák a gondolkodást, a „helyénvaló", a „normális" meghatározását, s

* https://www.szilajcsiko.hu/single-post/oktober-23-an-egesz-napos-tuntetes-budahazy-gyorgy-hazafi-es-tarsainak-szabadulasaert

ezek nyomán saját tennivalóikat. Márpedig még a demokratikusan, szabadon választott képviselőknek sem lehetnek – és nem is lesznek – azonosak az érdekeik a választóikéval, hanem abban a pillanatban, hogy hatalmi helyzetbe kerülnek, ennek megfelelően – ebből fakadóan – fogják mérlegelni és megítélni, mit célszerű kezdeniük a civil társadalom meglehetősen szerteágazó, egymással gyakran ellentétes érdekeivel, szükségleteivel, kívánságaival. A hatalmi rendszerbe való beágyazottságuk és véges energiáik miatt ösztönösen is arra fognak törekedni, hogy hatalmi tekintélyükkel és eszközeikkel a társadalmi élet mind több területe felett szerezzenek minél nagyobb fennhatóságot, hogy ily módon szorítsák számukra minél kezelhetőbb mederbe az állampolgárok – köztük választóik – életét.

Diktatúrák kevesebb, demokráciák több lehetőséget kínálnak arra, hogy az állampolgárok (a választók) ennek az ösztönös törekvésnek ellenálljanak, ezekkel szembeforduljanak. Azonban a digitális korszak s a közösségi világmédia beköszöntével, a globális és totális (azaz világméretű és teljes körű) agymosás felé tett erőteljes és határozott lépéssel – sajnálatos módon – a demokratikus rendszerek nyújtotta ellenállási esély is töredékére zsugorodott.

Ám ebből nem az következik, hogy a civil társadalomnak fel kellene hagynia az ellenállás-

sal, hanem épp az ellenkezője! Ha nem akarja maradék szabadságjogait és szabadságát is elveszíteni, a megmaradt lehetőségeivel és eszközeivel élve, kifejezésre kell juttatnia, hogy igenis, igényt tart a saját élete szabad szervezésére, életbevágóan fontos számára a maga hatalommentes, „tiszta" igazságai érvényre juttatása, és a „végsőkig" is hajlandó elmenni ennek érdekében. Szervez, mozgósít, neves támogatókat gyűjt, éhségsztrájkol – vagy közérdeklődésre számot tartó, alaposan dokumentált könyvet ír, amely egyfelől a nyilvánosság elé tárja a háttérhatalmi körök mesterkedéseit, bicskanyitogató önkényeskedéseit, másfelől viszont lehetőséget, hivatkozási alapot teremt a józan reálpolitika számára, hogy egy alkalmas pillanatban úgy döntsön, többé nem megy szembe a „tiszta" igazsággal, s nem is ad többé lehetőséget a helyi háttérhatalmaknak, szabadkőműveseknek, titkosszolgálatoknak, behálózott tudós társaságnak, hogy törvénytelenül önkényeskedjenek a „tiszta" igazságokért elszántan harcoló, hazafias érzelmű, jóravaló állampolgárokkal szemben.

Vajon lehetséges-e egy ilyesféle fegyverletétel a törvényes hatalom részéről Petőfi születésének 200. évfordulóján?

Egy bizonyos: az országos megemlékezések a költőóriásunk iránt egyébként is megmutatkozó közfigyelmet megsokszorozhatják. Ez pedig min-

denképpen jó alkalmat teremt arra, hogy a most könyvbe foglalt „tiszta" igazságok is szélesebb nyilvánossághoz, az eddiginél jóval többekhez jussanak el. A sok baljós fejlemény ellenére is bíznunk kell abban, hogy a szabadságszerető magyarságban, a „három a magyar igazság" országában megmaradt annyi elkötelezettség a szabadság s az igazság iránt, hogy ennek erejét és nagyságát felismervén, a józan reálpolitika úgy dönt, hogy megadja a magyaroknak, ami a magyaroké, és Petőfinek is megadja, ami Petőfié: az őt megillető végtisztességet.

* * *

## PATRUBÁNY MIKLÓSNAK, A KÖNYV EGYIK SZERZŐJÉNEK, A MAGYAROK VILÁGSZÖVETSÉGE ELNÖKÉNEK MEGJEGYZÉSE VARGA DOMOKOS GYÖRGY ELEMZŐ KRITIKÁJÁRA

Hatalmas opusz ez, *kedves Barátom*, és igen jelentős! Felér magával a górcső alá vett tanulmányunkkal. Köszönet érte. Ha sikerült volna korábban géphez ülnöm, akkor írásod közlése előtt két dolgot mindenképpen figyelmedbe ajánlottam volna. Kezdem a végén. A hatalom és a nemzet nem csupán a végtisztesség megadásával tartozik Petőfi Sándornak, hanem a **nemzeti kegyelet** megadásával is. Ez azt jelenti, hogy teljes állami részvétellel, a leglátványosabb külsőségekkel kell eltemetni Petőfi Sándort, megadva neki azt, amivel a nemzet tartozik legnagyobb költőjének. (Az elmúlt 170 év gyalázatos tagadása után ez egyben azt is jelenti, hogy teljesen egyedi módon, nem valamely temetőben, hanem a Hősök terén kell hamvait végső nyugalomra helyezni, az *Ismeretlen Hős* egyelőre csak szimbolikus sírjában.) Javasoltam volna ezért, hogy záró mondatodat egészítsd ki, ekként: *… az őt megillető végtisztességet és a nemzeti kegyeletet.* A második elem, amit szóvá teszek, az Petőfinek orosz költővé történt változása, ami írásodban két helyen is előfordul. Mi, az elmúlt tizenkét év kutatásai alatt sosem éreztük ezt. Még akkor sem, ha bizonyítottan írt oroszul verseket. Ezt *egyrészt*

bizonyára azért éreztük így, mert tudomásunk van arról, hogy száznál több magyarul írt verse került haza, és porosodik, fakul valahol az MTA gyűjteményében, akár mikrofilmen is. *Másrészt* tudjuk, hogy Petőfi mily sokszor próbált sikertelenül Szibériából hazaszökni. *Harmadrészt* azért, mert tudjuk, milyen kétségbeesetten üzent a megszűnt Hazába (gondoljunk csak bele a Bach-korszakban eltüntetett magyar állami lét körülményeibe). Elég legfontosabb orosz nyelvű versére gondolni – *Álmok (Mecstü)* –, amely teljesen egyedi ritmusú, és tartalmilag is egyezik egész ismert, magyar nyelvű életművének egyetlen, azonos ritmusú versével – *Szomorú volt az életem* – úgy, ahogy Szuromi Lajos, a verstan nagy professzora megírta. Remélhette, hogy Arany, vagy Jókai, netán az irodalmi szakma ráismer erről az orosz nyelvű versről. Nem történt meg. Gondolnunk kell arra is, hogy talán Armado Lucifero olasz poémája is Petőfi tollából fakadt, még ha valaki lefordította is oroszból (vagy magyarból?) olasz nyelvre. Ez az üzenet is süket fülekre talált a Hazában… Ha lett volna időd, erőd és kedved megtenni, akkor azt javasoltam volna, hogy iktasd ki írásodból az „orosz költővé vált" motívumot. Ez nem felel meg a „tiszta" igazságnak, és mint olyan, gyengíti üzenetét. Még egyszer köszönöm hatalmas ráfordított munkádat. Ha mégis megtörténne a csoda, akkor – az isteni kegyelmen túl – ez a Te érdemed is lett lészen.

*Velünk a Jóisten!* Patrubány Miklós